

รัฐ และขั้นตอนการเข้าสู่อำนาจรัฐของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ยุคคณะราษฎร 2475 - 2490

การวิเคราะห์โครงสร้างสังคม-เศรษฐกิจ (Socio-Economic Formation) ของสังคมไทยภายหลังการโค่นล้มอำนาจรัฐของชนชั้นปกครองศักดินาโดยคณะราษฎรเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 นั้น ผู้เขียนเห็นว่าเราจะทำการวิเคราะห์โดยแยกสังคมออกเป็นสามส่วนใหญ่ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นแนบแนมคือ

1. ประชาสังคม (Civil Society) เป็นองค์ประกอบอันสำคัญอันหนึ่งของโครงสร้างส่วนบน (Superstructure) ภารกิจให้ความหมายของประชาสังคมว่า หมายถึงปริวิตผลของทุกสิ่งทุกอย่างที่รัฐไม่มีอำนาจผูกขาดหรือหากจะเรียกให้ง่ายขึ้นคือ ภาคเอกชนของรัฐนั่นเอง เป็นแหล่งรวมแห่งความสัมพันธ์ระหว่างอุตสาหกรรม - วัฒนธรรม เป็นศูนย์ที่มาของกิจกรรมทางศีลธรรม และปัญหาเป็นที่มาของจิตสำนึกและอุดมการณ์ เป็นเวทีการต่อสู้ในระดับอุดมการณ์ระหว่างชนชั้นหลัก (Fundamental Class) ที่มุ่งครองความเป็นใหญ่ในสังคม ชนชั้นหนึ่งจะสามารถครองความเป็นใหญ่อย่างสมบูรณ์ได้หากสามารถเข้ามามีอิทธิพลเหนือประชาสังคมได้ ชนชั้นหนึ่งจะมีชัยชนะชนชั้นศักดินาและสมบูรณ์เหนือสังคมได้ในทางเป็นจริงหรือไม่คงอยู่ที่ประชาสังคมนั้นว่า ชนชั้นดังกล่าวสามารถได้รับการยอมรับจากสมาชิกส่วนใหญ่ของประชาสังคมหรือไม่ เพราะประชาสังคมเป็นปัจจัยชี้ขาดในเรื่องของการครองความเป็นใหญ่ ประชาสังคมหมายถึงความยินยอม (Consent)¹

2. รัฐหรือสังคมการเมือง (Political Society) เป็นองค์ประกอบอีกส่วนหนึ่งของโครงสร้างเบื้องต้น เป็นแหล่งที่อำนาจรัฐผูกขาด กลไกต่าง ๆ ของรัฐเพื่อใช้ในการบังคับกักขังที่อยู่ในสังคมการเมืองอยู่แล้ว รัฐหรือสังคมการเมืองจึงหมายถึงการบังคับกักขัง (Coercion)

¹ สุรพงษ์ ชัยนาม, "อันโตนิโย กรัมสกีกับทฤษฎีว่าด้วยการครองความเป็นใหญ่,"

ชนชั้นที่ผูกขาดอำนาจรัฐหรือสังคมนิยมเมืองกวมโลกต่าง ๆ ของรัฐใดก็ตามไม่สามารถได้รับความยินยอมจากสมาชิกส่วนใหญ่ของประชาสังคมก็ไม่สามารถเป็นชนชั้นที่จะครองความเป็นใหญ่เหนือสังคมส่วนรวมได้ ควณลักษณะของการมีอำนาจจะมุ่งไปแต่เพียงกลไกของรัฐ เป็นเครื่องมือคำจุนอำนาจของชนชั้นใด จึงไม่เป็นลักษณะของการปกครอง (Rule) แต่เป็นเพียงการมุ่งครอบงำกักขี (Dominate) เท่านั้น ชนชั้นที่จะสามารถครองความเป็นใหญ่ได้ในทางเป็นจริงต้องเป็นชนชั้นที่ปกครองคนส่วนใหญ่ (ซึ่งหมายถึงการได้รับความยินยอมแล้ว) และครอบงำบังคับคนส่วนน้อย (ซึ่งหมายถึงการใช้กำลัง) ¹

3. เศรษฐกิจ หรือวิถีการผลิต อันเป็นโครงสร้างเบื้องต้น ประกอบด้วยพลังการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิต เป็นตัวกำหนดโครงสร้างทางชนชั้นในสังคมและเป็นที่มาของอำนาจทางชนชั้น

ฉะนั้นการที่จะวิเคราะห์ว่าโครงสร้างของสังคม - เศรษฐกิจ เป็นเช่นไรจึงต้องพิจารณาจากส่วนประกอบทั้งสามนี้อย่างรอบคอบ มิใช่พิจารณาจากองค์ประกอบหนึ่งองค์ประกอบใดแล้วตีความเป็นการวิเคราะห์สังคมทั้งหมด การประเมินผลของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ก็เช่นกัน จะต้องประเมินวิเคราะห์ถึงผลของการเปลี่ยนแปลงครั้งนั้นคือโครงสร้างขององค์ประกอบทั้งสาม

ความสำเร็จของคณะราษฎรจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 คือการสามารถโค่นล้มอดดอนชนชั้นปกครองศักดินาออกจากอำนาจรัฐได้สำเร็จ ซึ่งเป็นผลให้ชนชั้นศักดินาซึ่งเป็นชนชั้นครอบงำทางเศรษฐกิจในสังคมไทยมาเป็นเวลานาน ไม่สามารถใช้รัฐและกลไกของรัฐเป็นเครื่องมือในการครอบงำและขูดรีดผลิตผลส่วนเกินทางเศรษฐกิจเช่นที่ทำมาแต่ก่อนได้ การเข้าไปปรับโครงสร้างของสถาบันทหาร ทำลายอิทธิพลของกลุ่มเจ้านายเป็นการถอดถอนชนชั้นศักดินาจากการควบคุมกลไกรัฐฐานกุ่มกำลังครั้งสำคัญ ² การปลดเจ้านายและ

¹ เรื่องเดียวกัน.

² ปยุเมศ คงป่าเหมียง, "ทหารกับการเปลี่ยนแปลง 2475," หน้า 47.

ขุนนางออกจากตำแหน่งทำให้พวกเขาสูญเสียรายได้จากการให้อภิสิทธิ์ความคุ้มครองและอำนาจการผูกขาดให้แก่พ่อค้าชาวจีน¹ การสูญเสียอำนาจรัฐของชนชั้นศักดินาทำให้หมดโอกาสที่จะได้รับรายได้จากระบบการคลัง รายได้ขององค์พระมหากษัตริย์ถูกตัดลงจากปีละ 7-10 ล้านบาทต่อปี เหลือเพียงปีละ 1-2 ล้านบาทต่อปี² นอกจากนี้การออกพระราชบัญญัติห้ามยึดทรัพย์ของภิกษุในปี 2475 และการยกเลิกการเก็บภาษีแบบศักดินาสองชนิดเมื่อ พ.ศ. 2482 คือภาษีรัฐูปการและภาษีคานา ก็เป็นความสำเร็จประการสำคัญของคณะราษฎรในการปลดปล่อยประชาชนจากความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบศักดินาและทำลายค้ำค้ำทอนฐานะทางเศรษฐกิจของชนชั้นศักดินาเจ้าที่ดินไคร่ระดับหนึ่ง

แต่คณะราษฎรมลเหลือในอันที่จะปฏิรูประบบการถือครองปัจจัยการผลิตโดยเฉพาะที่ดินของเจ้าและขุนนาง. เดิมพวกนี้ยังคงดำรงสถานะเป็นเจ้าของที่ดินจำนวนมากและยังเป็นชนชั้นที่มีอิทธิพลและอำนาจทางเศรษฐกิจสูง ในขณะที่คณะราษฎรมีสมาชิกส่วนใหญ่และเป็นส่วนที่สำคัญมาจากข้าราชการอันเป็นกลไกส่วนหนึ่งของรัฐศักดินา ปราศจากฐานะทางชนชั้นทางเศรษฐกิจที่แน่นอน คณะราษฎรไม่ใช่ตัวแทนของชนชั้นนายทุนไม่ว่าจะเป็นทุนตะวันตกหรือนายทุนเชื้อสายจีนในไทย ตรงข้ามนายทุนเหล่านี้ล้วนเป็นพันธมิตรกับชนชั้นศักดินามาก่อน 2475 ซึ่งคณะราษฎรเป็นปฏิปักษ์อย่างรุนแรง³ ขณะเดียวกันคณะราษฎรก็ไม่ได้เข้าไปจัดตั้งสร้างฐานมวลชนขึ้น ไม่ได้เข้าไปปลุกระดมมวลชนจำนวนมากให้ต่อต้านชนชั้นปกครองเก่าและสนับสนุนตนเนื่องจากเงื่อนไขในการกระทำเช่นนั้นไม่มีเพราะอำนาจรัฐศักดินาเด็ดขาดไม่เปิดโอกาสให้ทำเช่นนั้นได้

¹ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, "การแสวงหารายได้เศรษฐกิจใหม่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย," เศรษฐศาสตร์กับประวัติศาสตร์ไทย, หน้า 212.

² เรื่องเดียวกัน.

³ ทรงชัย ณ ยะลา, วิวัฒนาการสังคมกึ่งเมืองขึ้น-กึ่งศักดินาของไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนเสรีการพิมพ์, 2524), หน้า 73 - 74.

การไม่มีรากฐานทางชนชั้นที่แน่ชัด การไม่มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเด่นชัด เป็นตัวกำหนดให้คณะราษฎรปราศจากความชัดเจนในอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจ อุดมการณ์ร่วมของสมาชิกคณะราษฎรที่เด่นชัดเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองที่ต่อต้านการโค่นล้มอำนาจรัฐสมบูรณาญาสิทธิราช และสถาปนาระบบอบประชาธิปไตยในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งขึ้น การไม่มีอุดมการณ์ร่วมทางเศรษฐกิจที่เด่นชัดได้กลายเป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่การแตกแยกภายในคณะราษฎรภายหลังการเข้ายึดอำนาจรัฐได้สำเร็จ ส่งผลให้คณะราษฎรซึ่งอ่อนแอทางด้านการจัดองค์กรและขาดการสนับสนุนจากชนชั้นทางเศรษฐกิจในสังคมอยู่แล้วยิ่งทวีความอ่อนแอลงไปอีก ยิ่งกว่านั้นเมื่อบรรดาปีกขวาของคณะราษฎร ปลีกตัวเอาใจออกห่างจากคณะราษฎรหันไปสมคบกับชนชั้นศักดินาซึ่งแม้จะถูกถอดถอนจากอำนาจรัฐ แต่ยังคงเป็นชนชั้นที่มีอำนาจชนชั้นทางเศรษฐกิจสูงและสามารถครอบครองความเป็นใหญ่ในประชาสังคมได้มากกว่าคณะราษฎร เพราะอุดมการณ์ศักดินาเป็นอุดมการณ์ที่ได้รับการปลูกฝังมาหลายร้อยปี ในหมู่ประชาชนโดยทั่วไป ประชาชนส่วนใหญ่ยังยอมรับนับถือพวกเขาและขุนนางอยู่ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมแบบศักดินายังคงมีบทบาทสูงโดยทั่วไป แม้อุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่คณะราษฎรนำมาใช้จะแพร่หลายมากขึ้นแต่ก็จำกัดอยู่ในวงแคบ ขณะที่ประชาชนไทยโดยทั่วไปยังคงยอมรับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าอำมาตย์และการปกครองของขุน การกล่าวโจมตีกลุ่มผู้ปกครองเก่า เปิดโปงความล้มเหลวไม่มีดีของกลุ่มผู้ปกครองเก่า อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของการปฏิวัติรัฐประหาร เพื่อทำลายความชอบธรรมของรัฐบาลเก่า และสร้างความมั่นใจในรัฐบาลใหม่ให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนก็เห็นไปอย่างจำกัด ปราบกฤษฎีความเพียงประกาศฉบับที่ 1 ของคณะราษฎรฉบับเดียวเท่านั้น ความอ่อนแอในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ได้นำไปสู่การประนีประนอมกับชนชั้นปกครองเก่า และเมื่อคณะราษฎรได้เชิญขุนนางเก่าเข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาลโดยมีพระยามโนปกรณนิติธาดา ผู้ซึ่งมีซากความคิดแห่งระบบเก่าหลงเหลืออยู่มาก¹ ทำให้ชนชั้นศักดินาเจ้าที่ดินสามารถฟื้นตัวและมีอิทธิพลสูงขึ้นอีกครั้งในปริบทของสังคมการเมือง(รัฐ)

¹ ปรีดี พนมยงค์, จึงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณาช่อวีรชน 14 ตุลาคม, (กรุงเทพฯ : ประจักษ์การพิมพ์, 2516), หน้า 9.

แม้คณะราษฎรพยายามที่จะเข้าไปกุมกลไกสำคัญต่าง ๆ ของรัฐ โดยเฉพาะระบบราชการ แต่ก็ไม่สามารถสกัดอิทธิพลของชนชั้นศักดินาได้ ข้อพิพาทจนถึงอิทธิพลของชนชั้นศักดินาเห็นจะได้แก่การรวมพลังกันต่อต้านเค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเสนอให้มีการปฏิรูประบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตสำคัญคือ ที่ดินและโรงงานอุตสาหกรรมโดยให้โอนที่ดินที่เป็นปัจจัยการผลิตทั้งหมดเป็นของรัฐ โดยให้ค่าตอบแทนแก่เจ้าของปัจจุบันในรูปพันธบัตรเงินกู้ ให้โอนหุ้นและโรงงานอุตสาหกรรมเป็นของรัฐ ซึ่งเท่ากับเป็นการล้มชนชั้นศักดินาเจ้าของที่ดินและจำกดเซตอำนาจของชนชั้นนายทุนลงอย่างมาก เปลี่ยนมือเจ้าของค่าส่วนเกินจากชนชั้นศักดินาและนายทุนเป็นรัฐล้มทันทนาการศักดินาอย่างเด็ดขาด¹ แต่เค้าโครงเศรษฐกิจฉบับนี้ต้องถูกยับยั้ง และตัวนายปรีดี พนมยงค์ ถูกบีบบังคับให้ต้องเดินทางออกนอกประเทศในวันที่ 12 เมษายน 2476² โดยก่อนหน้านั้นรัฐบาลภายใต้การนำของพระยามโนปกรณ โนติชาคา ได้ออกพระราชกฤษฎีกาปิดสภาผู้แทนราษฎร และตั้งคณะรัฐมนตรีใหม่ เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2476³ และตราพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2476⁴ ขึ้นมาเป็นการตอบโต้กับข้อเสนอเค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ เป็นการแสดงให้เห็นได้ว่าในปริมณฑลแห่งอำนาจรัฐหรือสังคมการเมืองซึ่งคณะราษฎรได้ถอดถอนชนชั้นศักดินาเจ้าที่ดินออกเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 บัดนี้อิทธิพลของ

¹ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, "การแสวงหาระบบเศรษฐกิจใหม่ . . .," หน้า 214.

² ชวลิต วายุกัณฑ์, "การปฏิรูปเศรษฐกิจในประเทศไทย พ.ศ. 2475 - 2485" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), หน้า 131.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 126.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 129.

ชนชั้นปกครองเก่าได้กลับฟื้นตัวขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งแล้ว จนกระทั่งคณะราษฎรต้องรวมพลังคบคิด
ใหม่ด้วยการกระทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2475 หลังจากนั้นนายปรีดี พนมยงค์
ก็ได้ได้รับอนุญาตให้เดินทางกลับเข้าประเทศอีกครั้งแต่ต้องยอมรับเงื่อนไขตามพระราชประสงค์ของ
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สองประการคือ

1. จะไม่ดำเนินการไปในทางบังคับข้อที่คน
2. จะไม่ดำเนินการไปในทางบังคับกรรมกร¹

ความพยายามที่จะโค่นล้มทำลายคณะราษฎรปรากฏขึ้นหลายทอดหลายครั้ง บางครั้งก็มี
การเตรียมการถึงขั้นจะสังหารพี่เอกพระยาพลพลพยุหเสนา หัวหน้าคณะราษฎร ดังปรากฏใน
จดหมายฉบับหนึ่งซึ่งผู้เขียนคนพบปะปะอยู่ก็เอกสารอื่นในแฟ้มเอกสารของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
เอกสารเลขที่ หจช.สร. 0201.16/25 เรื่องรายงานผู้สืบราชการลับ พ.ศ. 2475 มีเนื้อความ
เท่าที่อ่านออกดังนี้²

เรียนเจ้าคุณที่รัก

เรื่องที่จะกำจัดพระยาพลพล ๑ นั้น เจ้าคุณจงกรุณาพูดทูลท่านว่าอย่าวิตก
เลย สิ่งของสำเร็จอยู่ใกล้พระองค์ท่านแล้ว คือในวังทำหีบเหล็กถุนยา
สลักลวดลายอย่างวิจิตรเป็นของมีค่า ขนาดกว้างหกนิ้ว ยาวสี่นิ้ว
สูงเท่าความกว้าง ภายในหีบบรรจุตุ๊กตะเบ็ดชนิดแรง กลไกที่จะทำให้ระเบิด
รอนอยู่ที่รูปกุญแจ ไขแม่โลหะเบ็ดเบ็ดนั้น เอาหีบกับบรรจุหีบไม่ส่งถึง
พระยาพลพล ๑ ในจดหมายนำส่งใหลงนามขุนขาวเยอรมันผู้หนึ่งที่ขอกลับพระยา-
พลพล ๑ เมื่อครั้งอยู่นอก ในจดหมายบอกวางส่งของขวัญมาให้ในการที่คิดการ
สำเร็จ ทำอย่างไรพระยาพลพลต้องเปิดในที่ทำการวังปวงวาศ ๑ ของระเบิด
ฟังพินิจ . . . (อ่านไม่ออก . . . ผู้เขียน) วาภัยต้องสิ้นชีวิตเพราะความ
คิดนี้แน่นอน

ขอเจ้าคุณจงส่งใค้ควมนี้ที่ตกลงถึงพระองค์โดยเร็ว

. . . (ลายเซ็นภาษาอังกฤษ .. ผู้เขียน)

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 132.

² หจช.สร. 0201/16/25 เรื่องรายงานผู้สืบราชการลับ พ.ศ. 2475

มาตราที่ 11 ของกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม 2475 ซึ่งจำกัดบทบาทของเจ้าคือ "พระบรมวงศานุวงศ์ตั้งแต่หม่อมเจ้าขึ้นไปโดยกำเนิด หรือโดยแต่งตั้งก็ตาม ย่อมดำรงอยู่ในฐานะเหนือการเมือง" ¹ สร้างความไม่พอใจให้กับเจ้าบางองค์ ดังเช่น หม่อมเจ้านิคยากร วรวรณ ถึงกับตรัสว่า ²

รัฐธรรมนูญมาตรา 11 คัดสิทธิของฉันทมหก แก่นฉันไม่ยอมให้สิทธิของฉันทมหกไป ถึงแม้ฉันทไม่มีสิทธิที่จะเกี่ยวของ ในการเมืองด้วยตัวเองก็จริง แต่เห็นวาทรัฐธรรมนูญที่ตั้งอยู่ส่วนหนึ่ง ใครจะปฏิบัติก็ได้ไม่ปฏิบัติก็ได้ ชั้นแรกจะเห็นตัวอย่างโดยอยู่แล้ว ก็คือ คนในตุลาการของฉันทก็เกือบ 500-600 คนนี้คล้ายเชลยฉันท เชน ฉันทห้ามไม่ให้พระคัมภีระคาบามเรือน หรือแสดงความเป็นที่รวมควยคณระชาฎการครั้งนี ก็ยังตกแดงพระคัมภีระคาบาม และแสดงไม่ไค ราชาของฉันททำให้เห็นตัวของฉันท สกกลางของฉันทเวายัง คัดคัดสิทธิอยู่ตามเคย และอาจุแฉเห็นความสำเร้จะอะไร ๆ ไคตามทีฉันทนึก พวกคณมวินิสต์หม่อมสยามฉันทรู้จักดี แต่ยังไม่ถึงโอกาสของฉันท พระยาพหลฯ หลวงประดิษฐฯ และไคร ๆ อีกหลายคน พวกนี้ไครชญาติของฉันทที่ไค ถคหัวเมอครั้งก่อน

การไม่ยอมรับกับการสูญเสียฐานะและอำนาจรัฐของชนชั้นเจ้าอาจเห็นได้จากหนังสือของบูรพาภิบาลพระนคร ฝ่ายทหารที่มีไปถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พุทธศักราช 2475 ดังนี้ ³

¹ ไพโรจน์ ชัยนาม, รัฐธรรมนูญกฎหมายและเอกสารสำคัญในทางการเมืองของประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519), หน้า 223.

² ขอความกังวลกล่าวอยู่ในจดหมายของ "ผู้หวังดีต่อคณะราษฎร" ถึง พระยาพหลพลพยุหเสนา ลงวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ใน หจข.สร. 0201. 16/25 เรื่องรายงานผู้สืบราชการลับ พ.ศ. 2475.

³ เรื่องเดียวกัน.

พระที่นั่งอนันตสมาคม

วันที่ 28 มิถุนายน พุทธศักราช 2475

ขอเคาะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้าคณะราษฎร
ขอพระราชทานกราบทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าเข้าใจด้วยเกล้า ๆ ว่า ฝ่าละอองธุลีพระบาทคงได้ตระหนักแก่
พระทัยอยู่แล้วว่า ความประสงค์ส่วนใหญ่ของคณะราษฎรอยู่ที่ความสงบและความเจริญแห่งชาติ
บัดนี้ความปรากฏขึ้นว่า ได้มีปากเสียงอันเป็นเสี้ยนหนามแก่ความสงบเกิดขึ้นในหมู่ราชวงศ์
ซึ่งถ้าหากจะเพิกเฉยเสียก็เกรงจะเป็นข้อพลยให้ลุกลามต่อไป และครั้นคณะราษฎรจะจัดการ
ปราบปรามเสียเอง ก็เกรงจะเป็นที่ขุ่นเคืองพระราชหฤทัย ข้าพระพุทธเจ้าจึงได้กราบบังคมทูล
พระกรุณามาให้ทรงทราบ เพื่อขอใ้ทรงช่วยทำความเข้าใจพระทัยในหมู่พระบรมวงษานุวงศ์ทั้งหลาย
โดยขอยกให้ปากเสียงอันจะพึงเป็นเสี้ยนหนามแก่ความสงบเกิดขึ้นแต่หมู่พระบรมวงษานุวงศ์
ต่อไป และทั้งนี้จัดเป็นพระมหากุณาธิคุณแก่คณะราษฎรเป็นอันเกล้า ๆ

กล่าวถึงชาวที่คณะราษฎรไ้รับว่ามี

1. กรมพระกำแพงเพชรอรรคโยธินทร์
2. กรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร
3. พระองค์เจ้าธานีนิวัติ
4. หม่อมเจ้าหญิงสิรินธร
5. พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา

เจ้าทั้ง 5 พระองค์นี้ไ้โปรดหยอค่าอันเป็นเสี้ยนหนามแก่ความสงบ โดยไ้ช้ถ้อยคำเสียคดี
คณะราษฎรควยอาการอันไม่สมควร

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ๆ ขอเคาะข้าพระพุทธเจ้า

ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร

ในที่สุดความขัดแย้งไม่พอใจของเจ้าทศนคราษฎรซึ่งเก็บกดไว้นับแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475 ก็ได้ประทุขึ้นด้วยการก่อกบฏของพระองค์เจ้าวรเดช เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2476 และจบลงด้วยความพ่ายแพ้ของฝ่ายกบฏ แม้จะไม่มีหลักฐานใด ๆ ที่หนักแน่นเพียงพอที่จะประักประำว่าพระองค์เจ้าวรเดชมีส่วนทรงรู้เห็นหรือสนับสนุนฝ่ายกบฏ แต่ทว่าหลังจากเหตุการณ์ครั้งนี้แล้วได้ก่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างทศนคราษฎรและพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวภายหลังกรณีกบฏวรเดชเป็นที่แจ่มชัด คงสำเนาพระราชบันทึกความค่อนหนึ่งว่า "ฉันเสียใจที่จะต้องบอกตามตรงว่า ฉันไม่สามารถที่จะไว้วางใจทศนคราษฎรได้ และทศนคราษฎรก็คงไม่ไว้วางใจฉันเช่นเดียวกัน และฉันเห็นว่าเป็นการยากอย่างยิ่งที่จะแก้ไขเป็นอย่างอื่น"¹

ในที่สุดพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงประกาศสละพระราชสมบัติ 2 มีนาคม 2477 เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เป็นการปฏิวัติที่ไม่เค็ดชขาดไม่สามารถทำลายอิทธิพลอำนาจชนชั้นทางเศรษฐกิจและอุคมการของชนชั้นศักดินาได้ และทศนคราษฎรก็ไม่สามารถประนีประนอมกับชนชั้นปกครองเก่าโดยเฉพาะเหตุการณการสละราชสมบัติของรัชกาลที่ 7 ทำให้ทศนคราษฎรไม่สามารถเรียกร้องความสนับสนุนจากฝ่ายนิยมกษัตริย์ การปิดกั้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นเจ้าตามวิถีทางแห่งระบอบประชาธิปไตยยิ่งทำให้กลุ่มเจ้าแสดงตัวเป็นปรปักษ์ต่อทศนคราษฎรยิ่งขึ้น ทศนคราษฎรซึ่งปราศจากการสนับสนุนจากชนชั้นหลักในสังคมไม่ว่าจะเป็นศักดินา นายทุน ทั้งต่างชาติและนายทุนเชื้อสายจีนในประเทศ และขาดความพยายามอย่างจริงจังที่จะดึงมวลชนเข้าสนับสนุนหรือเป็นฐานอำนาจเนื่องจากมีพระองค์อยู่กับการรักษาอำนาจรัฐจากการช่วงชิงของกลุ่มอื่น ๆ ยิ่งทำให้ทศนคราษฎรอยู่ในสภาพที่ถูกอำนาจรัฐ โดยปราศจากฐานสนับสนุนทางเศรษฐกิจ ปราศจากการครองความเป็นใหญ่ทางอุคมการ วัฒนธรรมในประชาสังคมเป็นเหตุให้เสถียรภาพของรัฐบาลทศนคราษฎรไม่มั่นคง ในที่สุดทศนคราษฎรก็มุ่งความสนใจไปอยู่ที่การสร้างฐานอำนาจในระบบราชการและโดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังจากขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในปี 2481 สถาบันทหารกลายเป็นฐานอำนาจใหญ่ของชนชั้นปกครองใหม่

¹ พระราชบันทึก 2 ในพระราชบันทึกของพระมหากษัตริย์, รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 16(สามัญ), วันพฤหัสบดีที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2477, หน้า 876.

ขณะเดียวกันก็พยายามสร้างฐานอำนาจทางเศรษฐกิจของกลุ่มคนชั้นบาง โดยการเสนอ นโยบายชาตินิยมที่มุ่งจะสร้างทุนนิยมโดยรัฐขึ้น คือมุ่งที่จะให้รัฐบาลเป็นอุปถัมภ์เศรษฐกิจใน อุตสาหกรรมสำคัญ¹ นโยบายชาตินิยมเป็นอุปสรรคต่อทุนต่างชาติ หลังการเปลี่ยนแปลงการ ปกครอง รัฐบาลคณะราษฎรได้ทำการเพิ่มอัตราภาษีขาเข้า ไซ้เงินรายได้ของรัฐกว่าร้อยละ ๖๖ ต่อปี^๒ ต่างประเทศ นโยบายเศรษฐกิจชาตินิยมเด่นชัดภายหลังจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็น นายกรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม แถลงว่า " . . . ผมต้องการให้เดินนโยบายอย่าง เข้มแข็ง มุ่งให้ชาติไทยได้เอกราชในทางเศรษฐกิจให้จงได้ ให้ไทยขายไทยซื้อ"^๓ รัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ทำการโอนกิจการค้าชาวต่างประเทศเข้ามาดำเนินการเอง เช่น สัมปทานป่าไม้ เหมืองแร่ กิจการสาธารณูปโภค โรงงานเย็บผ้า โรงงานฟอกหนัง โรงงาน กลั่นน้ำมัน โรงงานทำสบู่ โรงงานแมวน้ำหู้ ฯลฯ^๓ ขณะเดียวกันก็ได้เข้าไปก่อตั้งรัฐวิสาหกิจ และบริษัทที่รัฐวิสาหกิจขึ้น เช่น บริษัทชาวไทย (2481) บริษัทค้าพืชผลไทย (2482) ธนาคารเอเชีย ฯ (2482) บริษัทเดินเรือไทย (2483) บริษัทไทยเดินเรือทะเล (2483) ธนาคารมณฑล (2484) และบริษัทไทยเศรษฐกิจประกันภัย (2485) เป็นต้น^๔ นอกจากนี้ สมาชิกคณะราษฎรยังได้ก่อตั้งธุรกิจส่วนตัวขึ้น เช่น บริษัทไทยนิคมพาณิชย์ (2482) บริษัทไทย นิยมประกันภัย (2483) และธนาคารนครหลวงแห่งประเทศไทย (2484) ฯลฯ ธุรกิจที่สมาชิก ของคณะราษฎรก่อตั้งขึ้นครอบคลุมทั้งด้านการเงิน การธนาคาร พาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม โดยอาศัยอิทธิพลทางการเมืองของตนเข้าช่วยเหลือ เช่น อนุญาตให้ผูกขาดหรือให้ความคุ้มครอง เป็นพิเศษ ฉะนั้นธุรกิจต่าง ๆ ของสมาชิกคณะราษฎรจึงประสบความสำเร็จด้วยดีในชั่วระยะ

¹ สังคีต พิริยะรังสรรค์, พัฒนาการชนชั้นนายทุนไทย, หน้า 10.

² กระทรวงมหาดไทย, รายงานการประชุมข้าหลวงประจำจังหวัด พุทธศักราช 2484 เล่ม 1 (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 42.

³ แคมสุช บูรณะทัต, พี่น้องคึก (กรุงเทพฯ: ก้องเกียรติการพิมพ์, 2522), หน้า 136.

⁴ สังคีต พิริยะรังสรรค์, พัฒนาการชนชั้นนายทุนไทย, หน้า 11.

เวลานั้น¹ การที่รัฐเข้ามาดำเนินการทางธุรกิจอย่างกว้างขวางโดยอาศัยระบอบอภิสิทธิ์และอำนาจทางการเมือง นับเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาของทุนเอกชน จนขั้นนายทุนไม่สามารถประกอบธุรกิจการค้าของตนอย่างอิสระได้ นายทุนเงินจำนวนมากได้หันไปพึ่งพาคณะราษฎร อาทิเช่น ธนาคารกสิกรไทย ของนายจุลินทร์ ล้ำชา ได้เชิญนายสงวน จูฑะเคมีย์ นายสวัสดิ์ โสคติหัต และนายทองเปลว ชลภูมิ อดีตผู้ก่อการไปเป็นกรรมการของธนาคารในปี พ.ศ. 2488 พลโท จัญญ รัตนกุล เสรีเริงฤทธิ์ นายจุลินทร์ ล้ำชา นายมา บุญกุล ได้ร่วมกันก่อตั้งบริษัท สากลการค้าในปี พ.ศ. 2485 ฯลฯ²

จอมพล ป. พิบูลสงคราม อีกเช่นกันที่พยายามที่จะสร้างความยอมรับให้กับกลุ่มผู้ปกครองใหม่ โดยการสร้างอุดมการณ์แบบชาตินิยมที่เน้นตัวจอมพล ป. แทนที่อุดมการณ์แบบชาติศาสนา และพระมหากษัตริย์ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้เหตุผลว่า

... ผู้ที่ไม่มีเครื่องยึดมั่นอยู่คือ พระเจ้าแผ่นดินของเรา ไม่มีอะไรเป็นเครื่องยึดมั่นอื่น ที่มีอยู่คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ ชาติก็ยังไม่มีความ ศาสนาก็ไม่ทำให้คนเลื่อมใสถึงยึดมั่น พระมหากษัตริย์ก็ยังเป็นเด็กเห็นแคร์ปี่ รัฐธรรมนูญก็เป็นสมุดหนังสือ เวลารานเมืองคึกคักจะเอาอะไรเป็นเครื่องยึดมั่นได้ เมาจึงให้ตาม นายกรัฐมนตรี...³

ขณะเดียวกัน ก็ได้มีการปฏิวัติวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมใหม่หลายอย่าง แต่โดยเนื้อแท้แล้วไม่ว่าจะเป็นอุดมการณ์ วัฒนธรรมหรือประเพณีใหม่ล้วนถูกสร้างขึ้นมาจากเสถียรฐานะความเป็นผู้นำและการกุมอำนาจรัฐของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นสำคัญ

¹ เรื่องเดียวกัน.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 11 - 12.

³ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, "รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 20/2485,"

เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ้นจากอำนาจและกลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ เข้ามามีอิทธิพลเหนืออำนาจรัฐ ปรากฏว่าเป็นช่วงที่ต้องเผชิญกับวิกฤติการณ์หลายด้านทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ แม้นายปรีดี พนมยงค์ จะสามารถกุมเสียงข้างมากในสภาไว้ได้ก็ตาม แต่ปราศจากรัฐาอำนาจนอกสภา นายปรีดีเองปฏิเสธที่จะตั้งเอาฐานมวลชนซึ่งมีอย่างแน่นหนาในขบวนการเสรีไทยด้วยสัญญาผู้ช่ายว่า จะไม่ตั้งเอาขบวนการเสรีไทยมายุ่งเกี่ยวและเป็นฐานอำนาจทางการเมือง พรรคการเมืองสองพรรคที่สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ คือ พรรคสหชีพและแนวรัฐธรรมนูญเป็นเครื่องค้ำประกันได้เพียงเสียงข้างมากในรัฐสภาและเสถียรภาพของรัฐบาลในกรอบและวิถีทางแห่งระบอบรัฐสภาเท่านั้น แม้จะมีความพยายามเข้าจัดตั้งกรรมกรคือ "สหอาชีพกรรมกร" แต่ทว่าช่วงเวลาของการอยู่ในอำนาจของคณะผู้ปกครองกลุ่มสิ้นเกินไปกว่าที่จะสร้างรากฐานสนับสนุนจากมวลชนได้ ในที่สุดเมื่อเกิดการฉีกรัฐธรรมนูญในหลวงรัชกาลที่ ๘ พลังอนุรักษนิยมก็ควยโอกาสทำลายนายปรีดี และคณะ ด้วยการโยนความผิดไปให้กับนายปรีดี พนมยงค์ และพรรคพวก ว่ามีส่วนรู้เห็นกับกรณีสวรรคต จึงในที่สุดนายปรีดี พนมยงค์ ต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์เข้าบริหารประเทศต่อ ท่ามกลางกระแสการฟื้นตัวของกลุ่มนิยมกษัตริย์และวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจหลังสงครามโลก ในที่สุดคณะทหารนอกประจำการซึ่งนำโดยพลโท ติง ชูhevันและนาวาเอกหลวง กาจ กาจสงคราม ได้ควยโอกาสเอาเงื่อนไขของการโฆษณาของนายควง และพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งทำลายเสถียรภาพและความนิยมของประชาชนต่อรัฐบาลหลวงธำรง ฯ และตัวนายปรีดี มาทำรัฐประหารเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน 249๐ อันเป็นการปิดยุคคณะราษฎรลง

ระบบทุนนิยมโดยรัฐ ภายหลังกการรัฐประหารปี 249๐¹

การรัฐประหารเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน 249๐ ภายใต้อำนาจของพลโท ติง ชูhevัน พันเอก เภา ศรียานนท์ พันเอก สฤษดิ์ ชะเรวัชร์ ฯลฯ ได้แปรการปกครองจากระบอบประชาธิปไตย

1

สรุปความจาก Sungsidh Piriyarangsarn, "Thai Bureaucratic Capitalism, 1932-1960," (Master's Thesis, Faculty of Economics, Thammasat University, 1980),

เข้าสู่ระบอบเผด็จการทหาร และนับจากบัดนั้นคณะทหารที่เรียกตัวเองว่า " คณะรัฐประหาร " ได้กลายเป็นกลุ่มที่มีบทบาทอย่างสำคัญที่สุดในการกำหนดแนวในการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมไทย ที่เด่นชัดที่สุดก็คือ คณะทหารได้สร้างระบบเศรษฐกิจที่เรียกกันว่า " ทุนนิยมโดยรัฐ " ขึ้นอย่างกว้างขวางที่สุด

ลักษณะพิเศษของระบบทุนนิยมโดยรัฐของไทยในระยะดังกล่าวก็คือ ประการแรก รัฐมีบทบาทอย่างสำคัญในการสร้างวิสาหกิจสมัยใหม่ หรือรัฐวิสาหกิจขึ้นเป็นจำนวนมากในช่วง 10 ปีหลังการรัฐประหารปี 2490 ประมาณกันว่ามีรัฐวิสาหกิจเกิดขึ้นใหม่กว่า 100 แห่ง ประการที่สองก็คือ การที่รัฐได้ใช้มาตรการต่าง ๆ ให้การอุดหนุนช่วยเหลือแก่วิสาหกิจทุนนิยมของเอกชน ให้สามารถพัฒนาเติบโตต่อไปได้อย่างเต็มที่

กล่าวได้ว่า คณะรัฐประหาร เป็นผู้ที่สานต่อแผนแผนการผลิตที่เรียกว่า " ทุนนิยมโดยรัฐ " ที่เริ่มต้นระยะแรกมาจากคณะราษฎร ทว่าคณะรัฐประหารมีความโน้มเอียงที่จะเน้นการสร้างธุรกิจส่วนตัว และการให้ความคุ้มครองแก่ธุรกิจของพ่อค้า นายทุนมากกว่าที่คณะราษฎรเคยกระทำ ก่อนปี พ.ศ. 2500 ภายในคณะรัฐประหารได้เกิดการขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และนำไปสู่การแตกแยกเป็นทหาร 2 กลุ่มคือ กลุ่มของจอมพล ป. พิบูลสงคราม, พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ และกลุ่มของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทว่าการศึกษาเรื่องบทบาทของทหารในการแทรกแซงทางเศรษฐกิจ หรือลักษณะทุนนิยมโดยรัฐนั้น แผนแผนในการเข้าแทรกแซงทางเศรษฐกิจของทหาร 2 กลุ่มนี้ไม่แตกต่างกัน

ในระหว่างที่เรื่องอำนาจ ทหารกลุ่มป.พ. และกลุ่มสฤษดิ์ ได้มีบทบาทในการเสริมสร้าง และขยายทุนนิยมโดยรัฐใน 3 ลักษณะด้วยกันคือ (1) การสร้างวิสาหกิจส่วนตัว (2) การเสริมสร้างรัฐวิสาหกิจ และ (3) การให้การอุดหนุนช่วยเหลือและคุ้มครองแก่พ่อค่านายทุน

1.1 วิสาหกิจส่วนตัว

วิสาหกิจส่วนตัวของกลุ่มเงิน - เฒ่า เฒ่า บริษัททหารสามัคคี (2490) บริษัท ศรีอยุธยาประกันภัย (2493) บริษัทค้าไม้ทหารสามัคคี (2494) และบริษัทส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติ (2497) เป็นต้น ส่วนวิสาหกิจของกลุ่มสตงค์ เช่น บริษัทวิจิตรก่อสร้าง (2493) บริษัทรัชตศิลา (2494) บริษัทพิชัยประกันภัย (2494) เป็นต้น

วิสาหกิจเหล่านี้เจริญเติบโตได้ก็โดยการอาศัยอิทธิพลของเจ้าของไปหาประโยชน์ จากการอิงกับระบบราชการทั้งสิ้น วิสาหกิจส่วนใหญ่ของเงิน - เฒ่า ต้องเลิกกันไปหลังจากที่จอมพล สตงค์ ฐนะวัชร์ ทำรัฐประหารในปี 2500 และกลุ่มเงิน - เฒ่า หมกอำนาจทางการเมืองและ อิทธิพลต่าง ๆ ไป เช่นเดียวกับธุรกิจต่าง ๆ ของสตงค์ ที่ต้องค่อย ๆ เลิกไปเช่นเดียวกัน เนื่องจากหมกอิทธิพล เพราะการอสังกรรมของจอมพล สตงค์ ในปี 2506

1.2 การเสริมสร้างรัฐวิสาหกิจ

คณะกรรมการทั้ง 2 กลุ่มไม่เพียงแต่จะโอนรัฐวิสาหกิจที่เคยอยู่ใต้อาณัติของ สมาชิกคณะราษฎรมาอยู่ใต้อำนาจของคณะแทนเท่านั้น อาทิเช่น บริษัทชาวไทย จำกัด และ บริษัทเคอเนอไทย จำกัด เป็นต้น หากแต่ยังได้สร้างรัฐวิสาหกิจใหม่ที่ให้พรรคพวกของตนเข้าไป เป็นประธาน และกรรมการบริหารอีกด้วย เช่น กลุ่มเงิน - เฒ่า ใ้ก่อตั้งบริษัท กระสอบไทย จำกัด ขึ้นในปี 2494 รัฐวิสาหกิจที่คณะกรรมการกลุ่มนี้เข้าบริหารงานโดยทั่วไปมักจะประสบกับการขาดทุน เนื่องจากการบริหารงานที่ไม่มีประสิทธิภาพเสมอ

1.3 การให้การอุดหนุน ช่วยเหลือและคุ้มครองแก่พ่อค้า นายทุน

คณะกรรมการทั้ง 2 กลุ่มนี้ต่างให้การอุดหนุนและช่วยเหลือแก่พ่อค้า นายทุน ค่อนข้าง กว้างขวางมาก อาทิเช่น พล.ต.อ.เฒ่า ศรียามนท์ รบช.มหาดไทย ได้ไปเป็นประธานบริษัท เอเชียทรีสต์ ในปี 2495 และ พล.ท.บุญฤดี เทพหัสดินทร์ รบค.ว่าการกระทรวงมหาดไทย ไปเป็นประธานบริษัทไทยประสิทธิ์ประกันภัย ในปี 2496 เป็นต้น

ในขณะที่ พล.ต.ประภาส จารุเสถียร เข้าไปเป็นประธานของบริษัท สหชนสง ทางน้ำ จำกัด ในปี 2495 และบริษัท กรรณสูตร จำกัด ในปี 2496 เป็นต้น นอกจากนี้ในบาง ครั้งทหารทั้ง 2 กลุ่มนี้ยังเข้าหาผลประโยชน์ร่วมกันในวิสาหกิจหนึ่ง ๆ เช่น ในบริษัท ไทยท่า จำกัด ในปี 2496 พล.อ.สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และ พ.ท.ชาติชาย ชุณหะวัณ ต่างเข้าไปเป็นประธาน และกรรมการของบริษัท ๆ ร่วมกัน การที่ทหารเข้าไปเป็นกรรมการของบริษัทต่าง ๆ ทำให้บริษัท เหล่านี้ได้รับอภิสิทธิ์ หรือสิทธิพิเศษเกินกว่าที่บริษัททั่วไปจะได้รับ อาทิเช่น กรณีของบริษัท ไทยท่า จำกัด หลังจากที่จอมพล สฤษดิ์ และ พ.ท.ชาติชาย ได้เข้าไปเป็นกรรมการของบริษัทแล้ว บริษัท ก็ได้รับสิทธิพิเศษให้ปรุงสุราชนิดใหม่ได้ และให้ส่งไปขายตามสโมสรทหารในต่างจังหวัดได้ ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้บริษัทไม่ได้รับอนุญาต การได้รับสิทธิพิเศษทำให้กิจการของบริษัทดีขึ้นอย่างเห็น ใจชัด

การแทรกตัวของจักรวรรดิเยอบูอเมริกาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

การศึกษาบทบาทของรัฐและอุตสาหกรรมในสังคมไทยภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุด ลงนั้น ไม่อาจแยกออกจากการศึกษาบทบาทของสหรัฐอเมริกาในฐานะเป็นประเทศศูนย์กลางใหม่ ของระบบทุนนิยมโลกและผู้นำค่ายทุนนิยมที่พยายามเข้าแทรกแซงครอบงำเหนือประเทศโลกที่สาม รวมทั้งประเทศไทยด้วย และเพื่อที่จะเข้าใจบทบาทของสหรัฐอเมริกาในฐานะศูนย์กลางของระบบ ทุนนิยมแห่งโลกนั้น จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบทุนนิยม โลกเสียก่อน

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบทุนนิยมโลกหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

ในตอนปลายของ ศ.19 จนถึงต้น ศ.20 นี้ ระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมซึ่งได้เติบโต จนถึงขั้นผูกขาดภายในของบางประเทศแล้ว ได้ขยายตัวพัฒนาไปเป็นจักรวรรดิทุนนิยม ทั้งนี้เนื่องจาก ภายใต้ระบบการผลิตแบบทุนนิยมซึ่งเป็นการผลิตที่ถือเอากำไรสูงสุดเป็นตัวกำหนดในการผลิตสินค้า คั้งนั้นสินค้าที่ได้ผลกำไรสูงจะได้รับการผลิตจำนวนมาก ทำให้เกิดสภาวะวิกฤติที่เรียกว่า "สภาวะ การผลิตล้นเกิน" นั่นคือสินค้าถูกผลิตออกมาเกินความต้องการและความสามารถในการซื้อ และบริโภคของประชาชนภายในประเทศได้ อีกทั้งการผลิตในระบบอุตสาหกรรมเป็นการผลิต

จำนวนมากมีความจำเป็นต้องการใช้วัตถุดิบจำนวนมากมาป้อนโรงงาน ดังนั้นเพื่อที่จะขยายตลาดและ
แสวงหาแหล่งวัตถุดิบ ประเทศทุนนิยมเหล่านี้จึงกระทำตนเป็นจักรวรรดินิยมออกนอกเมืองขึ้น
เป้าหมายคือเพื่อขยายการผูกขาดภายในประเทศออกไปเป็นการผูกขาดในระดับโลกหรือระดับ
นานาชาติ¹

ดังนั้นประเทศทุนนิยมอุตสาหกรรมต่าง ๆ จึงพากันออกนอกเมืองขึ้นและทำการจับจอง
ดินแดนส่วนต่าง ๆ ของโลกไว้ภายใต้การครอบงำของตน ด้วยเหตุนี้ในปลายศตวรรษที่ 19 จนถึง
ต้นศตวรรษที่ 20 ประเทศต่างต่าง ๆ ทั้งในทวีปเอเชีย แอฟริกาและลาตินอเมริกา ส่วนใหญ่
จึงต้องตกอยู่ภายใต้การครอบครองของประเทศทุนนิยมตะวันตกซึ่งมีความแข็งแกร่งกว่า ทั้งในด้าน
เศรษฐกิจและการทหาร

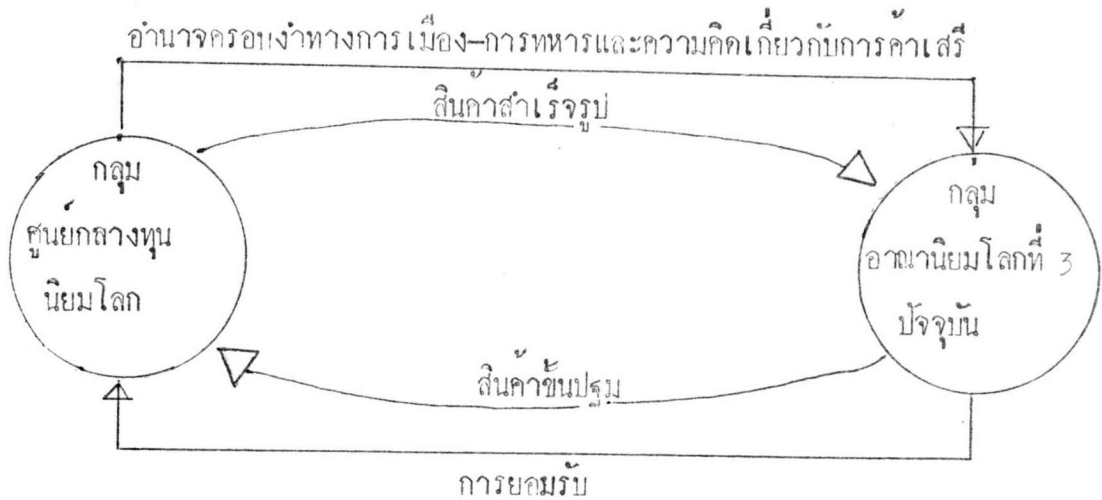
อาณานิคมกลายเป็นแหล่งวัตถุดิบและตลาดระบายสินค้าของประเทศทุนนิยมจักรวรรดินิยม
ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนที่ไม่สมมูล (Unequol Exchange) และการแบ่งงานทำระหว่างประเทศ
ขึ้น คือ จักรวรรดินิยมจะผูกขาดการขายสินค้าของตนให้กับอาณานิคมด้วยสินค้าอุตสาหกรรมที่มี
ราคาสูง ในขณะที่ประเทศอาณานิคมจำต้องขายวัตถุดิบของตนไปในราคาถูก อาณานิคมกลายเป็น
แหล่งระบายนทุน ทำให้เกิดการผลิตไกลแหล่งวัตถุดิบและตลาดอันเป็นการทุนค่าขนส่ง อีกทั้งยัง
อาศัยแรงงานราคาถูกจากอาณานิคมเข้าร่วมกระบวนการผลิตด้วย และถือเป็นต้นกำเนิดของ
บริษัทข้ามชาติยุคปัจจุบัน

¹ สุธี ประศาสน์เศรษฐ์, "ตัวกำหนดทางเศรษฐศาสตร์การเมืองของบรรษัทข้ามชาติ,"
บรรษัทข้ามชาติโฉมหน้าใหม่จักรวรรดินิยม, กองชัช อภิวัฒน์รังสรรค์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ-
มหานคร : ชมรมโรงงานเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2523), หน้า 98 - 105.

ลักษณะการแบ่งงานทำระหว่างประเทศแบบนี้เรียกว่าเป็นการค้าระหว่างประเทศแบบอาณานิคม เพราะความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนี้เป็นไปโดยที่ฝ่ายหนึ่งมีอำนาจครอบงำเหนืออีกฝ่ายหนึ่ง บริษัทข้ามชาติจากประเทศแม่สามารถได้รับสิทธิพิเศษหลายอย่างในประเทศอาณานิคม มีอำนาจผูกขาดที่สำคัญถึงสองด้าน กล่าวคือ ผูกขาดการขายสินค้าสำเร็จรูปที่นำเข้ามาจากประเทศแม่ และยังผูกขาดการซื้อสินค้าในประเทศเพื่อนำส่งออกอีกทอดหนึ่ง

สรุปก็คือ การแบ่งงานทำระหว่างประเทศแบบอาณานิคมนี้ถือเป็นการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกัน และฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่าสามารถกำหนดเงื่อนไขในการค้าเพื่อสืบทอดมาส่วนเกินจากฝ่ายที่อ่อนแอกว่าไ้มาก และผลจากการเข้าร่วมกิจการระหว่างประเทศแบบนี้เป็นรากฐานแห่งความคืบหน้าของโลกที่สามในปัจจุบันนี้เอง และก็เป็นการแน่นอนว่าความคืบหน้านี้เป็นผลโดยตรงจากการผนึกเอากลุ่มประเทศอาณานิคมและกึ่งอาณานิคมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสะสมทุนระดับโลก ซึ่งอยู่ภายใต้การนำของบริษัข้ามชาติ

แสดงความสัมพันธ์ระหว่างทุนนิยมโลกกับประเทศโลกที่สามก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

ที่มา สฐิ ประศาสน์ เศรษฐ, "ตัวกำหนดทางเศรษฐศาสตร์การเมืองของบริษัข้ามชาติ," หน้า 102.

เนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศต่าง ๆ เป็นไปในระดับที่ไม่เท่าเทียม ไม่สม่ำเสมอกัน ประเทศทุนนิยมอุตสาหกรรมที่พัฒนาเทคโนโลยีของคนก่อนก็สามารถขยายขอบเขต การผูกขาดของตนไปไกลจนรวมไปถึงการเข้าจับจองเอาดินแดนต่าง ๆ มาเป็นอาณานิคมประเทศ ที่พัฒนาที่หลังต้องเผชิญกับปัญหาไร้อาณานิคม ผลก็คือเกิดการช่วงชิงดินแดนอาณานิคมกันขึ้น ซึ่งได้ ขยายไปเป็นสงครามโลกสองครั้ง

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศโลกที่สามซึ่งเคยตกเป็นอาณานิคมก็ได้รับเอกราช มากยิ่งขึ้น รูปแบบความสัมพันธ์แบบอาณานิคมต้องถูกยกเลิกไป ศูนย์กลางทุนนิยมโลกซึ่งเคยอยู่ที่ ยุโรปได้ขยายไปสู่อเมริกาเนื่องจากความวุ่นวายสงครามและได้รับความเสียหายจากสงคราม โลกครั้งนี้น้อยที่สุด เงินสกุลดอลลาร์กลายเป็นเงินสกุลหลักสากล¹

สหรัฐอเมริกา สามารถพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เป็นผู้นำทางการส่งออก ในรูปของการลงทุนในต่างประเทศ จากปี 1914 คิดเป็น 6.3% เป็น 25.3% ในปี 1930 และเพิ่มเป็น 59.1% ของทุกประเทศในโลกในปี 1960 ซึ่งหมายถึงสหรัฐอเมริกา มีการลงทุน ในต่างประเทศเกือบ 60% ของการลงทุนในโลกทั้งหมด²

ในช่วงนี้หลังการผลิตโดยเฉพาะเทคโนโลยีของระบบทุนนิยมโลกได้พัฒนาขึ้นอย่างมาก ทำให้ต้องมีการปรับโครงสร้างการผลิตใหม่ กระบวนการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีขั้นต่ำซึ่งใช้แรงงาน มากก็จำเป็นต้องมีการย้ายแหล่งที่ตั้งใหม่โดยนำไปตั้งในแถบประเทศโลกที่สาม

1

Alan Wolfe, "The Cost of Delegitimations in Postwar America," in Conflict and Control : Challenge to Legitimacy of Modern Government, ed. Arthur J. Vidick and Ronald M. Glassman (Beverly Hill : Sage Publication, 1979), p. 109.

2

Irving M. Zeitlin, Capitalism and Imperialism : An Introduction To Neo-Marxian Concepts (Chicago : Markham Publishing Company, 1972), p. 105.

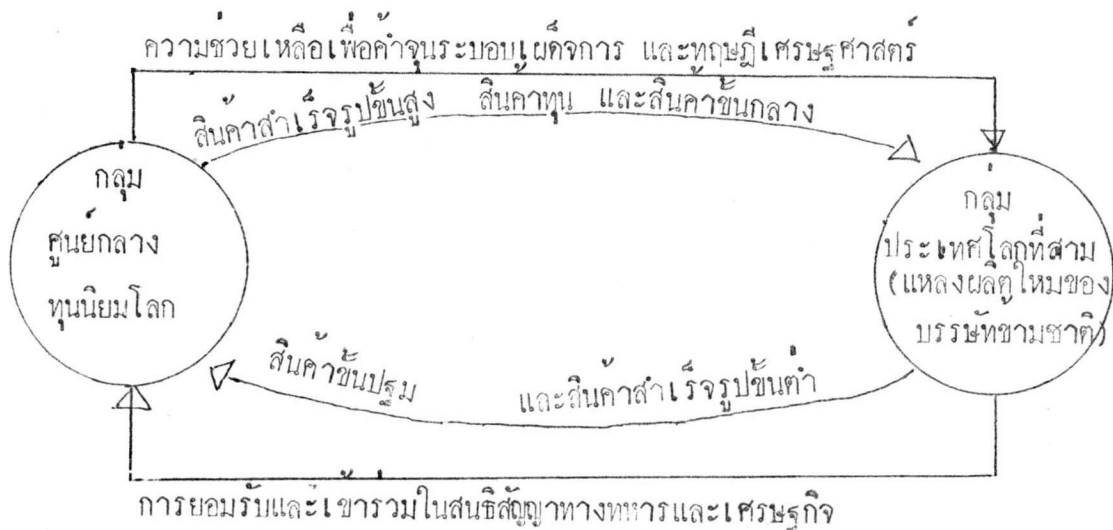
ภายหลังได้รับเอกราช ผู้ว่าประเทศโลกที่สามส่วนใหญ่เห็นว่า เศรษฐกิจของชาติ
ต้องตกอยู่ในมือนายทุนต่างชาติ บางประเทศหันไปใช้นโยบายชาตินิยมอย่างรุนแรง รัฐบาล
ต่างชาติเป็นของรัฐ แต่ก็มีหลายประเทศที่ยังคงยอมรับระบบเศรษฐกิจตามแนวทางทุนนิยมดั้งเดิม

ไม่ว่าประเทศโลกที่สามส่วนใหญ่จะดำเนินนโยบายอย่างไร แต่ท้ายที่สุดก็มักมีนโยบาย
ส่งเสริมการลงทุนต่างประเทศโดยยอมรับแนวทางพัฒนาประเทศตามคำชี้แนะของประเทศทุนนิยม
ที่ว่าประเทศเหล่านี้ขาดแคลนเงินทุน ขาดแคลนผู้ประกอบการ มีการผลิตภาคเกษตรกรรมมากเกินไป
ทำให้ระบบเศรษฐกิจชาติเสถียรภาพ าลา และทางแก็คคือ การส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อทดแทน
การนำเข้า โดยเปิดทางให้บรรษัทข้ามชาติเข้ามาทำการผลิตในประเทศ โดยจะร่วมทุนกับนายทุน
ท้องถิ่นหรือไม่ก็แล้วแต่จะกำหนด และหน่วยงานระหว่างประเทศมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม
นโยบายนี้ก็คือธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นองค์กรภายใต้การควบคุม
ของประเทศกลุ่มศูนย์กลางทุนนิยมโลก

กลุ่มชนชั้นนำในประเทศโลกที่สามก็มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจกันตามแนวของผู้
เชี่ยวชาญธนาคารโลกและถือเป็นผลงานสำคัญที่จะสร้างประเทศให้ทันสมัยทัดเทียมอารยประเทศ
กลุ่มชนชั้นนำนี้จึงยอมรับเงื่อนไขของกลุ่มบรรษัทข้ามชาติ ซึ่งมีอำนาจรัฐของกลุ่มศูนย์กลางทุนนิยมโลก
หนุนอยู่ทั้งในแง่การทหาร ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศ เงื่อนไข
สำคัญคือ "การสร้างบรรยากาศการลงทุนให้แจ่มใส" สำหรับนักลงทุนต่างชาตินั่นก็คือการให้
สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ แก่นักลงทุนต่างชาติ ข้อสำคัญก็คือการปราบปรามการเคลื่อนไหวของผู้ใช้
แรงงาน หลายประเทศมีกฎหมายห้ามการจัดตั้งสหภาพแรงงานอิสระและห้ามนัดหยุดงานแน่นอน
การกระทำเช่นนี้ได้ผลก็คือ การจัดตั้งและสนับสนุนรัฐเผด็จการขึ้นในประเทศโลกที่สาม

เมื่อประมวลเหตุการณ์เข้าด้วยกันแล้วจะเห็นว่า "ฝ่ายทุนหรือบรรษัทข้ามชาติ มี
แนวโน้มที่จะสามารถควบคุมฝ่ายแรงงานได้ในระดั้บโลก โดยอำนาจรัฐเผด็จการเป็นฝ่ายควบคุม
แรงงานในโลกที่สาม

แสดงความสัมพันธ์ระหว่างทุนนิยมโลกกับประเทศโลกที่สาม หลังสงครามโลกครั้งที่ 2

ที่มา : สฐิ ประศาสน์เศรษฐ "ตัวกำหนดทางเศรษฐศาสตร์การเมืองของบริษัทข้ามชาติ," หน้า 110.

การแบ่งงานกันทำแบบใหม่นี้ ประเทศโลกที่สามต้องกลายมาเป็นลูกค้าที่ผูกพันกับบริษัทข้ามชาติ เพราะต้องซื้อสินค้าทุน สินค้าขั้นกลาง เช่น ชิ้นส่วนวัตถุดิบ เพื่อการผลิตต่าง ๆ เข้ามาแทนสินค้าสำเร็จรูป และอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในโลกที่สามก็เป็นการประกอบชิ้นส่วนเป็นหลัก สิ่งสำคัญก็คือ การพึ่งพาเทคโนโลยีจากบริษัทซึ่งมีเงินโอนเข้ามามากมายและขยายการผลิต ในลักษณะนี้เปิดโอกาสมากมายให้แก่บริษัทที่จะกอบโดยเอาผลกำไรออกไป ซึ่งอาจเป็นไปได้ในลักษณะการตั้งราคาโอน (Transfer Pricing) ก็ได้ ลักษณะสินค้าที่ผลิตก็เป็นไปเพื่อสนองความต้องการของชนชั้นสูงและชนชั้นกลางภายในประเทศซึ่งมีจำนวนน้อย และไม่นานนักประเทศเหล่านี้ก็พบว่าการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าก็ถึงจุดอิ่มตัวแล้ว เพราะโครงสร้างทางชนชั้นที่กำหนดการแบ่งปันผลประโยชน์ในกระบวนการผลิตของประเทศโลกที่สามเป็นไปในลักษณะที่ทำให้การกระจายรายได้เสื่อมลงอย่างมากนั่นเอง

ปลายศตวรรษที่ 60 หลายประเทศหันไปแก้ปัญหาด้วยการมุ่งส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก แต่ปรากฏว่าผลก็คือประเทศโลกที่สามกลับยังมีหนี้สินมากมาย ผู้ที่ได้รับประโยชน์ก็คือจักรวรรดินิยม

ความพยายามของอเมริกาที่จะดึงไทยกลับเข้าสู่วงจรมุขนิมิตโลก

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจที่คณะราษฎรและขุนปกครองไทยหลังจากนั้นเข้ามาใช้ได้กลายเป็นเครื่องขวางกั้นความเจริญเติบโตของทุนต่างชาติ รัฐบาลได้เพิ่มอัตราภาษีขาเข้า ใช้เงินรายได้ของรัฐหว่านซื้อกิจการของชาวต่างชาติ เช่น โรงงานเหมืองแร่ของสหรัฐอเมริกา และบริษัทรောင်းของอังกฤษ¹ ความสัมพันธ์ระหว่างไทย - อเมริกา เป็นไปอย่างเห็นห่าง ไม่มีความสัมพันธ์ทางการค้าอย่างเด่นชัด ถ้าพิจารณาจากคณะที่ปรึกษาและคณะมิชชันนารีก็จะเห็นได้ว่าลดลง และที่ร้ายไปกว่านั้นก็คือ ภายหลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงครามขึ้นเถลิงอำนาจในปี 2481 ไม่นานก็ออกมาประกาศตนเป็นฝ่ายอักษะในสงครามโลกครั้งที่ 2 เท่ากับเป็นการประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกา จะเห็นได้ว่านับแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศมาจกระทั่งสงครามโลกครั้งที่สองนั้นความสัมพันธ์ระหว่างไทย - อเมริกาอยู่ในสภาพที่เสื่อมทราม

กระทั่งสงครามโลกครั้งที่สองยุติลง กระบวนการฟื้นฟูสัมพันธภาพระหว่างไทย-อเมริกา (ซึ่งแฝงไว้ด้วยความพยายามที่จะดึงไทยกลับเข้าสู่วงจรมุขนิมิตโลกและการสถาปนาระบอบทุนนิยมเสรีขึ้นในไทย) ก็ได้เริ่มขึ้นอย่างมีขั้นตอน ในขั้นแรกด้วยการทำให้ไทยปลอดจากอิทธิพลมหาอำนาจ โดยเฉพาะได้เข้าครองกับอังกฤษมิให้เอาเปรียบไทย สนธิสัญญาสันติภาพระหว่างไทย-อังกฤษ ที่ลงนามเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2489 นั้น มิได้เป็นเพียงการเรียกร้องค่าเสียหายจากสงครามของอังกฤษเท่านั้น แต่ทว่ายังแฝงไว้ด้วยความพยายามของอังกฤษที่จะกลับเข้ามาที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจ

¹ มาสุก พงษ์ไพจิตร, "เศรษฐกิจศาสตร์การเมืองของเศรษฐกิจเปิด : การพัฒนาประเทศไทย," (เอกสารประกอบการศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์พัฒนาการ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.), หน้า 4.

ในประเทศไทยต่อไปอีก¹ อเมริกาได้ดำเนินการหลายประการที่จะช่วยฟื้นฟูสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของไทยหลังสงครามโลก ให้เงินกู้ 10 ล้านดอลลาร์อเมริกัน เพื่อซื้อหัวรถจักรและฟื้นฟูระบบการขนส่ง สหรัฐอเมริกาเห็นสัญญาซื้อขายกับไทยหลายฉบับเพื่อส่งข้าว ยางพารา คิงบุก อันเป็นการเพิ่มเงินตราต่างประเทศให้กับไทย กล่าวได้ว่าระบบเศรษฐกิจไทยเป็นอิสระจากชาติมหาอำนาจอีกครั้งหนึ่งโดยความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกา

หลังการรัฐประหารปี 2490 มีพลโทจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้เคยประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกากลับคืนสู่ความเป็นผู้ยิ่งใหญ่อีกครั้ง และเมื่อเขาเป็นบังคับให้นายควง อภัยวงศ์ และคณะรัฐบาลลาออกโดยเขากุมอำนาจเสียเองในวันที่ 8 เมษายน 2491 สหรัฐฯ วีรโรที่จะให้การรับรองรัฐบาลใหม่ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายเอควิน แสตนตัน

เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำกรุงเทพฯ ได้มีบันทึกไปยังกรุงวอชิงตันในวันที่ 14 เมษายน 2491 ว่าขอให้อย่างการรับรองไวก่อน เพื่อเป็นการประท้วงที่ฝ่ายจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้กำลังทหารเข้ายึดอำนาจการปกครอง² เป็นเหตุให้กระทรวงการต่างประเทศกรุงวอชิงตันออกแถลงการณ์ในวันที่ 23 เมษายน ว่าจะ "เผ่าคู่พฤติกรรมก่อนว่า เมืองไทยจะดำเนินนโยบายต่างประเทศไปในรูปไหน"³ ขณะที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่า

1

Frank C. Darling, "American Influence on The Evolution of Constitutional Government in Thailand" (Ph.D. Discertation, The American University, 1961), pp. 154-156.

2

กองจดหมายเหตุนครวอชิงตัน, Record Group 310, Record of The Army Staff-P & O - 091 Siam - 14 April 1948 อ้างถึงใน แลมสูช นุภมภ์, "ชบวนการต่อต้านอเมริกันสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม," รวมบทความประวัติศาสตร์ 2(มกราคม 2524), หน้า 50.

3

Department of State Bulletin, XVIII : 464 (May, 1948), p. 686.

อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน.

"รัฐบาลจะไม่เป็นชายหรือขวา แต่สำหรับตัวข้าพเจ้าเองนั้นต่อต้านคอมมิวนิสต์" ¹ หลังจากนั้นไม่นานนักวอชิงตันก็ประกาศรับรองรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในวันที่ 3 พฤษภาคม 2491 และนับจากนี้ไปสหรัฐ ฯ ได้ให้ความพยายามอย่างจริงจังที่จะเข้าครอบงำทางการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจไทย โดยมีเป้าหมายสำคัญสองประการคือ เพื่อป้องกันและสกัดอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ และสถาปนาระบบทุนนิยมขึ้นในประเทศไทยให้สอดคล้องกับระบบทุนนิยมแห่งโลก ซึ่งนโยบายต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ของอเมริกานั้นสอดคล้องกับความคิดของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้นำไทย

ดังนั้นในปี พ.ศ. 2493 ปฏิบัติการเพื่อเป้าหมายดังกล่าวก็เริ่มขึ้นด้วยการลงนามใน "ความตกลงทางการศึกษาและวัฒนธรรม" ก่อนในวันที่ 1 กรกฎาคม 2493 ตามที่คล้ายขอตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจและเทคนิคระหว่างรัฐบาลแห่งประเทศไทยกับรัฐบาลแห่งสหรัฐอเมริกา ลงนามในวันที่ 19 กันยายน 2493 อันเป็นผลมาจากกรณีที่เจ้าหน้าที่ระดับสูงของสหรัฐ ฯ เห็นว่าระบบเศรษฐกิจไทยยังมีจุดบกพร่องที่สำคัญคือ การแทรกแซงในภาคเศรษฐกิจ โดยรัฐบาล มีการจัดตั้งบริษัทการค้าของรัฐบาล เพื่อเข้ามาดำเนินการทางเศรษฐกิจแข่งขันกับเอกชนและธุรกิจต่างชาติ เป้าหมายของสนธิสัญญานี้คืออยู่ที่ความพยายามที่จะขจัดบทบาทการแทรกแซงของรัฐในการประกอบธุรกิจจึงจะเห็นได้จากเนื้อความข้อที่สองของความตกลงฉบับดังกล่าวคือ

เพื่อที่จะให้เกิดอุปสรรคน้อยมากที่สุดแก่ประชาชนของประเทศไทยจากความช่วยเหลือซึ่งรัฐบาลแห่งสหรัฐอเมริกาจะได้อำนวยให้ตามนี้ รัฐบาลแห่งประเทศไทยจะได้อาศัยความพยายามของตนอย่างดีที่สุดที่จะ

¹ Bangkok Post (April 14, 1948) อ้างถึงใน วิวัฒน์ มุ่งการดี "ไทยกับสหรัฐอเมริกาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2," ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา (กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2519), หน้า 314.

ก. ให้มีการใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ และถูกวิธีปฏิบัติซึ่งบรรดาทรัพยากรที่มีอยู่และให้โอกาสแก่และบริกาาร ซึ่งจะได้มาความความตกลงนี้ได้ถูกใช้ประโยชน์แต่เฉพาะตามความมุ่งหมายที่ถูกต้อง

ข. ส่งเสริมวิวัฒนาการทางเศรษฐกิจของประเทศไทยบนมูลฐานอันมั่นคงและสัมฤทธิ์วัตถุประสงค์ประสงค์อันจะโคตกกลงกันระหว่างรัฐบาลทั้งสอง

ค. ให้มีเสถียรภาพแห่งเงินตราของตน และอัตราแลกเปลี่ยนอันสมควรและโดยทั่วไปส่งเสริมให้ความเชื่อมั่นให้เสถียรภาพแห่งการคลังภายในของตน

ง. จัดกระบวนการซึ่งตนเห็นว่าเหมาะสม และร่วมมือกับประเทศอื่น ๆ ในอันที่จะลดสิ่งกีดขวางทางการค้าระหว่างประเทศ และป้องกันมิให้ธุรกิจเอกชนหรือสาธารณะใช้วิธีปฏิบัติทางการค้าหรือการจัดการทางการค้าซึ่งจำกัดการแข่งขัน หรือจำกัดการเข้าสู่ตลาดในเมื่อวิธีปฏิบัติหรือการจัดการ เช่นว่านั้นขัดขวางการค้าภายในหรือระหว่างประเทศ¹

นัยสำคัญของความตกลงฉบับนี้ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจไทยที่ปรากฏอยู่ในข้อ 2 นี้ เป็นความต้องการของสหรัฐ ฯ ที่จะให้รัฐบาลไทยใช้ความพยายามอย่างจริงจัง เพื่อลดข้อจำกัดต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจอันมีผลให้เกิดการผูกขาดโดยรัฐและให้เกิดระบบแข่งขันเสรีอย่างแท้จริง

พร้อมกับการทำข้อตกลงว่าด้วยความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจนั้น ก็ได้มีการทำความตกลงว่าด้วยความช่วยเหลือทางการทหารระหว่างรัฐบาลแห่งประเทศไทยกับรัฐบาลแห่งสหรัฐอเมริกาขึ้นควบคู่กันไปด้วยในวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2493 เพื่อให้การแทรกแซงครอบงำและสนับสนุนชั้นปกครองเผด็จการทหารของไทยเป็นไปอย่างรอบคอบ ประกอบกับสถานการณ์ระหว่างประเทศในเอเชียได้แสดงให้เห็นถึงความเติบโตใหญ่ของค่ายคอมมิวนิสต์ เหมา เจ๋อ ตุง สามารถ

¹ ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจและทางเทคนิคระหว่างรัฐบาลแห่งประเทศไทยกับรัฐบาลแห่งสหรัฐอเมริกา 19 กันยายน 1950 ใน กรมวิเทศสหการ กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ, คู่มือการปฏิบัติราชการกรมวิเทศสหการ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหกรณ์ขายส่งแห่งประเทศไทย, 2509), หน้า 39.

โคลนัมเบียโลกกองทัพกมินกิง ของเจียงไคเช็ค ออกจากประเทศไค้อย่างเด็ดขาดและสถาปนา
 รัฐบาลคอมมิวนิสต์ขึ้นในปี 2492 จากนั้นในปี 2493 ก่อนหน้าที่จะมีการลงนามในความตกลงว่าด้วย
 ความช่วยเหลือทางทหารได้เกิดวิกฤติการณ์เกาหลีขึ้น นายทริก เวลล์ เลขาธิการสหประชาชาติ
 เรียกร้องให้ไทยเข้าช่วยเหลือฝ่ายเกาหลีใต้ รัฐบาลไทยตอบรับคำขอการยื่นความจำนงค์จะส่งชาว
 ไปช่วยแต่ทางนายทริก เวลล์ เรียกร้องให้ส่งกำลังทหารเข้าช่วย ในที่สุดรัฐบาลไทยก็ส่งทหาร
 งดแรกเข้าร่วมสงครามในวันที่ 22 ตุลาคม 2493 อันเป็นการประกาศเจตนารมณ์แน่วแน่ว่า
 จะร่วมหัวจมท้ายกับสหรัฐอเมริกา และนับตั้งแต่ไทยแสดงตนอย่างเปิดเผยว่าจะมีนโยบายต่อต้าน
 คอมมิวนิสต์ ความช่วยเหลือจากอเมริกาก็หลั่งไหลเข้ามาอย่างมากมาย จนกระทั่งจอมพล ป.
 ถึงกับเคยกล่าวไว้ว่า " . . . เมื่อครั้งรัฐบาลข้าพเจ้าเห็น ข้าพเจ้า เคยพูดกับท่านเอกอัครราชทูต
 บิซอว่า ข้าพเจ้าขอความช่วยเหลือมากไป นึกกระดากใจเหมือนกัน และทางสหรัฐอเมริกาทำให้
 มาจนทำจะไม่ไหว . . . " ¹

เงินช่วยเหลือของอเมริกันส่วนหนึ่งถูกนำมาสร้างความแข็งแกร่งให้กับชนชั้นปกครองไทย
 เป็นที่รู้กันว่า การกลับคืนสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่
 สามารถที่จะเข้ากุมอำนาจทางการเมืองด้วยตนเองอย่างเด็ดขาดได้ แต่จำเป็นต้องอาศัย
 ฐานอำนาจสองส่วนซึ่งเขารวมกองการรัฐประหารเมื่อปี 2490 คือส่วนหนึ่งที่เรียกว่ากลุ่มชอยราชครู
 อันประกอบด้วย จอมพลผิน ชุณหะวัณ พลตำรวจเอก เมา ศรียานนท์ พลตรี ศิริ ศิริโยธิน
 พลตรี ประมวล อภิเรณูสาร และพลตรี ธาติชาย ชุณหะวัณ ฯลฯ กับกลุ่มสี่เสาเทเวศร์ อันประกอบ
 ด้วยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพล ถนอม กิติขจร และจอมพล ประภาส จารุเสถียร ฯลฯ
 โดยที่กลุ่มราชครูเข้าไปสร้างกรมตำรวจเป็นฐานที่มั่นสำคัญ ขณะที่กลุ่มสี่เสาเทเวศร์เข้ากุมกำลัง
 สำคัญในกองทัพบกไว้

¹ แลมสุข นูมนนท์, "ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-สหรัฐอเมริกา," (พระนคร :
 สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2525), หน้า 5.

อเมริกันได้มีส่วนเข้าสนับสนุนการสร้างความจำเป็นของกองกำลัง โดยองค์การซี.ไอ.เอ. ได้ให้การช่วยเหลือเสริมสร้างขยายหน่วยงานทางกรมตำรวจโดยผ่านทางบริษัท ซี.ซี.พี. (Sea Supply Corporation) อันเป็นองค์การบังหน้าของหน่วยงาน ซี.ไอ.เอ. ในไทย¹ กรมตำรวจกลายเป็นกองทัพที่ 4 มีอาวุธสงครามทันสมัยอย่างเช่น รถถัง ปืนใหญ่ ยานเกราะ เครื่องบินและเรือกระเวนชายฝั่ง อีกทั้งยังมีหน่วยงานพิเศษอีกสองหน่วยคือ ตำรวจพลร่มและ ตำรวจกระเวนชายแดนในปี 2497 กำลังตำรวจของพลตำรวจเอก เภา ศรียานนท์ มีถึง 42,835 คน หรือเป็นอัตรากำลังตำรวจ 1 คนต่อพลเรือน 407 คน ซึ่งเป็นอัตราที่สูงที่สุดในโลก² ขณะเดียวกันทางกระทรวงกลาโหมอเมริกาก็ได้ทุ่มความช่วยเหลือให้กับกองทัพไทย โดยการส่งคณะที่ปรึกษาทางทหารมาประจำในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2493 ซึ่งต่อมาขยายตัวเป็นหน่วย จัสแมค (Joint U.S. Military Assistance Command) ช่วยฝึกและจัดระบบกองทัพไทย ให้เข้มแข็ง ช่วยอาวุธยุทโธปกรณ์ เช่น ปืนใหญ่ ปืนต่อสู้อากาศยาน ปืนกล รถถัง ยานเกราะ รถยนต์ ปืนเล็ก เรือรบ เครื่องบิน เครื่องบินลำเดี่ยว เฮลิคอปเตอร์ เครื่องมือสื่อสาร ฯลฯ การช่วยเหลือของอเมริกันเป็นผลให้กองทัพไทยขยายออกไปมาก จากกำลังที่มีอยู่ 45,000 คน ในปี 2494 มาเป็น 80,000 คนในปี 2497³

ทั้งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และพลตำรวจเอก เภา ศรียานนท์ ต่างก็เคยเดินทางไปรับเงินช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาตั้งที่มาแล้ว โดยจอมพลสฤษดิ์ ได้เดินทางไปสหรัฐ ฯ เมื่อเดือนกรกฎาคม 2497 โดยได้รับเงินช่วยเหลือมา 25 ล้านบาท และพลตำรวจเอก เภา เดินทาง

¹ E. Thadeus Flood, "The United States and The Military Coup in Thailand," (Indochina Resouce Publication, Washington D.C., 1976), p.2.

² แดมสุช นูมนนท์, "ความสัมพันธ์ระหว่างไทย - สหรัฐอเมริกา," หน้า 6.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

ไปในเดือนเดียวกันของปีถัดไปได้รับเงินมา 28.2 ล้านดอลลาร์ จะเห็นได้ว่าสหรัฐ ฯ สามารถเข้ามาสร้างภาพของความเป็นที่พึ่งที่ค้ำให้กับผู้นำคนสำคัญ ๆ ของไทยได้เป็นอย่างดี การให้การสนับสนุนกองทัพตำรวจและกองทัพบกของอเมริกันนั้นนอกจากจะมีเป้าหมายเพื่อสร้างรัฐไทยให้เข้มแข็งเพื่อเผชิญหน้ากับอิทธิพลคอมมิวนิสต์แล้ว ยังตีความไปได้ว่าอเมริกาตั้งใจที่จะสนับสนุนอำนาจรัฐเผด็จการของชนชั้นปกครองไทยใหม่คงปราศจากการท้าทายจากชนชั้นอื่น ๆ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับการจะสถาปนาระบบทุนนิยมเสรีที่ใหม่ประโยชน์กับทุนต่างชาติที่ตนกำลังขั่นนะให้ชนชั้นปกครองไทยเห็นคือควย

เพื่อที่จะให้เป็นไปตามเป้าหมายของการที่จะดึงประเทศไทยไปสู่การพัฒนาระบบทุนนิยมแบบพึ่งพิง โดยมีความตกลงว่าควยความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการ ปี 2493 เป็นฐานรองรับนั้น จึงได้มีการปรับหน่วยงานและสร้างสถาบันใหม่ ๆ ขึ้นมาสนับสนุนแนวทางการพัฒนาคังกล่าว ทางอเมริกันได้ตั้งคณะกรรมการพิเศษที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและวิชาการ (Special Technical and Economic Commission หรือ STEM) ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็นยูซอม (United States Operation Mission หรือ USOM) ทางคามฝ่ายไทย รัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานตามโครงการข้อ 4 ของประธานาธิบดีทรูแมน ซึ่งต่อมาภายหลังเปลี่ยนเป็น "คณะกรรมการดำเนินงานตามโครงการช่วยเหลือเศรษฐกิจและวิชาการของสหรัฐอเมริกา หรือมีชื่อย่อว่า "กศว "

หน่วยงานทั้งของฝ่ายสหรัฐอเมริกาและไทยที่จัดตั้งขึ้น มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับความช่วยเหลือต่าง ๆ ที่สหรัฐอเมริกาเสนอให้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ตามแนวที่ได้วางไว้ แต่ความช่วยเหลือนั้นก็นำมาใช้ในกิจการต่าง ๆ ที่รัฐบาลไทยเห็นว่า เป็นความต้องการที่รีบด่วนและเป็นไปตามกำลังเงินงบประมาณ เงินกู้ และความช่วยเหลือที่ใหม่ ดังนั้นความช่วยเหลือจึงนำมาใช้ดำเนินการเป็นโครงการ ๆ ไป เช่น โครงการสร้างถนนมิตรภาพ โครงการปราบไซ้จับสั้น โครงการวิจัยการเกษตร โครงการปรับปรุงและบูรณะท่าเรือและรถไฟ โครงการชลประทานเขื่อนชัยนาท โครงการให้ย้านฮี เป็นต้น ความช่วยเหลือนี้ไม่มีความสัมพันธ์กัน

แต่อย่างใด เพราะไทยยังไม่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่แน่นอน จึงมิได้มีการจัดลำดับความสำคัญของโครงการต่าง ๆ ให้ความสัมพันธ์กับแผนพัฒนา¹

ข้อจำกัดต่อการขยายตัวของทุนเอกชนและทุนต่างชาติ

ถึงแม้ว่ารัฐบาลไทยจะก่อตั้งหน่วยงานสำคัญที่มีชื่อว่า สภาเศรษฐกิจแห่งชาติ เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2493 ตามพระราชบัญญัติสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ 2493² กลับปรากฏว่า สภาเศรษฐกิจแห่งชาติมีหน้าที่เพียงให้ความเห็นและคำแนะนำแก่รัฐบาล³ หน่วยงานที่ทำหน้าที่คล้าย ๆ กันงานวางแผนเศรษฐกิจที่เรียกว่า "คณะกรรมการดำเนินการทำผังเศรษฐกิจของประเทศ" ก็เป็นเพียงผู้พิจารณาโครงการพัฒนาต่าง ๆ เท่านั้น แต่การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติอย่างแท้จริงยังมีไม่ได้เกิดขึ้น

และเมื่อหันมาดูบทบาทของคณะผู้ปกครองไทย ในขณะนั้นกลับพบว่า มีพฤติกรรมที่ส่วนทางกลับขอเรียกร้องของอเมริกันอย่างเห็นได้ชัด นั่นคือรัฐยังคงเข้าไปแทรกแซงและดำเนินการบทบาททางธุรกิจอย่างเห็นได้ชัด แมจอสมพล ป. พิบูลสงคราม จะประกาศไว้ในคำแถลงนโยบายรัฐบาลชุดแรกของตนเมื่อวันที่ 21 เมษายน 2491 ว่ารัฐจะเข้าไปแทรกแซงธุรกิจเฉพาะกิจการใหญ่ ๆ ซึ่งเกินกำลังเอกชนและเกี่ยวกับความปลอดภัยสาธารณะเท่านั้นก็ตาม⁴ แต่ในความเป็นจริงกลับ

¹ ประหยัด บุรณศิริ, "การพัฒนาเศรษฐกิจ" ในหนังสือที่ สร.0601/1258 นายแถม พุกกะเสถียร เลขาธิการสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ เรียบน หัวหน้ากองกลาง สำนักงานปลัด สำนักนายกรัฐมนตรี ใน สสร. กรมสารบรรณ คณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร เพิ่ม บก.15/12 เรื่องส่งเอกสารต่าง ๆ ให้สภาเศรษฐกิจแห่งชาติ

² ราชกิจจานุเบกษา ตอนที่ 10 เล่มที่ 67 วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2493

³ มาตรา 12 พระราชบัญญัติสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. 2493

⁴ นโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2475 - ปัจจุบัน (อนุสารการเมืองฝ่ายพัฒนาการเมือง และการปกครอง, สำนักนโยบายและแผนมหาดไทย, พ.ศ. 2521), หน้า 121.

ปรากฏว่ามีการก่อตั้งรัฐวิสาหกิจซึ่งสมัยนั้นเรียกว่า "รัฐพาณิชย์" ขึ้นอย่างกว้างขวางมีจำนวนมากถึง 141 แห่งภายใต้สังกัดกระทรวงต่าง ๆ ดังนี้¹ อุตสาหกรรม 47 แห่ง, มหาดไทย 30 แห่ง, เกษตร 18 แห่ง, การคลัง 10 แห่ง, กลาโหม 6 แห่ง, ศึกษาธิการ 6 แห่ง, สาธารณสุข 6 แห่ง, คมนาคม 5 แห่ง, เศรษฐกิจ 4 แห่ง และหน่วยงานอื่น ๆ 9 แห่ง

รัฐวิสาหกิจจำนวนมากมายที่เกิดขึ้นนี้จะถูกแบ่งสรรปันส่วนการควบคุมไปยังฐานอำนาจสองกลุ่มที่หนุนจ่อมพล ป. อยู่ เป็นเรื่องของการเปิดช่องทางให้เข้าแสวงหาผลประโยชน์เพื่อเป็นรางวัลตอบแทนทางการเมือง แต่การจะเข้าควบคุมแสวงหาผลประโยชน์จากรัฐวิสาหกิจนั้นมักจะมีความสัมพันธ์อยู่กับตำแหน่งทางการเมืองในฐานะรัฐมนตรีเจ้าสังกัด ทั้งนี้เพราะรัฐมนตรีเจ้าสังกัดมักจะได้รับเลือกเป็นประธานกรรมการรัฐวิสาหกิจที่ขึ้นต่อ แม้พระราชบัญญัติการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจจะระบุไว้ว่า ประธานคณะกรรมการต้องเป็นบุคคลที่ได้รับแต่งตั้งโดยคณะรัฐมนตรีก็ตาม²

ฉะนั้นเมื่อพิจารณาถึงจำนวนรัฐวิสาหกิจที่ขึ้นสังกัดกับกระทรวงต่าง ๆ จะเห็นได้ว่ากลุ่มราชการสามารถแสวงหาผลประโยชน์จากรัฐวิสาหกิจได้ในความดูแลได้มากกว่ากลุ่มสี่เสาเทเวศร์ เพราะนับแต่มี 2494 เป็นต้นมา กลุ่มราชการสามารถเข้ากุมตำแหน่งสำคัญในกระทรวงซึ่งมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจไว้ได้อย่างมั่นคง เช่น กระทรวงอุตสาหกรรมซึ่งมีรัฐวิสาหกิจในสังกัดมากที่สุดถึง 47 แห่ง อยู่ในความควบคุมของพลตรี ประมาณ อภิเรณูสาร กระทรวงมหาดไทยมีรัฐวิสาหกิจในสังกัด 30 แห่ง อยู่ภายใต้การควบคุมของพลตำรวจเอก เภา ศรียานนท์ กระทรวงเกษตร ซึ่งมีรัฐวิสาหกิจในสังกัด 18 แห่งอยู่ภายใต้การควบคุมของจอมพล ถิ่น ชูหวั่น เป็นต้น

1

Fred W. Riggs, Thailand : The Modernization of a Bureaucratic Polity (Honolulu : East-West Center Press, 1966), p. 305.

2

ไสว พรหมขุนทอง, บทบาทของรัฐวิสาหกิจที่มีต่อการพัฒนาประเทศ, เอกสารการศึกษา สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, เลขที่ 17 (2517), หน้า 36.

ยิ่งไปกว่านั้นฐานอำนาจทั้งสองกลุ่มยังได้ก่อตั้งธุรกิจเอกชนของตนขึ้นเป็นจำนวนมาก ส่วนวิธีประกอบธุรกิจทางการค้าของบริษัทเหล่านี้ก็คือ การใช้สิทธิหรืออย่างชัดเจน เช่น จอมพลผิน ชุณหะวัณ ใช้สิทธิพลมอบโควตาชาวไทแก่บริษัททหารสามัคคีของตนประมาณปีละ 20 - 25% ของปริมาณการส่งออกทั้งหมดในขณะที่จอมพล สฤษดิ์ ใช้สิทธิพลเองงานก่อสร้างตามสถานที่ราชการ และองค์การของรัฐให้แก่บริษัทวิจิตรก่อสร้างของตน โดยไม่ต้องผ่านการประมูลแต่อย่างใด¹

ตัวอย่างที่สำคัญอีกตัวอย่างหนึ่งก็คือ การใช้สิทธิและกลไกรัฐฉ้อฉลเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มราชครูก็คือ กรณีที่รัฐบาลได้จัดตั้งบริษัทกระสอบไทย จำกัด ขึ้น โดยมีเงินทุนจดทะเบียน 12,500,000 บาท แบ่งเป็น 25,000 หุ้น หุ้นละ 100 บาท ผู้ถือหุ้นรายใหญ่คือ กระทรวงอุตสาหกรรม 12,800 หุ้น คิดเป็น 47% องค์การทหารผ่านศึก 5,993 หุ้น คิดเป็น 24% บริษัททหารสามัคคี 2,605 หุ้นหรือ 10.4%

จะเห็นได้ว่า องค์การทหารผ่านศึกและบริษัท ทหารสามัคคี ธุรกิจของกลุ่มราชการ เข้าไปถือหุ้นอยู่ด้วย² อีกทั้งจอมพล ผิน ชุณหะวัณ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ นายมา บุณกุล ก็เข้าไปเป็นกรรมการบริหารด้วย

¹ สังคีต พิริยะรังสรรค์, "พัฒนาการของชนชั้นนายทุนไทย," หน้า 13.

² รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์, พัฒนาการและบทบาทของสหสามัคคีค้าสัตว์, คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ม.ป.ป.), หน้า 29.

หลังจากนั้น กลุ่มราชครูได้ก่อตั้งบริษัทเอกชนของกลุ่มขึ้นมาชื่อกับรัฐวิสาหกิจที่กระทรวงอุตสาหกรรมจัดตั้ง คือ บริษัทกระสอบอีสาน จำกัด 30 มีนาคม 1953 และบริษัทส่งเสริมปอแห้งประเทศไทย จำกัด ปี 1954¹ บริษัทเอกชนของกลุ่มราชครูนี้เอง นอกจากจะได้รับการอภิสิทธิ์ต่าง ๆ ทางด้านการค้าและการนำเข้า ส่งออกของผลิตภัณฑ์กระสอบที่ผลิตได้แล้ว ยังได้รับผลประโยชน์เป็นพิเศษจากการทำการค้ากับรัฐวิสาหกิจของรัฐบาลด้วย เช่น จอมพล อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก บริษัท กระสอบไทย จำกัด ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจ ใ้ซื้อปอจากบริษัท ส่งเสริมปอแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นบริษัทของตัวเองเป็นจำนวน 1,091,165.31 กิโลกรัม มีมูลค่าถึง 2,618,797.41 บาทด้วย² บทบาทกลุ่มอำนาจทั้งสองนี้ก่อให้เกิดการผูกขาดทางเศรษฐกิจขึ้น ใครก็ตามที่ประสงค์จะให้ธุรกิจของตนดำเนินไปได้จำเป็นต้องหันเข้าหากลุ่มผู้มีอำนาจเหล่านี้ กวรมผูกขาดนี้ส่งผลไปมิใช่เฉพาะเอกชนชาวไทยเท่านั้น แต่มีผลต่อบริษัทเอกชนต่างประเทศผู้ประสงค์จะมาลงทุนในเมืองไทยด้วย เพราะรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความประสงค์ให้รัฐบาลหรือไม้ก่เอกชนไทยเป็นผู้ดำเนินการในธุรกิจนี้มากกว่าจะเป็นคนต่างประเทศ กรณีดังกล่าวของความพยายามจะ

¹ บริษัท กระสอบอีสาน จำกัด มีกรรมการบริหารที่เป็นคนของกลุ่มราชครู คือ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์, พล.ต. ศิริ ศิริโยธิน, นายเลื่อน บัวสุวรรณ ส่วนบริษัท ส่งเสริมปอแห่งประเทศไทย จำกัด มี จอมพล อดุลยเดชวิกรม เป็นประธานกรรมการ ข้อมูลเบื้องต้นจาก กรมทะเบียนการค้า กระทรวงพาณิชย์ และ Sungsidh Piriyarangsarn, Thai Bureaucratic Capitalism, 1932-1960 (M.A. Thesis in Economic English Program) Faculty of Economic, Thammasat University, 1980) Appendix 7 และเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, "วิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจไทยโดยพิจารณาจากโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ," สัมมนาทางวิชาการวิถุคการณเศรษฐกิจไทย 2522 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 21 - 22 กุมภาพันธ์ 2523 ตารางที่ 12.

² Sungsidh Piriyarangsarn, Thai Bureaucratic Capitalism, 1932-1960, pp. 196 - 197.

โอนกิจการของชาวต่างประเทศนี้เห็นได้จากเอกสารต้นนี้¹

ความมาก

ที่ ก. 17535/2495

กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร

26 ธันวาคม 2495

เรื่อง การร่วมทุนกับบริษัทต่างประเทศเพื่อจัดตั้งโรงงานกระดาษ

เรียน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

ด้วยกระทรวงอุตสาหกรรม ได้เสนอเรื่องการร่วมทุนกับบริษัทต่างประเทศ เพื่อจัดตั้ง
โรงงานกระดาษ ไปเพื่อพิจารณา

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาลงมติ เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2495 ว่า

1. รับหลักการให้กระทรวงอุตสาหกรรมร่วมทุนกับบริษัทต่างประเทศ เพื่อจัดตั้ง
โรงงานกระดาษ ขนาดผลิตได้วันละ 50 ตันในประเทศไทย ตามที่ได้เสนอมา
2. ให้กระทรวงอุตสาหกรรม ดำเนินการเจรจาว่างเงื่อนไข ผู้กั้น การขอซื้อหุ้น
ทั้งหมดในภายหลังโดย

หลวงชำนาญอักษร

เลขาธิการคณะรัฐมนตรี

¹ สสร. กรมสารบรรณ คณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร แห่ง ศค.4/8 เรื่องการร่วมทุนกับ
ต่างประเทศ.

ถึงแม้จะเป็นบริษัทเอกชนไทยร่วมทุนกับต่างประเทศก็ตาม รัฐบาลก็ต้องการให้การลงทุนนั้นกลายเป็นของคนไทยทั้งหมดในภายหลัง ทั้งนี้ในคราวประชุมคณะกรรมการพิจารณาหาวิธีส่งเสริมการลงทุนของชาวต่างประเทศในประเทศไทย เมื่อ 30 ตุลาคม 1953 คร. เสริมวินิจฉัยกุล ได้รายงานวาท

- . . . ที่ประชุมได้ลงมติว่า ในการดำเนินกิจการที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม ซึ่งตามหลักการเห็นว่า ควรสงวนให้คนไทยเท่านั้น หากจำเป็นที่จะต้องอาศัยชนต่างชาติในทางวิศวกรรมและในการหาตลาด ก็ควรยอมให้ชนต่างชาติเข้ามาทำกิจการนั้นร่วมกับคนไทย โดยวางเงื่อนไขไว้ว่า
 - ก. ให้คนไทยเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ในกิจการนั้น หรือ
 - ข. กำหนดระยะเวลาที่จะให้โอนกิจการนั้นมาเป็นของคนไทยโดยสิ้นเชิง
 - ค. กำหนดระยะเวลาที่จะให้ชนต่างชาติเลิกให้คนไทยทำกิจการนั้นโดยลำพัง ¹

การมีนโยบายที่ก่อให้เกิดการผูกขาดและโดยเฉพาะก็กีดกันชาวต่างชาติเช่นนี้ ให้สร้างความไม่พอใจต่อรัฐบาลสหรัฐอเมริกา หลังจากที่ได้พยายามเสนอเงื่อนไขการปลดปล่อยให้ระบบเศรษฐกิจไทยเป็นเสรีแล้ว จากความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการ ปี 2493 แล้ว รัฐบาลไทยก็ได้ปฏิบัติตาม ดังนั้นรัฐบาลอเมริกาจึงดำเนินการอีกครั้งหนึ่งคือการเสนอวิธีใหม่มายังรัฐบาลไทยถึงความตกลงว่าด้วยการค้าประกันการลงทุนของคนอเมริกันในประเทศไทย โดยการอิงความตกลงฉบับนี้กับความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการฉบับเดิม เสนอให้รัฐบาลไทยเปิดให้มีการลงทุนจากต่างประเทศ ทั้งนี้ธุรกิจจากเอกชนอเมริกันนี้ รัฐบาลอเมริกันเห็นว่าควรจะคงเป็นไปตามความเห็นชอบทางหน่วยงานรัฐบาลอเมริกัน

¹ หลวงชำนาญอักษร กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, บันทึกข้อความเสนอท่านนายกรัฐมนตรี เรื่อง การส่งเสริมการลงทุนของชาวต่างประเทศในประเทศไทย วันที่ 1 ธันวาคม 2496.

คือ F. A. O. ก่อนแล้ว ธนาคารเอ็กซิมแบงก์(Export-Import Bank) หน่วยงานของ
กระทรวงการคลังก็จะเข้ามาทำการค้าประกันการลงทุน¹ ผลก็คือ รัฐบาลไทยตกลงกับข้อเสนอ
ของทางรัฐบาลสหรัฐอเมริกา² และมีการลงนามในหนังสือแลกเปลี่ยน เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2497²

ความพยายามของสหรัฐอเมริกาครั้งนี้ที่ท่าจะประสบความสำเร็จ เพราะในเวลา
จากนั้นไม่นาน รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็มีพระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรม พ.ศ. 2497
ซึ่งมีเป้าหมายที่จะส่งเสริมการลงทุนทั้งจากเอกชนชาวไทยและต่างประเทศ โดยรัฐบาลประกาศ
เจตนารมณ์นี้ไว้อย่างชัดเจนคือ

... เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ
กิจการอุตสาหกรรมเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาธุรกิจ
ของชาติ ซึ่งจะต้องส่งเสริมให้เกิดขึ้นและก้าวหน้าต่อไป
โดยความ แต่รัฐยอมไม่อยู่ในฐานะที่จะทำกิจการอุตสาหกรรม
เสียเองทุกทุกอย่าง ในการที่เอกชนกระทำกิจการอุตสาหกรรม
นั้นบางอย่างถ้ารัฐไม่ช่วยเหลือค่าชื้อเอกชนก็ไม่อาจจะ
กระทำให้สำเร็จตลอดไปได้ หรือจะขยายก้าวหน้าออกไปได้
ไม่ตลอด เพราะมีอุปสรรคอันจะทำให้ทองขาดทุน ล้มเลิกไป
เสียแต่ในระยะต้น ด้วยเหตุต่าง ๆ หรือแข่งขันกับอุตสาหกรรม
อย่างเดียวกันของชาวต่างประเทศไม่ได้ และนอกจากนี้เมื่อ
เอกชนโดยเฉพาะชาวต่างประเทศมาทำกิจการอุตสาหกรรมแล้ว
ไม่มีอะไรเป็นหลักประกันว่าเขาจะถอนทุนคืนและแย่งกำไรกลับไป

¹ หนังสือจาก เซมชาติ บุณรัตพันธ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวง-
การต่างประเทศ ที่ สร.16555/2497 10 มิถุนายน 2497 เรื่องการลงทุนในประเทศไทยของ
คนอเมริกัน เรียบ เลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง ใน กองกลาง กระทรวงอุตสาหกรรม
แฟ้ม กค. 1.8 เรื่อง การเคลื่อนไหวของชาวต่างประเทศ

² จันทรา บุรณพฤษ และนิยะนาถ บุณนาค, รายงานผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาผล
กระทบทางการเมืองจากความสัมพันธ์ไทยและสหรัฐอเมริกา (2463-2506), (จุฬาลงกรณ์มหา-
วิทยาลัย, 2521), หน้า 209.

ประเทศของเขาได้ เช่นนี้ก็ยอมไม่มีการลงทุนของต่างประเทศ
ในประเทศเรา ก็กิจการอุตสาหกรรมหลายอย่างที่ต้องการทุน
จำนวนมาก ต้องการคณะชำนาญงานอย่างสูง ซึ่งประเทศเรา
ในขณะนี้ยังต้องอาศัยต่างประเทศอยู่ เมื่อมีหลักประกันมั่นคง
จนถึงออกเป็นกฎหมายบังคับไว้ที่จะให้เขาได้รับผลประโยชน์
จากการลงทุนเช่นนี้ ก็ยอมเป็นการชักจูงให้มีการลงทุนจาก
ต่างประเทศในกิจการอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โตขึ้น เป็นผลดี
ในการเศรษฐกิจของชาติต่อไป ¹

เจตนาที่แสดงออกถึงนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมของรัฐครั้งนี้ ไม่เป็นผลดีต่อการ
ลงทุนจากต่างประเทศ เนื่องจากนโยบายนี้มีเบื้องหลังแอบแฝงอยู่ ตลอดระยะเวลา 4 ปีคือ
ในปี 2497 - 2500 มีผู้สมัครขอรับการส่งเสริมการลงทุนจากรัฐบาลไทยถึง 93 ราย แต่มี
เพียง 2 รายเท่านั้นที่ได้รับอนุมัติ คือ

1. บริษัท โทเปียวก้า (Topioca Company) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก
International Basic Economy (Rockefeller) Corporation และ Bombay Burnak
Trading Company ซึ่งได้รับการรับประกันการลงทุนจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา
2. บริษัท ฟลอโมสอาหารนม ²

¹ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 71 ตอนที่ 64 วันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2497 หน้า

² UN, ECAFE, Economic Survey (1956) p. 166 อ้างใน Frank H.
Golat et. al., Underdevelopment and Economic Nationalism in Southeast
Asia (Cornell University Press, 1969), p. 333.

การลงทุนของสองรายนี้แม้ว่าจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐวิสาหกิจที่ดำเนินการอยู่แล้ว
เป็นอย่างดี แต่ว่าการลงทุนอันนี้ก็ไม่เคยส่งเสริมให้เกิดการลงทุนจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นอีกเลย¹
พระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรมฉบับนี้แท้จริงแล้วมิได้ต้องการสนับสนุนการลงทุนจากเอกชน
ชาวไทยและชาวต่างประเทศ พระราชบัญญัติฉบับนี้ร่างขึ้นเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจของกลุ่ม
ราชครูโดยเฉพาะ ทั้งนี้โดยการก่อตั้งบริษัทเอกชนที่ใหญ่ที่สุดในขณะนั้น ชื่อ "บริษัท ส่งเสริม
เศรษฐกิจแห่งชาติ" (National Economic Development Corporation) ตั้งขึ้น
เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 1954

บริษัทนี้เป็นบริษัทเอกชนที่อ้างว่าจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรม
1954² บริษัทนี้เป็นบริษัทที่ใหญ่ที่สุดที่ทำการควบคุมการผลิตกระสอบและน้ำตาลและกระดาษ
ของประเทศ แท้จริงแล้วบริษัทนี้เป็นบริษัทของกลุ่มราชครูอย่างแท้จริง สำนักงานตั้งอยู่ที่เลขที่
35/8 ซอยราชครู ถนนพหลโยธิน กรุงเทพฯ³ บริษัทนี้ประกอบด้วยผู้ถือหุ้นดังนี้⁴

1

John A. Loftus, "Report on The Foreign Investment Policy of
The Revolutionary Party Government," in Semi - Annual Report : Re -
Economic Planning Office of The Economic Advisor, Ministry of Finance
1 July 2503(1960), pp. 1 - 4.

2

อ. พิบูลสงคราม, จอมพล ป. พิบูลสงคราม เล่ม 5 (กรุงเทพฯ : ศูนย์การพิมพ์,
2518), หน้า 484 - 485.

3

Letter From Dr. John A. Loftus To Nai Sunthorn Hongladarom,
Minister of Finance 8 February B.E. 2503.

4

ข้อมูลเบื้องต้นกรมทะเบียนการค้า กระทรวงพาณิชย์.

1. จอมพล ติณ ชูตระวัน	10,715	ทุน
2. พล.ต.อ. เภา ศรียานนท์	10,714	"
3. พลโท เภา เพ็ญโรดิศ	10,714	"
4. พลโท บัญญัติ เทพหัสดิน	6,250	"
5. พลตรี ศิริ สิริโยธิน	6,250	"
6. นายเสริม วิจิตรกุล	10,714	"
7. พลเรือ เอก หลวงยุทธศาสตร์โกศล	6,250	"
8. นาย เลื่อน บัวสุวรรณ	10,715	"
9. นายชั้น อัญญากร	10,714	"
10. พลเอก สฤษดิ์ ชนะวิธ	6,250	"
11. นาวาเอก ประสงค์ พิบูลสงคราม	6,250	"
12. พลตรี ประมาณ อภิเรณูสาร	6,250	"
13. พอ. ชวง เขวงศักดิ์สงคราม	2,500	"
14. นาย ป่วย อังภากรณ	2,500	"
15. นายประสิทธิ์ ทวีสิน	10,714	"
16. นาย แจ่มจือ ดือประเสริฐ	2,500	"
17. นาย เทียน อังสัทเท	2,500	"
18. นาย ประมุข สุวรรณศิลป์	2,500	"
19. พต.ท. พันชภัทก์ วิเศษภักดิ์	1,000	"
20. พต.ท. อรรถนพ พุกประยูร	1,000	"
21. ธนาคารแห่งประเทศไทย	123,000	"
22. บริษัท อุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย	50,000	"
23. บริษัท สหการสามัคคี จำกัด	25,000	"
24. บริษัท อุตสาหกรรมน้ำตาลชลบุรี	25,000	"
25. บริษัท กระสอบอีสาน จำกัด	25,000	"
26. บริษัท ป่านไทย จำกัด	100,000	"
27. บริษัท ไทยท่า จำกัด	25,000	"
รวม	<u>500,000</u>	"

บริษัท ส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติ พยายามจะเข้าไปควบคุมการผลิตสำคัญของประเทศ

คือ

1. การผลิตกระสอบ เริ่มตนด้วยการซื้อบริษัท กระสอบอีสาน จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทของกลุ่มราชครูเอง บริษัท ส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติ ได้รับสิทธิพิเศษในการคุ้มครองจากทางรัฐบาลคือ รัฐบาลมีกฎข้อบังคับอยู่หนึ่งคือ ผู้ที่นำกระสอบเข้าประเทศจะต้องซื้อกระสอบไทย 1 ใบต่อการนำเข้า 5 ใบทุกครั้งไป การผลิตกระสอบของบริษัท ส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติ หลังจากได้ดำเนินการแล้วจะสามารถผลิตกระสอบได้ถึง 20% ของการผลิตทั้งประเทศ
2. การผลิตน้ำตาล บริษัท ส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติ ได้ซื้อบริษัท อุตสาหกรรมน้ำตาล ชลบุรี จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทของกลุ่มราชครูเอง ได้เงินจากบริษัทหนึ่งในฝรั่งเศส สั่งเครื่องจักรมาทำการผลิตน้ำตาล เมื่อดำเนินการแล้วจะสามารถผลิตได้น้ำตาล 50% ของความต้องการในประเทศ
3. การผลิตกระดาษ บริษัท ส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติ จะสามารถผลิตกระดาษได้ 40 ตันต่อวัน และขายให้กับรัฐบาลโดยได้รับโควตาพิเศษ¹

จะเห็นได้ว่า ผู้ถือหุ้นในบริษัท ส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติ นี้ ส่วนใหญ่เป็นคนที่อยู่ในกลุ่มราชครูเป็นส่วนใหญ่ และมีผู้ถือหุ้นในรูปของบริษัทก็เป็นของกลุ่มราชครู การดำเนินการของบริษัทแห่งนี้ก็อาศัยการซื้อบริษัทของตนเองที่ดำเนินการอยู่ก่อนในอุตสาหกรรมน้ำตาล, กระดาษ กระสอบ ยิ่งไปกว่านั้น บริษัทนี้ยังได้รับเงินกู้จากต่างประเทศ ดังตารางข้างล่างนี้

1

Amos Yoder, "Patterns of Foreign Investment in Thailand,"

Far Eastern Survey (November, 1957), pp. 172 - 173.

จะเห็นได้ว่าแหล่งเงินทุนที่เข้ามาใช้ในการดำเนินการทั้งหมดมาจากการกู้ยืมต่างประเทศ 99%¹ เงินกู้จากต่างประเทศนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม อ้างว่าได้สอบถาม พล.อ.บริรักษ์ บุทธกิจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังสมัยนั้นว่า กระทรวงการคลังสามารถค้ำประกันได้ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรม 2497² แต่ในความเป็นจริงแล้ว กระทรวงการคลังเองไม่เคยมีกฎเกณฑ์หรือหน้าที่อะไรเลยที่จะไปให้การค้ำประกันการลงทุนแก่บริษัทเอกชน แต่ด้วยความสามารถของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ผู้ซึ่งแม้จะได้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังเพียงปีเดียวในปี 1954 ซึ่งเป็นปีก่อนที่บริษัท ส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติ ก็สามารถผลักดันให้กระทรวงการคลังค้ำประกันบริษัทแห่งนี้ได้ โดยการเริ่มต้นพูดคุยขึ้นมาลอย ๆ ใ้ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี³

หลังจากที่บริษัทได้รับการค้ำประกันการกู้เงินจากธนาคารแห่งอเมริกา (Bank of America) แล้ว บริษัทนั้นก็ได้นำเงินดังกล่าวมาลงทุน เอกสารเรื่องการลงทุนที่อยู่ในสมุดของ บริษัทใช้ไม่ได้ ไม่เป็นความจริง ความจริงทั้งหมดอยู่ในหัวสมองของ นายเลื้อน บัวสุวรรณ คนเดียว

นายเลื้อน บัวสุวรรณ กัดแปลงแก้ไขเงินกู้จากแบงค้อฟอเมริกามาเป็นเงินบาท ในอัตราที่สูงกว่าความเป็นจริง และเอามูลค่าของเงินกู้ที่ได้นั้นมาใส่ในสมุดว่าเป็นหุ้นของบุคคลธรรมดา ต่อจากนั้น นายเลื้อน บัวสุวรรณ ก็ออกรางใบสมัครให้กับนิติบุคคลต่าง ๆ ให้เป็นผู้ออกหุ้น ซึ่งหมายความว่านิติบุคคลต่าง ๆ ไม่เคยสมัครเข้ามาถือหุ้นเลย

¹ Letter from Dr. Serm Vinichayakul, Minister of Finance to Dr. John A. Loftus, 3 October B.E. 2500 in Semi-Annual Report of The Economic Advisor 3 January 1958.

² อ.พิบูลสงคราม, จอมพล ป. พิบูลสงคราม เล่ม 5 (ม.ป.ป.), หน้า 484 - 485.

³ สัมภาษณ์ พล. นาย วรการบัญชา, รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ปี 1957
ใน สยามมิตร 17 กรกฎาคม 2500

ผลจากกระบวนการที่นาย เลื่อน บัวสุวรรณ ทำขึ้นคือ ผู้ถือหุ้นบางส่วน (ผู้ที่เป็น
นิติบุคคล 371,000 หุ้น) ไม่ได้เคยจ่ายเงินค่าหุ้นเลย

ส่วนผู้ถือหุ้นรายอื่น คือผู้ถือหุ้นที่เป็นบุคคลธรรมดา ก็ไม่เคยจ่ายเงินค่าหุ้นเลย ค่าหุ้น
บางส่วน (25%) ที่จ่ายไปนั้นก็มาจากผลกำไรส่วนเกินที่นาย เลื่อน บัวสุวรรณ เอามาจากการ
แปลงเงินกู้จากแบงค้อพออเมริกา คั้งนั้นเงินกู้ 10 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ก็คือ เงินที่นำเอาเข้ากระเป๋า
ของคนบางคนไม่ได้นำมาลงทุนเลย ¹

บริษัทแห่งนี้ตั้งขึ้นมาภายใต้นโยบายแห่งชาติ เงินลงทุนก็ไม่ต้องใช้ เงินที่กู้มาได้โดย
การค้ำประกันเงินกู้จากกระทรวงการคลัง สิทธิพิเศษทางด้านการประกอบการต่าง ๆ ก็ได้ตาม
พระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรม 2497 การส่งเครื่องจักรจากต่างประเทศก็ได้รับการยกเว้น
ภาษี คณะรัฐมนตรีก็อนุมัติไม่เคยทวงคั้ง ² แต่พอปรากฏว่าเมื่อบริษัทนี้ขาดทุนไม่มีเงินใช้หนี้ที่
ต้องจ่ายให้กับแหล่งเงินกู้ต่าง ๆ เจ้าของบริษัท ส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งไม่เคยเสียเงิน
ค่าหุ้นเลย ซึ่งรวมอยู่ในคณะรัฐบาลก็เริ่มค้นผลึกการหนี้สินที่ตนเองสร้างขึ้นมาให้เอาไปให้
ประชาชน โดยการตั้งกรมการขึ้นมาชุดหนึ่ง ทำหน้าที่รับบริษัท ส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติ และ
บริษัทในเครือมาเป็นบริษัทหรือองค์การของรัฐบาล อันประกอบด้วย ผู้ถือหุ้นและเป็นกรรมการของ
บริษัท ส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติเอง ส่วนใหญ่คือ ³

1

Letter from Dr. John A. Loftus to Dr. Serm Vinicchayakul,
Minister of Finance Subject : Problem of The National Economic
Development Corporation 31 October 1957

2

ทจช. คค.0202.1.1/4 ฉบับมาก บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 7/2500
วันที่ 22 พฤษภาคม 2500 เรื่องที่ 18 เรื่อง บริษัทส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติ จำกัด ของค
ภาษีเครื่องจักรตามพระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรม พ.ศ. 2497

3

ลับ-ควน หนังสือที่ ออก. 5249/2500 กรมสารบรรณ คณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร เรื่อง
การพิจารณาบริษัท ส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติ จำกัด และเครือของบริษัท เป็นบริษัทหรือองค์การ
ของรัฐบาล เวียน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม 8 มิถุนายน 2500

1. จอมพล ป. พิบูลสงคราม	ประธานกรรมการ
2. จอมพล ถนอมวัน	กรรมการ
3. พล.ต.อ. เภา ศรียานนท์	"
4. พล.ต. ประมาณ อติเวทสาร	"
5. พล.ต.ศิริ สิริโยธิน	"
6. พล.อ. เกาเพียรเลิศ บริวัฒน์พยุหกิจ	"
7. พอ. นายวรการ บัญชา	"
8. พท. วัชร์ ปันยารชุน	"
9. นาย เกลิม เขียวสกุล	"
10. นาย เสริม วิจิตรัญกุล	"
11. นาย เลื่อน ชุมกมล	"

ซึ่งผลปรากฏว่า คณะกรรมการชุดนี้ซึ่งเป็นกรรมการและผู้ถือหุ้นของบริษัท ส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติ
เอง เสนอเรื่องไปยังคณะรัฐมนตรี ซึ่งประกอบด้วยกรรมการและผู้ถือหุ้นบริษัท ส่งเสริมเศรษฐกิจ
แห่งชาติ เองพิจารณาว่า สมควรรับโอนโดยอ้างเหตุผลที่นำฟังเอาไว้ดังนี้

คณะรัฐมนตรี ได้พิจารณาเห็นว่า ตามที่รัฐบาลได้ช่วยเหลือ
บริษัท ส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติและเครือของบริษัทอยู่แล้วนั้น
โดยที่บริษัทนี้เป็นบริษัทเอกชน การที่รัฐบาลช่วยเหลือไปนั้น
เป็นเหตุให้มีการกล่าวหาว่าเป็นบริษัทอภิสิทธิ์ จึงสมควรจะได้
จัดการรับโอนให้เป็นบริษัทหรือองค์การของรัฐบาลเสีย¹

¹ หจข. คค. 0202.1.1/2 ลับมาก บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 5/2500
เรื่องที่ 19 วันพุธที่ 8 พฤษภาคม 2500 หน้า 11.

การก่อกำเนิดอำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

การขยายอำนาจทางการเมือง

ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้ชี้ให้เห็นว่า ศูนย์อำนาจที่สำคัญที่สุดในสังคมได้แก่ กลไกของรัฐ กลไกของรัฐเป็นสถาบันที่สามารถใช้กำลังบังคับได้โดยมีกฎหมายให้อำนาจรองรับการใช้ความรุนแรง กลไกของรัฐประกอบด้วย ระบบราชการ และกำลังทหาร - ตำรวจ ดังนั้นการที่ผู้นำจะประสบความสำเร็จในการปกครองประเทศได้มากน้อยเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถที่จะควบคุม และใช้ประโยชน์จากกลไกของรัฐ ความสามารถดังกล่าวนี้ย่อมเกิดขึ้นได้ง่ายในกรณีที่ผู้นำเป็นส่วนหนึ่งของกลไกของรัฐมาก่อนที่จะขึ้นมาเป็นผู้บริหารประเทศ¹ กรณีของจอมพลสฤษดิ์นั้น เห็นได้ชัดว่าก่อนที่จะเข้าสู่อำนาจรัฐอย่างเบ็ดเสร็จ เกิดขาดในฐานะหัวหน้าคณะปฏิวัติและนายกรัฐมนตรีนั้นได้ผ่านการเป็นส่วนหนึ่งของกลไกรัฐและเป็นกลไกส่วนสำคัญในการใช้ความรุนแรงมาตลอด

ฉากแรกของการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เริ่มต้นด้วยการถูกชักชวนโดยกลุ่มนายทหารนอกประจำการ ภายใต้การนำของพลโท ปิ่น ชูหวั่น และนาวาเอกหลวง กาจ กาจสงคราม ให้เข้าร่วมก่อการรัฐประหารในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ซึ่งขณะนั้นจอมพลสฤษดิ์ เป็นผู้บังคับการกองพันกรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ มียศเป็น พ.อ.² หลังจากมีส่วนร่วมในการทำรัฐประหารจนเป็นผลสำเร็จก็ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้บัญชาการกองพลที่ 1 ในปี พ.ศ. 2491 ซึ่งเป็นตำแหน่งความคุมกำลังสำคัญในกรุงเทพฯ ตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งสำคัญ

¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, "ข้อคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำทางการเมืองไทย," สังคมศาสตร์ 6 (เมษายน - กันยายน 2525), หน้า 85.

² อัจฉีก กวงสว่าง (รวบรวม), "ประวัติชีวิต ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์" ใน ประวัติและผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, คณะรัฐมนตรี, จัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 17 สิงหาคม 2507 (พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2507), หน้า 43.

ทางการ เมืองต่างๆจะมีการยึดอำนาจด้วยกำลังทหารจะตองอาศัยกำลังส่วนนี้เป็นสำคัญ¹

บทบาททางการเมืองและการขยายบารมีอำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ได้เด่นชัดขึ้นภายหลังการเข้าร่วมปราบกบฏครั้งนำโดยพลตรี สมบูรณ์ ศรีวานิชิต พลตรี เนตร เขมะโยธิน และคณะนายทหารกลุ่มหนึ่งเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2491 หลังจากจับกุมกบฏได้แล้วได้มีการนำตัวกบฏมาสอบสวนที่กองบัญชาการกองพลที่ 1 ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นกองบัญชาการในการปราบกบฏในระยะนั้น และคงอยู่ในสภาพที่เตรียมพร้อมอยู่ตลอดเวลา² ทำให้ฐานะของจอมพล สฤษดิ์ในฐานะผู้บัญชาการกองพลที่ 1 กลายเป็นคนสำคัญในการรักษาอำนาจของคณะรัฐประหาร 2490 และได้รับความยินยอมจากคณะรัฐประหารให้เตรียมพร้อมที่จะทำการปราบปรามได้ทุกเมื่อนับเป็นการเสริมสร้างความสำคัญและความแข็งแกร่งให้แก่ พลตรีสฤษดิ์ ยิ่งขึ้น³

¹ สุจิต ญุงบงการ, "อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์" ใน รักเมืองไทย, หน้า 97-98.

² อจศักดิ์ ดวงสว่าง, "ประวัติชีวิต พลเอก จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, ใน ประวัติและผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, หน้า 43.

³ ทิพย์รัตน์ วานิชชา, "การปรับปรุงท้องถิ่นทุรกันดารในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2501-2506) (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาด้านการศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 20.

ตำแหน่งทางทหารและตำรวจ

	ตั้ง	แก่	
- เป็นนักเรียนนายร้อย ในโรงเรียนนายร้อยทหารบก	9	มิถุนายน	2462
- เป็นนักเรียนท่าการนายร้อย เข้าประจำกองพันที่ 1 กรมทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์ พระนคร	1	เมษายน	2483
- เป็นนายทหารฝึกหัดราชการ แผนกโรงเรียนทหารราบ พระนคร	1	เมษายน	2475
- ประจำกองพันทหารราบที่ 4 พระนคร	1	สิงหาคม	2475
- ย้ายไปสังกัดแผนกที่ 1 กรมจเรทหารบก ชั่วคราว เพื่อเข้าศึกษาวิชาในโรงเรียนทหารราบ พระนคร	3	สิงหาคม	2477
- ประจำแผนกที่ 1 กรมจเรทหารบก พระนคร	5	มีนาคม	2477
- รองผู้บังคับกองร้อยปืนใหญ่ทหารราบ กองโรงเรียน ทหารราบ พระนคร	7	เมษายน	2480
- ผู้บังคับกองร้อยปืนใหญ่ทหารราบ กองโรงเรียน ทหารราบ ลพบุรี	7	เมษายน	2481
- ผู้บังคับกองโรงเรียนนายสิบพลรบ ลพบุรี	8	เมษายน	2482
- ผู้บังคับกองโรงเรียนนายสิบทหารราบ ลพบุรี	19	มิถุนายน	2484
- สรรองราชการกองบังคับการจังหวัดทหารบก ลำปาง	5	พฤศจิกายน	2486
- ผู้บังคับการ กรมทหารราบที่ 13 ลำปาง	1	กันยายน	2487
- ผู้บังคับการ กรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์ พระนคร	1	มกราคม	2489
- รักษาการผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 1	9	พฤศจิกายน	2490

- ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 2 กุมภาพันธ์ 2491
- แม่ทัพกองทัพที่ 1 และรักษาราชการผู้บัญชาการ
กองพลที่ 1 อีกตำแหน่งหนึ่ง 28 กุมภาพันธ์ 2492
- เป็นผู้บัญชาการภาคทหารบกที่ 1 และผู้บัญชาการมณฑล
ทหารบกที่ 1 อีกสองตำแหน่งและเป็นผู้บังคับการจังหวัดทหารบก
กรุงเทพฯ อีกตำแหน่งหนึ่ง 7 กรกฎาคม 2493
- เป็นแม่ทัพกองทัพที่ 1 และเป็นผู้บัญชาการภาค
ทหารบกที่ 1 อีกตำแหน่งหนึ่ง 11 สิงหาคม 2493
- เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก และรักษาราชการแม่ทัพ
กองทัพที่ 1 กับผู้บัญชาการภาคทหารบกที่ 1 อีกสองตำแหน่ง 2 มิถุนายน 2494
- เป็นรองผู้บัญชาการทหารบก และคงรักษาราชการ
แม่ทัพกองทัพที่ 1 และผู้บัญชาการภาคทหารบกที่ 1 อีกสองตำแหน่ง 8 เมษายน 2495
- เป็นผู้บัญชาการทหารบก 23 มิถุนายน 2497
- เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด 27 กันยายน 2500
- เป็นรักษาราชการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ 9 กันยายน 2502

ที่มา : กองทัพบก, อนุสรณ์ ๖๗๖๖ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, หน้า 2 - 4.

ยศทหารและตำรวจ

ร้อยตรี	15	พฤศจิกายน	2472
ร้อยโท	1	เมษายน	2477
ร้อยเอก	1	เมษายน	2478
พันตรี	1	เมษายน	2483
พันโท	15	กันยายน	2486
พันเอก	1	เมษายน	2488
พลตรี	1	มกราคม	2491
พลโท	1	มกราคม	2493
พลเรือโท, พลอากาศโท	16	เมษายน	2495
พลเอก	21	กรกฎาคม	2495
พลเรือเอก, พลอากาศเอก	4	มีนาคม	2498
จอมพล	1	มกราคม	2499
จอมพลเรือ, จอมพลอากาศ	19	กุมภาพันธ์	2502
และได้รับพระราชทานยศเป็นนายพลตำรวจเอก	27	ตุลาคม	2504

ที่มา : กองทัพบก, อนุสรณ์ พมมา จอมพลอัษฎายุธิ ๒๕๖๓, หน้า 2.

ราชการสงครามและการปราบปรามจลาจล

- ไปราชการสนาม ในกรณีฉุกเฉิน

คราวสงครามมหาเอเชียบูรพา

	ตั้งแต่	25	มกราคม	2485
	ถึง	1	มกราคม	2489

- เป็นบุคคลชั้นหัวหน้าและเป็นกำลังอันสำคัญ

ในการทำรัฐประหารจนประสบความสำเร็จ

	เมื่อ	8	พฤศจิกายน	2490
--	-------	---	-----------	------

- เป็นผู้ช่วยในการปราบปรามจลาจล

เมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2493 จนสงบราบคาบ

- เป็นผู้บัญชาการปราบปรามจลาจล

เมื่อ 29 มิถุนายน 2494 จนสงบราบคาบ

	ตั้งแต่	30	มิถุนายน	2494
	ถึง	5	กันยายน	2494

- เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร ทำการขับไล่

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อ 16 กันยายน 2500
จนสำเร็จ

	ตั้งแต่	16	กันยายน	2500
	ถึง	9	มกราคม	2501

- เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติ เพื่อกอบกู้ประเทศชาติ

ให้พ้นจากภัยคอมมิวนิสต์ และความเสื่อมโทรมทางการเมือง
เมื่อ 20 ตุลาคม 2501

	ตั้งแต่	20	ตุลาคม	2501
	ถึง	20	กุมภาพันธ์	2502

ที่มา : กองทัพบก, อนุสรณ์ ชาติเรา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์, หน้า 7 - 8.

ตำแหน่งทางการเมือง

	เมื่อ
<ul style="list-style-type: none"> - เป็นรัฐมนตรีในรัฐบาลซึ่งมี จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี 	8 ธันวาคม 2494
<ul style="list-style-type: none"> - เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ในรัฐบาลเดียวกัน 	13 ธันวาคม 2494
<ul style="list-style-type: none"> - พ้นจากตำแหน่งโดยที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภทที่ 1 เข้ารับหน้าที่ และมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในรัฐบาลซึ่งมี จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีอีก 	28 มีนาคม 2495
<ul style="list-style-type: none"> - พ้นจากตำแหน่ง เนื่องจากสภาผู้แทนราษฎรที่ให้ความ ความไว้วางใจรัฐบาลสิ้นสุดลง 	28 กุมภาพันธ์ 2500
<ul style="list-style-type: none"> - เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ในรัฐบาล ซึ่งมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี 	31 มีนาคม 2500
<ul style="list-style-type: none"> - ลาออกจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม 	12 กันยายน 2500
<ul style="list-style-type: none"> - เป็นนายกรัฐมนตรี 	9 กุมภาพันธ์ 2502
<ul style="list-style-type: none"> - เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ อีกตำแหน่งหนึ่ง 	23 พฤษภาคม 2506

ที่มา : กองทัพบก, อนุสรณ์ฯ พงศาวดาร จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, หน้า 4 - 5.

ตำแหน่งราชการพิเศษ

	๔	
	เมือ	
- เป็นราชองครักษ์เวร	9	พฤษภาคม 2490
- เป็นราชองครักษ์เวร สืบต่อไป	9	พฤษภาคม 2493
- เป็นประธานกรรมการอำนวยการสดากินแบ่งรัฐบาล	10	พฤศจิกายน 2494
- เป็นสมาชิกในคณะกรรมการประเทศชั่วคราว	29	พฤศจิกายน 2494
- เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภท 2	30	พฤศจิกายน 2494
- เป็นกรรมการสภากรรมการทหารยานศึก	21	กุมภาพันธ์ 2495
- เป็นกรรมการสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ	28	พฤษภาคม 2495
- เป็นประธานกรรมการอำนวยการสดากินแบ่ง รัฐบาล (มีการยกเลิกการแต่งตั้งเดิม จึงแต่งตั้งใหม่)	3	มิถุนายน 2495
- เป็นนายทหารพิเศษ ประจำกรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์	23	กรกฎาคม 2495
- เป็นกรรมการสภากรรมการทหารยานศึกประจำการอีก	12	มิถุนายน 2496
- เป็นกรรมการค่าเงินงานเกี่ยวกับการโทรคมนาคม แห่งราชอาณาจักรไทย	15	กันยายน 2496
- เป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนการช่าง	1	กรกฎาคม 2497
- เป็นกรรมการสภากรรมการทหารยานศึก อีก	23	กุมภาพันธ์ 2498
- เป็นประธานกรรมการองค์การผลิตอาหารสำเร็จรูป	12	สิงหาคม 2498
- เป็นนายทหารพิเศษ ประจำกรมทหารปืนใหญ่ที่ 1 รักษาพระองค์	29	สิงหาคม 2499

- เป็นนายทหารพิเศษ ประจำกองพันทหารม้าที่ 1
กรมทหารม้าที่ 1 รักษาพระองค์ 23 มกราคม 2500
- เป็นกรรมการสภากรรมการทหารผ่านศึกประจำการอีก 23 กุมภาพันธ์ 2500
- คณะรัฐมนตรีลงมติมอบให้เป็นผู้บัญชาการฝ่ายทหาร
ดำเนินการส่งใช้กำลังกองพันมก กองพันเรือ กองพันอากาศ และ
ตำรวจ ใต้โดยเค็ดขาด เพื่อดำเนินการป้องกันและปราบปราม
การก่อกบฏร้าย ตามแถลงการณ์ของรัฐบาล ฉบับที่ 1
ลงวันที่ 2 มีนาคม 2500 2 มีนาคม 2500
- พ้นจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหาร เพราะยกเลิก
ประกาศสำนักคณะรัฐมนตรี ที่แต่งตั้งผู้บัญชาการฝ่ายทหาร
เนื่องจากสถานการณ์อันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคง และความ
ปลอดภัยของประเทศไทยโดยบรรเทาลงเป็นอย่างมาก และกำลัง
จะกลับเข้าสู่ภาวะอันเป็นระเบียบเรียบร้อยสงบสันติขึ้นตามลำดับ 12 มีนาคม 2500
- เป็นนายทหารพิเศษ ประจำกรมทหารราบที่ 11
รักษาพระองค์ 2 กรกฎาคม 2500
- เป็นผู้รักษาพระนคร 16 กันยายน 2500
- เป็นนายทหารพิเศษ ประจำกรมทหารช่างที่ 1
รักษาพระองค์ 21 ตุลาคม 2500
- เป็นประธานกรรมการพิจารณาให้ความช่วยเหลือ
จากสหรัฐ 1 พฤษภาคม 2501
- เป็นนายทหารพิเศษประจำกรมทหารราบที่ 21
รักษาพระองค์ในสมเด็จฯ พระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ 24 กุมภาพันธ์ 2503
- เป็นนายกองใหญ่ กองอาสารักษาดินแดน 11 มีนาคม 2503

- เป็นนายตำรวจราชสำนักพิเศษ 27 ตุลาคม 2504
- เป็นผู้ช่วยการกลาง ในส่วนบัญชาการของ
กองอำนาจการกลาง (กรป.กลาง) 2 กรกฎาคม 2505
- เป็นกรรมการสภาการศึกษาวิชาการทหาร 15 สิงหาคม 2505
- เป็นประธานกรรมการลิกไนต์ 7 มิถุนายน 2506

ที่มา : กองทัพบก, อนุสรณ์ วัฒนา จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, หน้า 5 - 8.

หลังจากนั้นมีการพยายามที่จะยึดอำนาจจากรัฐบาลคณะรัฐประหาร 2490 ครั้งสำคัญ
อีกสองครั้ง คือกบฏวังหลวง 23 กุมภาพันธ์ 2492 และกบฏแมนฮัตตัน 29 มิถุนายน 2494
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้บัญชาการในการปราบกบฏครั้งนี้ โดยใช้กำลัง
กองพล 1 เป็นหลัก¹ สถานการณ์และอำนาจหน้าที่ใดทำให้จอมพลสฤษดิ์ เป็นที่รู้จักของคน
ทั่วไป และเป็นที่ยังและกำลังอำนาจของฝ่ายรัฐประหารตลอดมา

ตำแหน่งทางการทหารของจอมพลสฤษดิ์ อยู่ในตำแหน่งที่กุ่มกำลังสำคัญมาโดยตลอด
เป็นแม่ทัพกองทัพที่ 1 และรักษาราชการผู้บัญชาการกองพลที่ 1 อีกตำแหน่ง ตั้งแต่ 20 กุมภาพันธ์
2492 เป็นผู้บัญชาการภาคทหารบกที่ 1 และผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 1 อีกสองตำแหน่ง
และเป็นผู้บังคับการจังหวัดทหารบก กรุงเทพฯ อีกตำแหน่งหนึ่ง ตั้งแต่ 7 กรกฎาคม 2493
เป็นแม่ทัพกองทัพที่ 1 และเป็นผู้บัญชาการภาคทหารบกที่ 1 อีกตำแหน่งหนึ่งตั้งแต่ 11 สิงหาคม
2493 เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกและรักษาราชการแม่ทัพกองทัพที่ 1 กับผู้บัญชาการภาค
ทหารบกที่ 1 อีกสองตำแหน่ง ตั้งแต่ 2 มิถุนายน 2494 เป็นรองผู้บัญชาการทหารบก และ
คงรักษาราชการแม่ทัพกองทัพที่ 1 และผู้บัญชาการภาคทหารบกที่ 1 อีกสองตำแหน่ง ตั้งแต่

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21 - 23.

8 เมษายน 2495 เป็นผู้บัญชาการทหารบกตั้งแต่ 23 มิถุนายน 2497¹ เป็นที่นาสั่งเกล้าว่า เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ได้รับเลื่อนจากแม่ทัพกองทัพที่ 1 เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก ในปี 2494 และเป็นรองผู้บัญชาการทหารบกในปี 2495 นั้น ยังคงรักษาราชการในตำแหน่งแม่ทัพกองทัพที่ 1 อยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้บัญชาการทหารบกจึงได้สละตำแหน่งแม่ทัพดังกล่าว ทั้งนี้เพราะว่าตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการบกก็ รองผู้บัญชาการบกก็ เป็นตำแหน่งที่ไม่ได้คุมกำลังโดยตรงนั่นเอง

นอกจากนี้อำนาจในฐานะเป็นผู้คุมกำลังทหารส่วนสำคัญแล้ว จอมพลสฤษดิ์ ได้เริ่มเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2494 หลังการทำรัฐประหารเงี้ยบของจอมพล ป. เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2494 โดยได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ในวันที่ 11 ธันวาคม 2494 และท้ายสุดเขาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ในคณะรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2500²

นอกจากนี้จอมพลสฤษดิ์ ยังได้เข้าไปดำรงตำแหน่งประธานกรรมการอำนวยการ สลากกินแบ่งรัฐบาลตั้งแต่ 10 พฤศจิกายน 2494 อันเป็นตำแหน่งซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ได้เข้าไปใช้วิธีการฉกฉลเอาเงินรายได้ของกองสลากกินแบ่งไปใช้ในส่วนตัว³ และเป็นเรื่องที่

¹ กองทัพบก, อนุสรณ์ พงศา พานา จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, กองทัพบกจัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ ในงานเสด็จราชทานเพลิงศพ พงศา จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 17 มีนาคม 2507 (พระนคร : ธนะการพิมพ์, 2507), หน้า 3 - 4.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 4 - 5.

³ ุกรายงานการสอบสวนของคณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินของรัฐในกองมรดกของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ฉบับที่ 6, 20 ตุลาคม 2507 เรื่อง รายงานเรื่องการสั่งจ่ายเงินส่วนัก งานสลากกินแบ่งรัฐบาล เพิ่มเติม ใน หจช. สบ. 5.1.3/62 เรื่อง ประมวลผลการสอบสวน ของคณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินของรัฐ ในกองมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ลวงรูปไปทวงกระทั่งมีข่าวว่าจะทำการสอบสวนแต่ในที่สุดจอมพลสฤษดิ์ ก็ได้เข้าทำการรัฐประหาร เสียก่อน รวมทั้งการอาศัยตำแหน่งบัญชาการทหารบก ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเมื่อปี 2497 มา ยักยอกเงินหลวงในรูปของ "เงินลับ" ตั้งแต่วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2498 ถึง 17 สิงหาคม 2499 เป็นจำนวนเงิน 29,000,000 บาท ไปเข้าบัญชีส่วนตัว¹

จะเห็นได้ว่า ตลอดระยะ 10 ปีที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้ามามีบทบาททางการเมือง ก่อนหน้าการเข้ายึดอำนาจรัฐจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในวันที่ 16 กันยายน 2500 และ เข้าดำรงตำแหน่งผู้ว่าประเทศอย่างเค็ดขาดภายหลังการทำรัฐประหาร เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 นั้น เป็นช่วงเวลาแห่งการเรียนรู้และการสร้างสมประสบการณ์ทางการเมืองและการใ้ กลไกรัฐแบบเผด็จการที่อิงกับการใช้อำนาจและกำลังทางการทหารเป็นประการสำคัญ รวมทั้ง การเรียนรู้ของทางการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากตำแหน่งหน้าที่ จอมพลสฤษดิ์ รู้ดีว่าบรรยากาศที่มีประชาธิปไตยทางการเมือง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิมีเสียง และ มีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นเป็นอันตรายต่อระบอบเผด็จการและการฉ้อฉลโดยอาศัยอำนาจหน้าที่ 2 - 3 ปีสุดท้ายในยุคคณะรัฐประหาร 2490 ของจอมพล ป. ที่มีการสร้างบรรยากาศประชาธิปไตย ขึ้นนั้น สิ่งที่จอมพลสฤษดิ์ ได้เห็นคือ ความไร้เสถียรภาพของรัฐบาล พรรคการเมืองหรือสถาบัน ประชาชนอื่น ๆ ไม่ใช่ฐานะอำนาจที่จะฟังฟังได้อย่างวางใจ สิ่งที่เป็พื้นฐานสำคัญของการเผด็จ การอำนาจก็คือ การสร้างฐานสนับสนุนทางกำลังที่มีเอกภาพปรวศจากการโค่นแย่ง

¹ คุรงานงานการสอบสวนของคณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินของรัฐในกองมรดกของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ฉบับที่ 11 วันที่ 30 พฤศจิกายน 2507 เรื่อง เงินราชการลับ จำนวน 29,000,000 บาท ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ได้รับไปเข้าบัญชีแชน (เลขที่ 8800 ธนาคาร เอเชีย จำกัด) และมีบัญชีพินามา (เลขที่ 3741 สหธนาคารกรุงเทพ และรับเป็นเงินสด ใน หจข. สบ.5.1.3/62 เรื่อง ประมวลผลการสอบสวนของคณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินของ รัฐ ในกองมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นเรื่องราวของการก่อตัวทางอำนาจการเมืองการทหารและ
 ประสพการณ์ความคิดแบบอำนาจนิยมเผด็จการ

การสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจ

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และกลุ่มสี่เสาเทเวศร์ นั้น ได้รับการมอบหมายตำแหน่ง
 หน้าที่จากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไปในด้านการคุมกำลังทหารเสียเป็นส่วนใหญ่ ตำแหน่ง
 ทางการเมืองที่ได้รับส่วนใหญ่เป็นตำแหน่งที่คุมกระทรวงและหน่วยงานที่มีกิจกรรมและบทบาท
 ทางเศรษฐกิจน้อยกว่ากลุ่มราชครู การเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากตำแหน่ง
 หน้าที่จึงทำได้น้อยกว่า ขณะที่กลุ่มราชครูเข้าไปมีผลประโยชน์จากการเป็นประธานกรรมการ
 และเป็นกรรมการ ในรัฐวิสาหกิจภายใต้สังกัดกระทรวงที่ตนคุมอยู่เป็นจำนวนมากนั้น จอมพลสฤษดิ์
 กลับมีผลประโยชน์ในคานาคังกล่าวเพียงน้อยนิดโดยเปรียบเทียบ แต่ได้หันมาดำเนินธุรกิจส่วนตัว
 เป็นจำนวนมาก กิจกรรมธุรกิจแรกเริ่มคือบริษัท สหไมซ์คิไฟ จำกัด ซึ่งก่อตั้งในปีเดียวกันกับการ
 กระโดดเข้าสู่เวทีการเมืองด้วยการร่วมก่อการรัฐประหาร คือปี 2490 จากนั้นจนกระทั่ง
 ก่อการรัฐประหารเพื่อโค่นล้มจอมพล ป. พิบูลสงคราม และกลุ่มราชครูในปี 2500 จอมพลสฤษดิ์
 ได้ขยายอำนาจทางธุรกิจของตนด้วยการ เขาก่อตั้งและรวมก่อตั้งกิจการต่าง ๆ มีจำนวนถึง
 18 กิจการด้วยกันเป็นอย่างน้อย

มีข้อน่าสังเกตว่า การเข้ามามีบทบาทและขยายอำนาจทางเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง
 นี้ ความสัมพันธ์กับกรมที่มีตำแหน่งทางการเมืองการทหารและการเมืองที่สูงขึ้นด้วย ธุรกิจทั้งหลายนั้นตั้งขึ้น
 ภายหลังจากเข้ามามีบทบาทและอำนาจทางการเมืองหลังการรัฐประหารปี 2490 ธุรกิจของ
 จอมพลสฤษดิ์ เพื่อฟุ้งขึ้นในปี 2494 และปี 2495 อันเป็นปีที่ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการ
 ทหารบก (2494) รองผู้บัญชาการทหารบก (2495) และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
 (2494) รวมทั้งการเขาคำร่างตำแหน่งประธานกรรมการอำนวยการกองสลากกินแบ่งรัฐบาล
 (2494) และกรรมการสภากรรมการทหารผ่านศึก (2495) และกิจการธุรกิจของจอมพล
 สฤษดิ์ถือกำเนิดขึ้นเป็นจำนวนมากในช่วงปี พ.ศ. 2499 และ พ.ศ. 2500 อันเป็นผลมาจากการ
 ใช้วิธีการฉ้อฉลและอภิสิทธิ์จากตำแหน่งหน้าที่เอาเงินราชการมาลงทุนและขยายกิจการ

ธุรกิจของจอมพลสฤษดิ์ ๓๓ บริษัท ก่อนหน้าการรัฐประหาร 2500

ลำดับที่	ชื่อบริษัท	ปีก่อตั้ง
1.	บริษัท สหไมซ์ดีไฟ จำกัด	2490
2.	บริษัท บุรพาสากลเศรษฐกิจ จำกัด	2492
3.	บริษัท วิจิตร ก่อสร้าง	2493
4.	บริษัท บางกอกเคมวีโอและการค้า จำกัด	2494
5.	บริษัท ทิพย์ประภักดิ์ จำกัด	2494
6.	บริษัท ควินส์ จำกัด	2494
7.	บริษัท ธัญญาไทย จำกัด	2495
8.	บริษัท บางกอกสากลการค้า จำกัด	2495
9.	ธนาคารแห่งเอเชีย ฯ	2495
10.	สหธนาคาร	2495
11.	บริษัท วิจิตรเกษมภาพยนตร์	2499
12.	บริษัท ไททूरย์ทิพย์	2499
13.	บริษัท เหมืองแร่บุรพา	2499
14.	บริษัท แอสสูรคัน	2499
15.	บริษัท บางกอกเบียร์ จำกัด	2500
16.	บริษัท ไทยเซฟวิ่งทรัสต์ จำกัด	2500
17.	บริษัท ชาวสากลบางกอก จำกัด	2500
18.	ธนาคารทหารไทย	2500

ที่มา : รวบรวมขึ้นจากเอกสารหลายชิ้น

ธุรกิจต่าง ๆ ของคนอย่างกว้างขวาง เท่าที่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดจากรายงานการสอบสวนของ คณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินของรัฐในกองมรดกของจอมพล ศฤษดิ์ ธนะรัชต์ หลายฉบับ¹ แสดงให้เห็นว่าแหล่งรายได้สำคัญของจอมพลศฤษดิ์ จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่ในทางมิชอบนั้น มี 4 ทางเป็นอย่างน้อยคือ

1. เงินจากสลากกินแบ่ง²

¹ ศึกษารายละเอียดเรื่องการนำเงินทรัพย์สินของรัฐไปใช้ส่วนตัวของจอมพลศฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้จากรายงานการสอบสวนของคณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินของรัฐในกองมรดกของจอมพลศฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งมีความยาวถึง 151 หน้า ใน หจช. สบ. 5.1.3/62 เรื่องประมวลผลการสอบสวนของคณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินของรัฐในกองมรดกของจอมพล ศฤษดิ์ ธนะรัชต์

² ศึกษารายละเอียดจากรายงานการสอบสวน ฯ ฉบับที่ 4, 6 และ 11 ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 10 - 97, 109 - 118 และ 4 - 11.

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ตั้งแต่วันที่ 10 พฤศจิกายน 2494 ขณะนั้นเมื่อยังเป็นพลโท พร้อมกับดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกและรักษาราชการแม่ทัพกองทัพที่ 1 กับผู้บัญชาการภาคทหารบกที่ 1 อีกด้วย สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลอยู่ในสังกัดกระทรวงการคลัง ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2482 เดิมรายได้สุทธิทั้งสิ้นต้องนำส่งเข้าคลังเป็นรายได้ของรัฐบาล ต่อมาใน พ.ศ. 2491 ได้มีการออก "สลากกินแบ่งสาธารณกุศล" เพิ่มเติมนอกเหนือไปจากปกติ และในเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2495 ได้เริ่มมีการออก "สลากกินแบ่งเพื่อบำรุงอาคารและสังคมสงเคราะห์" เพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่ง เงินรายได้สุทธิของสองประเภทหลังนี้ไม่ต้องนำส่งคลัง แต่ต้องนำเข้าบัญชีกองทุนไว้อ่างหาก จะเบิกจ่ายได้เฉพาะรายจ่ายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสาธารณกุศล และเพื่อบำรุงอาคารและสังคมสงเคราะห์ เท่านั้น¹ แต่จากรายงานการสอบสวน ฯ ฉบับที่ 6 ซึ่งให้เห็นว่าได้มีการส่งจ่ายเงินรายได้จากสลากกินแบ่งโดยอ้างว่านำไปใช้จ่ายเพื่อราชการลับ ในช่วงเวลาตั้งแต่วันที่ 22 สิงหาคม 2499 จนถึงวันที่ 7 สิงหาคม 2501 คือก่อนหน้าการปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 57,800,000 บาท แต่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเงินจำนวนดังกล่าวถูกนำไปใช้เพื่อกิจการส่วนตัว² นอกจากนี้รายงานการสอบสวน ฯ ฉบับที่ 11 ยังได้แสดงให้เห็นว่าระหว่างวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2499 จนถึงวันที่ 17 สิงหาคม 2499 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใ้รับเงินของราชการไปเป็นจำนวน 29,000,000 บาท โดยนำไปเข้าบัญชีส่วนตัว 2 บัญชี คือบัญชีเลขที่ 3941 ส.ธนะรัชต์(พิเศษ) ณ สหธนาคารกรุงเทพ ฯ จำกัด อันเป็นกิจการธนาคารของตนเอง (ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อบัญชีเป็นเทพมาณ) เป็นเงิน 22,000,000 บาท และไปเข้าบัญชีเลขที่ 8800 ชื่อแผน ณ ธนาคารแห่งเอเชีย จำกัด ซึ่งเป็นกิจการธนาคารของตนเองเช่นกัน เป็นเงิน 6,000,000 บาท และรับเงินสดไป 1,000,000 บาท เมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2499 ในจำนวนเงิน 29 ล้านบาท

¹ "รายงานการสอบสวนของคณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินของรัฐในกองมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ฉบับที่ 4, 9 กันยายน 2507," ใน หจช. สบ. 5.1.3/62, หน้า 90-92.

² "รายงานการสอบสวนของคณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินของรัฐในกองมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ฉบับที่ 6, 20 ตุลาคม 2507," ใน หจช. สบ. 5.1.3/62, หน้า 109 - 118.

นี้เป็นเงินที่มาจากสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล 13 ล้านบาท ¹

2. เงินค่าส่วนลดสลากกินแบ่งในโควตาของกองทัพบก ²

ตำแหน่งหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหารายได้จากแหล่งนี้คือ ตำแหน่งประธานกรรมการอำนวยการสำนักงานสลากกินแบ่ง ฯ การเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2494 ขณะมียศเป็นพลโท และเป็นรองผู้บัญชาการทหารบกเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2495 และต่อมาเมื่อมียศเป็นพลเอกได้รับแต่งตั้งเป็นผู้บัญชาการทหารบก เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2497 โดยนับตั้งแต่เดือน กันยายน 2495 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้จัดการให้สำนักงานเบียมิตร ซึ่งได้ตั้งขึ้นโดยตนเองแต่ผู้เดียว เป็นผู้รับมอบหมาย โควตาสลากกินแบ่งของหน่วย ทบ.และท. ไปดำเนินการแทนกองทัพบก โดยมีใคมีสัญญาข้อตกลงประการใดกับเจ้าพนักงานของกองทัพบก และโดยเจ้าพนักงานการเงินของกองทัพบกมิได้รู้เห็นแต่ประการใด แต่เป็นที่เข้าใจกันตามหลักปฏิบัติของหน่วยราชการทั่วไปว่า เงินส่วนลดสลากกินแบ่งในโควตานั้นพึงใช้สำหรับสวัสดิการกองทัพบก

กิจการดังกล่าวกระทำขึ้นโดยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นประธานกรรมการอำนวยการสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล เป็นรัฐมนตรีและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในกระทรวงกลาโหม และเป็นเจ้าของสำนักงานเบียมิตร พร้อมกัน การใช้จ่ายเงินในสำนักงานเบียมิตร และการใช้จ่ายเงินส่วนลดสลากกินแบ่งในโควตาของกองทัพบกนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้สั่งแต่ผู้เดียว โดยมีใคกระทำผ่านเจ้าพนักงานการเงินของกระทรวงกลาโหมหรือกองทัพบก และปรากฏตามข้ออ้างของสำนักงานเบียมิตรว่า ใคมีการจ่ายเงิน "ราชการลับ" บ้าง "จ่ายให้นายทหารและ

¹ "รายงานการสอบสวนของคณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินของรัฐในกองมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ฉบับที่ 11, วันที่ 30 พฤศจิกายน 2507," ใน หจข. สบ. 5.1.3/62, หน้า 4 - 11.

² คุรยละเอียดในรายงานการสอบสวน ฯ ฉบับที่ 5 และประมวลผลการสอบสวนของคณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินของรัฐในกองมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตามรายงานที่เสนอต่อนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่ฉบับที่ 1 ถึง 10 ใน หจข. สบ. 5.1.3/62, หน้า 98 - 108. และ 69.

ครอบครัว " บ้าง " เพื่อการกุศล " บ้าง และปรากฏตามคำให้การของบุคคลต่าง ๆ ว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้เงินบางส่วนเพื่อการส่วนตัว แต่มิได้ปรากฏว่ามีการจ่ายเงินส่วนลดให้แก่สวัสดิการทหารบกเป็นทางการหรือโดยตรงประการใด ¹

3. เงินราชการลับจากกรมการเงินทหารบก²

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขณะมียศเป็นพลเอกและในฐานะดำรงตำแหน่ง ผู้บัญชาการทหารบก ได้มีคำสั่งเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2499 ให้กรมการเงินทหารบกจ่ายเงินราชการลับตามงบทที่ได้รับมาใหม่จำนวนเงิน 4,000,000 บาท โดยมอบให้กับ พ.ท. วิรัช เพชรโยธิน นายทหารคนสนิทเป็นผู้รับเงินมาเป็นเช็ค 2 ฉบับของธนาคารแห่งประเทศไทย เลขที่ 855880 และ 855881 ทักบัญชีวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2499 ทั้งสองฉบับ เป็นจำนวนเงิน ฉบับละ 2,000,000 บาท โดยนำไปเข้าบัญชีส่วนตัวชอบัญชี ส. ธนะรัชต์ (พิเศษ) หรือ หนุมาณ บัญชีเลขที่ 3741 ณ สหธนาคารกรุงเทพ ฯ จำกัด

4. เงินราชการลับจากกรมการเงินกลาโหม ³

อาศัยตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งได้รับการแต่งตั้ง เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2494 ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งได้รับการแต่งตั้ง เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2500 และตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดเมื่อวันที่ 27 กันยายน 2500 เป็นเครื่องมือสำคัญในการหาเงินจากแหล่งรายได้แหล่งที่ 4 นี้ โดยการส่งจ่ายเงินราชการลับของกระทรวงกลาโหมไปเข้าบัญชีเงินฝากของตนเอง จากรายงานการสอบสวน ฯ ฉบับที่ 11

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 69.

² ฎรายละเอียดในรายงานการสอบสวน ฯ ฉบับที่ 10 และ 11 ในเรื่องเดียวกัน, หน้า 144 - 151 และ 4 - 11.

³ ฎรายละเอียดจากรายงานการสอบสวน ฯ ฉบับที่ 9 และ 11 ในเรื่องเดียวกัน, หน้า 136 - 143 และ 4 - 11.

ชี้ให้เห็นว่าจอมพลสฤษดิ์ ขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหมได้มีคำสั่งให้จ่ายเงินราชการลับจากกรมการเงินกลาโหม เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2498 เป็นเงิน 6,000,000 บาท โดยมอบให้ พล.อ.ประยัด นิลคุปต์ เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นผู้รับไป และ พล.อ.ประยัด นิลคุปต์ ได้รับเงินนี้เป็นเช็คธนาคารแห่งประเทศไทย เลขบัญชี 797925 (หักบัญชีวันที่ 21 ตุลาคม 2498) ไปเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2498 โดยนำไปเข้าบัญชีส่วนตัวชื่อ ส. ชนะรัชต์ (พิเศษ) หรือหนุมาณ ที่สหธนาคารกรุงเทพ ฯ จำกัด และต่อมาจอมพลสฤษดิ์ ได้ใช้อำนาจตามฐานะของการเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหมออกคำสั่ง เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2499 ให้จ่ายเงินราชการลับ "งบป้องกันราชอาณาจักร" จำนวน 6,000,000 บาท โดยพันโทวิรัช เพชรโยธิน นายทหารคนสนิทเป็นผู้มารับเงินไปเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2499 เป็นเช็คเงินสดขีดคร่อมธนาคารแห่งประเทศไทย 6 ฉบับ เลขที่ 891138 และ 891139 ไปเข้าบัญชีส่วนตัวชื่อบัญชี "แผน" ณ ธนาคารแห่งเอเชีย และเลขที่ 891140, 891141, 891142 และ 891143 ไปเข้าบัญชีส่วนตัวชื่อบัญชี ส. ชนะรัชต์ หรือหนุมาณ ที่สหธนาคารกรุงเทพ ฯ จำกัด

เงินรายได้จากหน่วยงานทั้งสี่แห่งที่ยกมานี้ ส่วนหนึ่งจอมพลสฤษดิ์ ชนะรัชต์ นำไปใช้จ่ายให้กับบรรดาอนุภรรยาและญาติอนุภรรยา ส่วนหนึ่งนำไปจ่ายเพื่อเป็นรางวัลแก่ข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนอีกส่วนหนึ่งก็ถูกใช้ในการขยายกิจการธุรกิจส่วนตัว ซึ่งได้ก่อตั้งขึ้นจำนวนมากมาย การยกยอกเงินราชการส่วนต่าง ๆ มาใช้เป็นจำนวนมากเช่นนี้น่าจะเป็นแรงผลักดันอย่างหนึ่งที่ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ชนะรัชต์ ต้องทำการโค่นล้มอำนาจของกลุ่มขอยราชครู โดยเฉพาะพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ผู้กลายเป็นปรปักษ์ทางการเมืองและทางเศรษฐกิจคนสำคัญ รวมไปถึงการล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามลงด้วย คำานหนึ่งก็เพื่อที่จะปกปิดความผิดของตนเอง เพราะในช่วงนั้นมีข่าวว่ารัฐบาลจะทำการสอบสวนเรื่องนี้ และหากจอมพล ป. พิบูลสงคราม และพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ทำรัฐประหารคัตหัน จอมพลสฤษดิ์ คงจะต้องถูกเปิดโปงเรื่องนี้อย่างแน่นอน อีกคำานหนึ่งก็เพื่อที่จะกระชับอำนาจให้รัดกุมเพื่อดำเนินการต่อไปอย่างแนบเนียนยิ่งขึ้น ประเด็นนี้จะนำมากล่าวถึงอีกทีในบทต่อไป

จากการศึกษาถึงการก่อกำเนิดแห่งอำนาจทั้งทางการเมืองและการเศรษฐกิจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก่อนหน้าการเข้ากุมอำนาจรัฐอย่างเด็ดขาดด้วยตนเอง ภายหลังจากทำรัฐประหารสองครั้งติดต่อกัน คือในวันที่ 16 กันยายน 2500 อันเป็นขั้นตอนของการโค่นล้มคู่แข่งสำคัญจากการกุมอำนาจรัฐและการใช้กลไกรัฐอันเป็นการทำให้เกิดสภาพปลอดการแข่งขันทันทีในปริบทแห่งอำนาจรัฐ และการรัฐประหารวันที่ 20 ตุลาคม 2501 คือขั้นของการเข้ากุมอำนาจรัฐอย่างเบ็ดเสร็จ ช่วงก่อนหน้ารัฐประหารสองครั้ง คือจากปี 2490 ถึงปี 2500 นั้น จะเห็นได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ แม้จะกุมกลไกรัฐได้เพียงบางส่วน แต่สามารถพลิกแพลงเอาอำนาจรัฐบางส่วนนั้นไปขยายอำนาจทางเศรษฐกิจของตนได้อย่างกว้างขวาง ธุรกิจของจอมพลสฤษดิ์ ในระยะดังกล่าวเป็นระยะเริ่มแรกและหลายกิจการถูกตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นสถาบันรองรับกับวิธีการหาเงินแบบฉฉฉฉ เช่น กิจการธนาคารและสถาบันการเงินต่าง ๆ ซึ่งกลายเป็นที่ระบายนับ และเงินกองสลาก ฯ เป็นต้น

การรัฐประหาร 2 ครั้ง

การรัฐประหารปี 2500

การรัฐประหารปี 2500 เป็นอุบัติเหตุอันมีสาเหตุที่สลัษัชนัยอัน เป็นผลสุดท้ายของคลื่นแห่งความขัดแย้ง ซึ่งก่อตัวขึ้นก่อนหน้าการรัฐประหารเป็นเวลานาน องค์ประกอบของความขัดแย้งที่สำคัญคือทหารกลุ่มราชครู และกลุ่มสี่เสาเทเวศร์ นอกจากนี้ยังโยงใยอยู่กับความชอบธรรมของรัฐภายใต้การนำของจอมพล ป. กับจักรวรรดินิยมอเมริกาและสถาบันพระมหากษัตริย์

จอมพล ป. พิบูลสงคราม คำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ด้วยการสนับสนุนคำจูนอำนาจของคณะทหารสองกลุ่ม ซึ่งซอ้จอมพล. พิบูลสงคราม เองก็หนักใจและเคยคิดที่จะเข้ากุมกำลังทหารด้วยตนเองอีกครั้งหนึ่งเมื่อจอมพลผืน ชูหมั่น ผู้บัญชาการทหารบกคัดสินใจที่จะอำลาตำแหน่งในปี 2497 และนำความเข้าปรึกษาหารือจอมพล ป. จอมพล ป. จะขอเป็นผู้บัญชาการทหารบกเสียเอง โดยให้เหตุผลว่าถ้าขึ้นใหญ่ขึ้นมาครองตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกแล้ว เราทั้ง

สองจะเคื้อครอนภายหลัง¹ แต่ในที่สุดจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้เป็นผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งภายหลังก็ได้้นำความเคื้อครอนมาสู่จอมพล ป. ดังที่กล่าวไว้

ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มราชครูและกลุ่มสี่เสาเทเวศร์ นั้น เป็นเรื่องของการช่วงชิงอำนาจรัฐและการแสวงหาผลประโยชน์ ดังได้กล่าวไปแล้วว่า อำนาจของพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ขยายตัวออกไปใหญ่โตภายใต้การสนับสนุนของอเมริกา การเติบโตทางอำนาจของทั้งสองได้ก่อให้เกิดการทำทลายและเผชิญหน้ากันขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และต่างฝ่ายต่างก็แสวงหาผลประโยชน์ด้วยการใช้อิทธิพลจากอำนาจที่มีอยู่ พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ และกลุ่มราชครูนั้นสามารถกุมผลประโยชน์ส่วนใหญ่ในรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ไว้ได้เนื่องจากสามารถเข้าไปกุมตำแหน่งสำคัญ ๆ ในกระทรวงที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจไว้ได้ อีกทั้งยังสามารถใช้ระบบอิทธิพลไปขยายกิจการธุรกิจส่วนตัวซึ่งตั้งขึ้นมาอย่างมากมาย รายได้ที่สำคัญอีกทางหนึ่งของพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ก็คือการค้าฝิ่นเถื่อน² ขณะที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีผลประโยชน์จำนวนมากอยู่กับการทุจริตในกองสลากกินแบ่งรัฐบาล ในฐานะเป็นประธานกรรมการอำนวยการกองสลากกินแบ่ง และการทุจริตด้วยการนำเอาเงินราชการลับในกองทัพออกไปใช้ รวมทั้งการก่อตั้งกิจการธุรกิจส่วนตัวขึ้น และใช้อำนาจอิทธิพลมาขยายกิจการของตน

¹ ฝน ชูณหวัน, ชีวิตกับเหตุการณ์ของจอมพลฝน ชูณหวัน (พระนคร : โรงพิมพ์ประเสริฐศิริ, 2513), หน้า 98.

² เฉลิม มลิลลา, "รัฐประหาร พ.ศ. 2500 ในประเทศไทย" (วิทยานพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), หน้า 134.

ความขัดแย้งเหล่านี้แม้วันที่ความรุนแรงขึ้นและโจ่งแจ้งขึ้น โดยต่างฝ่ายต่างมีหนังสือพิมพ์รายวันในสังกัดเป็นเครื่องมือโจมตีกัน หนังสือพิมพ์สารเสรีและไทรายวันเป็นของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และหนังสือพิมพ์เผ่าไทยและหนังสือพิมพ์ 2500 เป็นของพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์¹ หนังสือพิมพ์ของทั้งสองฝ่ายต่างชุกชุมความไม่เคียดของฝ่ายตรงข้ามออกมาดีแต่

ท่ามกลางความขัดแย้งของสองฝ่าย จอมพลป. พิบูลสงคราม ได้มีท่าทีเอนเอียงไปทางพลตำรวจเอก เผ่า ผู้ซึ่งมีพฤติกรรมยื่นมือเกี่ยวกับจอมพล ป. และพรรคเสรีมนังคศิลา มากกว่าในขณะที่จอมพลสฤษดิ์ มีที่ท้าวจะปลีกตัวออกจากการให้การสนับสนุนจอมพล ป. มากขึ้น จอมพล ป. เริ่มเคลื่อนไหวที่จะตัดช่องทางหาเงินของจอมพลสฤษดิ์ ด้วยการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ในเพรสส์ คอนเฟอเรนซ์ เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2499 ว่า "มีวันใดวันหนึ่งรัฐบาลจะได้อสังหาริมทรัพย์ในกรุงเทพฯ" ² ขณะที่ข่าววิพากษ์วิจารณ์เรื่องการทุจริตในกองสลากกินแบ่งรัฐบาล³ ของจอมพลสฤษดิ์ นั้นก็ได้มีข่าวออกมาอยู่เสมอ ๆ ว่าจะมีการสอบสวนจอมพลสฤษดิ์ ในฐานะประธานกรรมการอำนวยการกองสลาก⁴ และให้มีการออกจากราชการ ต่อมาได้มีการแต่งตั้งนายขุน จาคีควณิช ซึ่งเป็นคนของพลตำรวจเอก เผ่า เข้าไปดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการสลากกินแบ่ง⁵ แทนนายยศ อินทรโกมาลย์สุต คนของจอมพลสฤษดิ์ เรื่องนี้สร้างความไม่พอใจให้กับจอมพลสฤษดิ์อย่างมาก แต่อย่างไรก็ตาม นายขุน จาคีควณิช ก็ไม่สามารถเข้าไปดำรงตำแหน่งดังกล่าวได้เพราะทางสำนักงานสลากกินแบ่งไม่ยอมจัดที่ให้จนกระทั่งมีการรัฐประหารก็ไม่สามารถเข้าไปทำลายแหล่งรายได้ของจอมพลสฤษดิ์ แหล่งนี้ได้³

¹ เรื่องเดียวกัน.

² เคลลีเมล, (16 มิถุนายน 2499), หน้า 1.

³ ฝัน ชูหมั่น, ชีวิตกับเหตุการณ์ของฝัน ชูหมั่น, หน้า 108 และ หจช. สบ.

5.1.3/62 เรื่องประมวลผลการสอบสวนของคณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินของรัฐในกองมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ขณะเดียวกันจอมพล ป. ก็ได้นำไปสร้างฐานมวลชนมากขึ้น โดยการผ่อนปรนให้สิทธิประชาธิปไตยกับประชาชนมากขึ้น เช่น เปิดโอกาสให้มีการเปิดโฮตล์ปาร์คได้อย่างเสรี จั๊กให้มีเฟรสต คอน เฟอร์เรนซ์ ออกกฎหมายพรรคการเมืองปี พ.ศ. 2498 ออกพระราชบัญญัติแรงงาน พ.ศ. 2499 และท้ายที่สุดจกั๊กให้มีการเลือกตั้งใหม่ 2500 การหันไปสร้าง ความสนับสนุนจากมวลชนของจอมพล ป. นั้นมีเพียงแต่เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามที่จะหาฐานอำนาจใหม่ด้วยความไม่ไว้วางใจกองทัพบกและจอมพลสฤษดิ์ เท่านั้น หากแต่ยังมี นัยที่แสดงถึงความต้องการที่จะปลีกตัวจากการครอบงำของอเมริกาอีกด้วย จะเห็นได้ว่านับแต่ อเมริกาเข้ามาสนับสนุนทหารสองกลุ่มได้ทำให้จอมพล ป. อยู่ในสภาพที่ไม่สามารถยืนอยู่ใน ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วยตนเองได้แต่คงอาศัยฐานอำนาจทั้งสองซึ่งนับวันขยายตัวใหญ่โต และนับวันก็ยิ่งสร้างความไม่มั่นคงให้กับการดำรงฐานะของตน ความไม่พอใจของจอมพล ป. ได้นำไปสู่แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศไปสู่ความเป็นกลางและการ คบค้าสมาคมกับจีน อันเป็น เรื่องที่อเมริกาจับไม่ได้และมีการตอบโตจกั๊กจอมพล ป. ด้วยการประณาม และกล่าวหาว่าการเลือกตั้งปี 2500 นั้น จอมพลป. และคณะทหารบางส่วนได้รับเงินสนับสนุน จากจีนคอมมิวนิสต์¹

1

Letter From Dr. John A. Loftus, The Economic Advisor to Prime Minister, "Possible Economic Peretiation of Thailand," Ministry of Finance, 9 October 2500 in Semi-Annual Report of The Economic Advisor, Office of The Economic Advisor, Ministry of Finance 3 January 1958 รายละเอียดเรื่องการเปลี่ยนแปลงนโยบายของจอมพล ป. ไปหาจีนและปฏิเสธอเมริกา ดู ทองใบ ทองเปาว์, คอมมิวนิสต์ลาคยาว (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คนหนุ่ม, 2517), หน้า 271 - 272.

ในช่วงท้าย ๆ ของรัฐบาลจอมพล ป. นั้น ปรากฏว่าหนังสือพิมพ์ไคท์หันมาโจมตีสหรัฐอเมริกาตั้งที่นิวยอร์กไทมส์ ฉบับประจำวันที่ 10 มิถุนายน 2500 ไคท์บรรยายไว้ว่า "หนังสือพิมพ์รายวันไทยส่วนใหญ่ในจำนวนที่มีอยู่ 24 ฉบับ พวกมันเห็นว่าสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศซึ่งมีความผิดในการก่อกวนความยุ่งยากต่าง ๆ ให้เกิดในโลก หากใช้รัสเซียหรือจีนแดง ไม . . ." ¹ และหนังสือพิมพ์ "เสถียรภาพ" ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ที่มีเนื้อความกล่าวโจมตีสหรัฐอเมริกาอย่างเข้มข้นที่สุดฉบับหนึ่งนั้น มีนายสังข์ พิณโนทัย คนสนิทของจอมพล ป. เป็นบรรณาธิการ ² สภาพเช่นนี้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างจอมพล ป. กับอเมริกาต้องขาดสะบั้นลง

ในสายตาเจ้าที่ดินเนม จอมพล ป. กลายเป็นบุคคลไม่พึงปรารถนาเมื่อพระราชบัญญัติที่ดิน ปี 2497 ถูกประกาศใช้ แม่พระราชบัญญัติฉบับนี้จะเป็นกฎหมายที่อะลุ่มอลวยมาก เพราะไม่มีผลย้อนหลัง แคกซ์คประโยชน์ของคนที่มีที่ดินมาก ๆ และผู้ที่อยากจะได้ที่ดินมาก ๆ ไว้ในครอบครอง ³ จอมพล ป. โศกถวิลไว้ในสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 25 กันยายน 2497 ว่า ⁴

. . . เป็นกฎหมายที่ส่งเสริมนโยบายของชุกติ ในอันที่จะจัดให้ราษฎรได้มีที่ดินของตนเอง สำหรับอยู่อาศัยและประกอบอาชีพโดยเหมาะสม อันเป็นการพัฒนาการจ้ดระบบที่ดินให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของโลกในปัจจุบัน . . .ฐานะของชาวนาชาวไร่บัดนี้ได้รับความคุ้มครองจากการเอารัดเอาเปรียบของพวก "ศักดินา" เจ้าที่ดิน

¹ เคลลีเมด ฉบับประจำวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2500

² สยามนิกร ฉบับประจำวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2501

³ มุขนะ สิทธิประภา, "กฎหมายที่ดินเพื่อใคร ?," วารสารเศรษฐกิจและสังคม

17(กรกฎาคม - สิงหาคม 2523) : 46 - 47.

⁴ อ. พิบูลสงคราม, จอมพล ป. พิบูลสงคราม

กฎหมายฉบับนี้มีเป้าหมายหลักที่จะแก้ไขปัญหาคารก่อครองที่ดินซึ่งเป็นปัญหาที่
 คดค้างมา. แต่ความพยายามเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 แล้วแต่ถูกอิทธิพลเจ้าที่ดินสกัดกั้น
 ไว้จากกฎหมายฉบับนี้จะทำให้ขนาดของการถือครองที่ดินต้องเปลี่ยนแปลงไปในแง่ของสิทธิใน
 การถือครอง คือ ¹

1. ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ไม่เกิน 50 ไร่
2. ที่ดินเพื่ออุตสาหกรรม ไม่เกิน 10 ไร่
3. ที่ดินเพื่อพาณิชย์กรรม ไม่เกิน 5 ไร่
4. ที่ดินเพื่ออยู่อาศัย ไม่เกิน 5 ไร่

ปัจจัยสำคัญอีกอันหนึ่งที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามเสื่อมอำนาจและความ
 ชอบธรรมลงก็คือ สถาบันพระมหากษัตริย์ แม้ว่าในทางนิตินัย สถาบันพระมหากษัตริย์จะทรง
 อยู่เหนือการเมือง แต่ในทางพฤตินัยสถาบันนี้ได้กลายเป็นตัวแปรสำคัญทางการเมืองอย่างหลัก
 เลี้ยงมิได้ การหลุดจากอำนาจของนายปรีดี พนมยงค์ และคณะ ในปี 2490 การเติบโตของ
 พรรคประชาธิปไตยและการเข้ากุมอำนาจของคณะรัฐประหาร 2490 นั้น เกี่ยวข้องกับกรณี
 สวรรคตของรัชกาลที่ 8 ไม่น่าก่นอย ภายหลังการรัฐประหารปี 2490 สถาบันพระมหากษัตริย์
 ได้รับความฟื้นฟูเกียรติภูมิและกลับมาเป็นศูนย์กลางของจิตใจของคนไทยอีกครั้งหนึ่งอย่างเห็นได้ชัด
 จากหนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพันตรี ควง อภัยวงศ์ โคอชิบายความไว้คอนหนึ่งว่า²

¹ ประมวลกฎหมายที่ดิน ร.ต.ท.เสถียร วิชยลักษณ์ รวบรวม (พระนคร :
 นิติวา, 2508), หน้า 22.

² "เรื่องของพันตรีควง อภัยวงศ์," อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพันตรีควง
 อภัยวงศ์ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2511
 (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์, 2511), หน้า 92.

รัฐธรรมนูญซึ่งร่างโดยคณะกรรมการผู้ร่างที่จัดตั้งขึ้น
แต่สมัยนายควง เสริมจลนเมือปลายเดือนธันวาคม 2491
และใ้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ในประกาศ
ใช้ตั้งแต่ 23 มีนาคม 2492 รัฐธรรมนูญฉบับนี้เรียกว่า
รัฐธรรมนูญปี 92 ยอมรับกันว่าเป็นฉบับที่เป็นประชาธิปไตย
มากที่สุด ใ้มีการถวายพระพรราชอำนาจแก่พระมหากษัตริย์
อย่างชัดเจนในเรื่องที่พระพรราชอำนาจทรงเลือกและ
แต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา

อำนาจความเป็นผู้นำของจอมพล ป. เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
ในระยะก่อนสงครามโลกนั้น เป็นอำนาจที่อิงกับอุดมการณ์นิยมแบบ "เชอผู้นำ" เป็นอำนาจ
อาศัยบารมีตัวเองเป็นหลัก ในขณะที่อุดมการณ์นิยมซึ่งนำมาเสริมบารมีอำนาจของจอมพล ป.
ในยุคหลังการรัฐประหาร 2490 เป็นชาตินิยมที่อิงอยู่กับสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

แต่ในช่วงปลายยุคของการกุมอำนาจของจอมพล ป. ใ้มีพฤติกรรมหลายอย่าง
ที่บ่งให้เห็นถึงความขัดแย้งและไม่ลงรอยกันระหว่างจอมพล ป. และสถาบันพระมหากษัตริย์
เช่น ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากพระราชดำรัสในวันกองทัพกบฏ เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2499
เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ได้ทรงเสด็จพระราชดำรัสไปในทางติเตียนทหารที่มายุ่ง
เกี่ยวกับการเมือง

. . . ทหารใ้รับเกียรติและเอกสิทธิ์เป็นผู้นุมอาวุธและ
กำลังรบของประเทศ เป็นที่เคารพเกรงขามในหมู่มชนทั่วไป
ทหารจึงต้องปฏิบัติให้สมกับที่ตนใ้รับความไว้วางใจ ไม่
ควรไปทำหรือเกี่ยวของในกิจการที่มีใ้ช้อยู่ในหน้าที่ โดยเฉพาะ
ของคน เช่น ไปเล่นการเมืองคั้งนี้ไปตน ¹

¹ สงบ สุวีริณทร์, พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
(พระนคร : สำนักพิมพ์สุวีริณทร์, 2504), หน้า 163.

และเมื่อ คร.หยุด แสงอุทัย ได้ไปบรรยายบทความทางวิทยุกระจายเสียง พาดพิงถึงพระราชดำรินี้ว่า "องค์พระมหากษัตริย์ไม่พึงครีเสด็จไปเป็นปัญหาหรือเรื่องราวเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การเมือง หรือสังคมของประเทศโดยไม่มีรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ" ¹ ซึ่งนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์กันว่า คร.หยุด หมิ่นพระบรมเชษานุภาพ แจจอมพล ป. ได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่า คร.หยุด ไม่ผิด ²

หรือกรณีความขัดแย้งระหว่างจอมพล ป. กับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เรื่องการนำเอาที่ของทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์มาใช้ในงานราชการ ซึ่งจอมพล ป. เห็นว่าน่าจะโอนหรือยืมกันได้ โดยไม่ตองเช่าหรือซื้อ ³ และในช่วงปี พ.ศ. 2500 ได้มีการคุยเขี่ยเรื่องกรณีสุวรรณคงคลังครั้งที่ 8 ขึ้นมาอีก โดยมีการเปิดอภิปรายที่สนามหลวงอย่างกว้างขวาง และจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีที่ท้าวจะทำกรรณคดีขึ้นใหม่พิจารณาใหม่อีกครั้ง โดยจอมพล ป. ได้ขอเท็จจริงใหม่หลายประการที่แสดงความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาที่ถูกประหารชีวิตไปแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ ได้เขียนถึงเหตุการณ์ตอนนั้นว่า จอมพลป. ได้

... ส่งตัวแทน ⁴ ไปแจ้งกับชาพูเจ้าที่อาศัยอยู่ในประเทศจีนว่า จะดำเนินการยุติกรรม โดยใหม่พิจารณาคดีกรณีสุวรรณคงคลังครั้งที่ 8 ขึ้นใหม่ตามวิธีพิจารณาของบางประเทศที่อารยะแล้ว
... ฝ่ายข้าทาสที่คณะราษฎรได้โฆษณาใส่ร้ายจอมพล ป. ว่าไม่เคารพพระมหากษัตริย์ ทำให้คนรุ่นใหม่สมัยนั้นจำนวนหนึ่งหลงเชื่อ ครั้นแล้วพวกข้าทาสที่คณะราษฎรได้สนับสนุนให้จอมพลสฤษดิ์ ทำรัฐประหาร โคนแถมจอมพล ป. แล้วช่วยโฆษณาแก่จอมพลสฤษดิ์ว่า เป็นผู้รักษาพระราชบัลลังก์ไว้ ⁵

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 166.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 167.

³ หจช. สบ. 5.1.1/4 ลับมาก การประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 4/00 (พ.ศ. 2500) ระเบียบวาระการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 3/2500 เรื่องที่ดินทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์.

⁴ เขาใจว่าจะเป็นนายสังข์ พัดโนทัย กู "เรื่องของพันตรีควง อภัยวงศ์," หน้า 97.

⁵ ปรีดี พนมยงค์, จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน 14 ตุลาคม (กรุงเทพมหานคร : ประจักษ์การพิมพ์, 2516), หน้า 16.

และกรณีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีใ้ทรงร่วมงานพิธีฉลองกิ่งพุทธรักษา
ในปี 2500 ของรัฐบาลจอมพล ป. โดยตลอด เป็นเหตุให้บางฝ่ายยกขึ้นมาโจมตีและอ้างว่า
ไม่ทรงพอพระทัยกับรัฐบาลจอมพล ป. การกระทำอันนี้มีผลทางจิตใจต่อความเลื่อมใสของ
ประชาชนต่อรัฐบาล ¹

ภายหลังกรณีเลือกตั้งสกปรกปี 2500 ซึ่งความขัดแย้งระหว่างจอมพลสฤษดิ์
กับพลตำรวจเอก เผ่า ศุภกุลลามมาถึงตัวจอมพล ป. เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ได้กลายเป็นขวัญใจ
ประชาชนเนื่องจากปลื้มใจที่ออกจากพรรคเสรีมนังคศิลา ก่อน และได้มีมายังคัมภีร์ให้รัฐบาลลาออก
ในที่สุกจอมพล ป. ได้ตัดสินใจที่จะจับจอมพลสฤษดิ์ โดยขอเข้าเฝ้าในหลวงในตอนเที่ยง
ของวันที่ 16 กันยายน 2500 ซึ่งปรากฏข้อเท็จจริงในภายหลังว่า เพื่อกราบบังคมทูลเกี่ยวกับ
สถานการณ์การเมืองในฐานะนายกรัฐมนตรีนัดให้ทรงทราบ พร้อมกันนั้นก็ขอให้ทรงมีพระบรมราช-
โองการโปรดเกล้า ฯ ให้ปลดจอมพลสฤษดิ์ ออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก แต่ปรากฏ
ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ทรงเห็นชอบด้วย เมื่อกลับออกมาจากเข้าเฝ้า จอมพล ป.
จึงได้เรียกประชุมบุคคลสำคัญ ๆ ของฝ่ายรัฐบาล พร้อมด้วยสมาชิกประเภทที่หนึ่ง ณ ที่ทำการ
พรรค "บ้านมนังคศิลา" และในที่สุกได้มีการตกลงที่จะจับกุมจอมพลสฤษดิ์ และคณะทหาร
ในเวลา 3.00 น. ของวันที่ 17 กันยายน 2500 แต่กลับสายเกินไป จอมพลสฤษดิ์ และคณะทหาร
ได้ทำการรัฐประหารคึกหน้าในวันที่ 16 กันยายนนั่นเอง ²

¹ ทักษิณ เจริญเศียรณ, "ความคิดทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และระบบ
การเมืองแบบพหุชนูปถัมภ์," รักเมืองไทย สมบัติ จันทรวงศ์ และรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์,
บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2519), หน้า 77.

² เจริญ มลิลลา, "รัฐประหาร พ.ศ. 2500 ในประเทศไทย," หน้า 203.

การปฏิวัติ 20 ตุลาคม 2501

การเข้ายึดอำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ การเมืองของสังคมไทย เพราะว่าการยึดอำนาจครั้งนั้นมีผลให้รัฐตกอยู่ภายใต้การควบคุมอย่างเด็ดขาดของกลุ่มนายทุน-ขุนศึกซึ่งก่อตัวขึ้นมาภายหลังการรัฐประหารปี 2490 โดยสามารถขยายอำนาจทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในระยะเวลา 10 ปี ก่อนหน้าการเข้ายึดอำนาจ ขณะเดียวกันก็เป็นช่วงเดียวกับที่จักรวรรดินิยมอเมริกาสามารถผลักดันให้กลุ่มนายทุน-ขุนศึกซึ่งกุมอำนาจรัฐอย่างเด็ดขาดนั้นรับเอาแนวความคิดในการพัฒนาแบบทุนนิยมไปได้อย่างจริงจัง

ฉะนั้นการ "ปฏิวัติ 20 ตุลาคม 2501" จึงเป็นการเปิดศักราชใหม่ให้กับ "ระบอบรัฐนายทุน-ขุนศึกภายใต้การครอบงำของทุนต่างชาติจักรวรรดินิยม" และระบอบดังกล่าวได้ดำรงอยู่ต่อเนื่องมาจนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 จึงเป็นการสิ้นสุดยุคทุนนิยม-ขุนศึก เมื่อนายทุน-ขุนศึกกลุ่มถอนแอม-ประภาสถูกถอดถอนออกจากอำนาจรัฐ

ด้วยเหตุที่การยึดอำนาจครั้งนี้มีความสำคัญอย่างสูงต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสืบสาวราวเรื่องให้เห็นถึงกระบวนการทางประวัติศาสตร์ของมัน เพื่อให้เห็นว่าเหตุไฉนกลุ่มนายทุน-ขุนศึก (สฤษดิ์ ธนะรัชต์) จึงตัดสินใจเข้ายึดอำนาจรัฐอย่างเด็ดขาด และการยึดอำนาจครั้งนี้มีการสมคบกันระหว่างนายทุน-ขุนศึกกับจักรวรรดินิยมอเมริกาอย่างไร

ดังที่กล่าวไปแล้วว่า การก่อรัฐประหารเมื่อวันที่ 16 กันยายน 2500 นั้น เป็นผลรวบยอดของความขัดแย้งที่ก่อตัวขึ้นก่อนหน้านั้นเป็นเวลานานระหว่างกลุ่มราชครูกลุ่มสี่เสาเทเวศร์ อีกทั้งยังโยงใยอยู่กับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอันมหาศาลของจอมพลสฤษดิ์เอง และการลดลงของความชอบธรรมของรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่เกี่ยวพันอยู่กับสหรัฐอเมริกา และสถาบันพระมหากษัตริย์

แม้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะสามารถถอดถอนจอมพล ป. พิบูลสงครามและพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ออกจากอำนาจรัฐได้อย่างเด็ดขาด แต่ก็ไม่พร้อมที่จะเข้ากุมอำนาจรัฐอย่างเด็ดขาดด้วยตนเองในทันที ความไม่พร้อมนี้มีเหตุผลอยู่หลายประการ ประการแรกเป็นเรื่องเกี่ยวกับการสร้างความชอบธรรมให้กับการยึดอำนาจครั้งนี้ เพื่อแสดงให้เห็นว่าการกระทำในครั้งนั้นมีใต้วางอำนาจ ขณะเดียวกันหลังจากรัฐประหารครั้งนี้ ฐานอำนาจของพลตำรวจเอก เผ่า ก็ไต่ถูกทำลายลงอย่างสิ้นเชิง กรมตำรวจซึ่งเคยมีกำลังมหาศาลเทียบเท่ากองทัพนั้นก็ไต่ถูกถอดเขียวเล็บจนหมดสิ้น หน่วยกำลังหลายส่วนถูกโอนมาสังกัดกองทัพ พร้อมกับภารกิจหอนกำลังเพื่อชุกครากถอนโค่นปรปักษ์ทางการเมืองนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ขยายอำนาจของการควบคุมกำลังของตนออกไปอย่างกว้างขวาง โดยสถาปนาตนเองเป็นผู้นำวิชาการทหารสูงสุดเพื่อควบคุมกำลังทั้งสามเหล่าทัพได้อย่างเด็ดขาด

เหตุผลประการสำคัญอีกข้อหนึ่งที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่สามารถเข้ากุมอำนาจรัฐได้ด้วยตนเองหลังการรัฐประหาร 2500 ก็คือเหตุผลด้านสุขภาพ เนื่องจากจอมพลสฤษดิ์เริ่มป่วยหนักด้วยโรคตับและม้ามโต¹ แต่กระนั้นจอมพลสฤษดิ์ ก็พยายามที่จะควบคุมเกมสการเมืองไว้ให้ได้โดยสนับสนุนให้นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรีพร้อมกันนั้นก็สร้างและปรับปรุงพรรคสหภูมิของตนให้แข็งแกร่งเพื่อเขาจัดตั้งรัฐบาลภายหลังการเลือกตั้งที่ได้ให้สัญญาไว้กับประชาชน แม้พรรคสหภูมิจะไต่รับเลือกตั้งเข้ามาในสภามากที่สุดก็ตาม แต่ก็ไต่รับเสียงข้างมากอย่างเด็ดขาด ดังปรากฏไต่ได้รับเลือกตั้งดังนี้²

1

E. G. Van Orman (Acting Deputy Director for Intelligence

The Joint Staff), The Joint Chiefs of Staff Washington D.C., 16 July 1957, Memorandum for : Chairman Joint Chiefs of Staff, Subject : General Sarit.

2

Thak Chaloemtiarana, Thailand : The Politics of Despotic Paternalism, p. 133.

พรรค	จำนวนที่นั่งในสภา
สหภูมิ	44
ประชาธิปไตย	39
เศรษฐกิจ	6
เสรีประชาธิปไตย	5
เสรีมั่งคั่งคิลา	4
ชาตินิยม	1
ไฮค์ปาร์ค	1
พรรคอิสระ	1
สมัครอิสระ	<u>59</u>
	<u>160</u>

พลเอกถนอม กิตติขจร ได้รับการสนับสนุนให้เป็นนายกรัฐมนตรี พร้อมกับจอมพลสฤษดิ์ ก็จำเป็นต้องก่อสร้างเสถียรภาพของรัฐบาลให้แข็งแกร่งด้วยการยุบพรรคสหภูมิ และรวมเอาบรรดาสมาชิกพรรคสหภูมิเข้ากับ ส.ส.จากพรรคมั่งคั่งคิลาและผู้สมัครอิสระอีกจำนวนหนึ่ง แล้วจัดตั้งพรรคชาติสังคมนั้นคำจุนรัฐบาล ช่วงนี้อากการป่วยของจอมพลสฤษดิ์ กำเริบหนักถึงขั้นอาเจียรเป็นเลือดและลมปวยลง¹

¹ หจข. ป7/2501/บ.6.7 ปีที่ 2 เรื่องจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (คอนไปอเมริกา), ม.ร.ว. ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุท, ชีวิตและงานของสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลผู้พิชิต (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สันกาลศาสตร์, ม.ป.ป.), หน้า 158 - 159.

ในที่สุดจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ตัดสินใจที่จะเดินทางไปรับการรักษาคำ
 ครั้งใหญ่ที่สหรัฐอเมริกา โดยได้รับเกียรติจากประธานาธิบดี ไอเซนเฮอวอร์ ให้ไปในฐานะ
 เป็นแขกส่วนตัวของประธานาธิบดี¹ นอกจากจะไปเพื่อรับการรักษาคำแล้ว จอมพลสฤษดิ์ยังได้
 พกเอาฐานะเป็นตัวแทนรัฐบาลไทยเป็นประธานคณะกรรมการเจรจาขอความช่วยเหลือจาก
 รัฐบาลสหรัฐอเมริกาไปอีกด้วยฐานะหนึ่ง โดยเริ่มออกเดินทางจากกรุงเทพฯ ในวันที่ 23 มกราคม
 2501² ถึงกรุงวอชิงตันวันที่ 27 มกราคม 2501 และเริ่มเข้ารับการรักษาตั้งแต่วันที่ 30
 มกราคม 2501 เข้าโรงพยาบาลวอลเทอรัววันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2501³

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้ารับการผ่าตัดครั้งใหญ่ในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2501
 เพื่อทำการเปลี่ยนทางเดินโลหิตค่าใหญ่ซึ่งผู้ป่วยทั่วไปภายหลังได้รับการผ่าตัดแล้วจะมีอายุไม่
 ยืนยาวนัก และจอมพลสฤษดิ์ เองก็รู้สึกและก็ไม่แน่ใจนักว่าตนเองจะมีชีวิตไปอีกนานเท่าไร
 ภายหลังการผ่าตัดเสร็จสิ้นจอมพลสฤษดิ์ ได้บันทึกประจำวันวันที่ 17 มีนาคม 2501 ว่า "ดีใจมาก
 เตรียมการต่าง ๆ ทั้งวันเป็นสุขใจมาก แต่ก็ใจหาย รู้ว่าจะอยู่ได้อีกไม่นาน ต่อไปนี้เราจะหา
 ความสุขให้เต็มที่ และทำงานเพื่อชาติ"⁴

¹ Life (December, 1958) p.38 in Frank H. Golicky et.al.,

Underdevelopment and Economic Nationalism in Southeast Asia (New York :
 Cornell University Press, 1969), p. 275.

² พล.อ.อ.เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร ให้สัมภาษณ์ ณ ที่ทำการพรรคชาติสังคม เมื่อ
 วันที่ 23 มกราคม 2501 ใน หจช. ป.7/2501/ป.6-7 ปีที่ 1 เรื่องจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
 (ตอนไปอเมริกา)

³ ข้อมูลจากสมุดบันทึกส่วนตัวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เรียกว่า "สมุดปกสีน้ำเงิน"
 นายตุ้ วัชรารชร รองผู้อำนวยการทั่วไปและเลขาธิการคณะกรรมการไฟฟ้ากรุงเทพมอบให้เป็น
 ของขวัญและจอมพลสฤษดิ์ ได้ใช้จดบันทึกประจำวันในระหว่างเดินทางไปอเมริกา

⁴ บันทึกประจำวันวันที่ 17 มีนาคม 2501, เรื่องเดียวกัน.

ทันทีที่ร็อคชีวิต จอมพลสฤษดิ์ ก็เริ่มดำเนินการที่จะกลับไปกุมอำนาจรัฐอย่าง
เด็ดขาด เพื่อที่จะทำสิ่งที่ตนเองตั้งปณิธานไว้ "ต่อไปเราจะหาความสุขให้เต็มที่ และทำงาน
เพื่อชาติ" ทามกลางความไร้เสถียรภาพของรัฐบาลภายใต้การควบคุมของพลเอก ถนอม ซึ่ง
ต้องควบคุมลู่พรรคที่มาจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งต่างก็เรียกร้องจะเอาผลประโยชน์ตอบแทนจาก
การสนับสนุนรัฐบาล ชาวคราวต่าง ๆ ในไทยได้รับการติดตามอย่างใกล้ชิดจากจอมพลสฤษดิ์
หลังจากนั้น จอมพลสฤษดิ์ ชนะวิชต์ ก็ดำเนินการขั้นแรกเพื่อรองรับการกลับเข้ากุมอำนาจรัฐ
อย่างเด็ดขาด โดยได้คิดค่อมมายัง พล.อ.ถนอม กิตติขจร ให้ออกแถลงการณ์ของรัฐบาลฉบับหนึ่ง
เพื่อยืนยันว่า จอมพลสฤษดิ์ ชนะวิชต์ ยังคงดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคชาติสังคมต่อไป เพื่อสร้าง
บารมีคุ้มครองรัฐบาลให้หลุดพ้นจากการโจมตีของหนังสือพิมพ์ พรรคฝ่ายค้าน และความแตกแยก
ภายในคณะรัฐมนตรีด้วย แถลงการณ์ฉบับนี้ ประกาศในวันที่ 21 มีนาคม 2501 ระยะเวลาห่าง
จากวันที่ จอมพลสฤษดิ์ ชนะวิชต์ ออกจากโรงพยาบาลวอเทอริคเพียง 3 วัน¹ แถลงการณ์
ฉบับนี้มีความว่า²

¹ ออกจากโรงพยาบาลวอเทอริค วันที่ 18 มีนาคม 2501 ใน คำบันทึกของจอมพล
สฤษดิ์ ชนะวิชต์ ใน สมุดปกสีน้ำเงิน ลงวันที่ 18 มีนาคม 2501.

² "แถลงการณ์ของสำนักเลขาธิการ นายกรัฐมนตรี" ซึ่งกรมประชาสัมพันธ์นำออก
อากาศทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2501 ใน สยามรัฐ 25 มีนาคม 2501.

คามูที่มีข่าว จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะลาออกจาก
ตำแหน่งหัวหน้าพรรคชาติสังคมนั้น ขอชี้แจงว่า
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใญ่ปรารภว่า จะลาออกก่อนที่จะ
ทำฎการผาคัด เพราะเป็นห่วงในสุขภาพ แต่บัดนี้ การผาคัด
โคพญาระยะอันตราย และมีสุขภาพดีแล้ว จึงคงดำรงตำแหน่ง
หัวหน้าพรรคชาติสังคมน้อยต่อไป

แต่คามูที่นายกรัฐมนตร โคให้สัมภาษณ์หนึ่งสัปดาห์ว่าจะ
ไม่ขอรับตำแหน่งหัวหน้าพรรคชาติสังคมนั้น ก็เพราะประสงค์
จะให่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คงรับตำแหน่งหัวหน้าพรรค
ชาติสังคมน้อยไปคามูเดิม ในขณะนึ่งยังไม่มีการเปลี่ยนแปลง
หัวหน้าพรรคชาติสังคมนหรือรองหัวหน้าพรรคแต่ประการใด

ภายหลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โคยืนยันความต้องการจะกลับเข้ามา
อำนาจทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็เริ่มติดต่อกับสหรัฐอเมริกาทันที
ในฐานะประธานคณะกรรมการผู้แทนไทย ขอความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาให้กับ
รัฐบาลไทย¹

ในขณะนึ่งมีเหตุการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศที่สำคัญอันหนึ่งคือ บทบาท
ของขบวนการฝ่ายซ้ายในลาว โดยกวนำของขบวนการประเทศลาว คีมากขึ้น เหตุการณ์นึ่ง
ในความสัมพันธ์ของทั้งรัฐบาลสหรัฐอเมริกาและรัฐบาลไทย โดยเฉพาะจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
ที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้นำของลาวบางคน คือนายพล ภูมิหน่อสวรรค์ หลังการรัฐประหาร
16 กันยายน 2501 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โคแสดงความไม่พอใจบทบาทของขบวนการประเทศลาว

¹ ประกอบด้วย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ประธานกรรมการ, พลโท จิตติ นาวิเสถียร
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเศรษฐการ, นายถนัด คอมันต์ เอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงวอชิงตัน
พล.อ.อ. ทวี จุลทรัพย์ รองเสนาธิการกลาโหม, นายประยูร กาญจนกุล อธิบดีกรมการค้า
ภายใน ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารบกประจำสหรัฐอเมริกา ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเรือประจำสหรัฐอเมริกา
ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารอากาศประจำสหรัฐอเมริกา พันเอกเฉลิมชัย จารุวัตร์ นายทหารคนสนิท
ผู้บัญชาการทหารบก เป็นกรรมการและเลขานุการ

ที่เข้าร่วมในรัฐบาลผสมของลาวโดยการปิดพรมแดนด้านเวียงจันทน์¹

การเติบโตของขบวนการประเทศลาวในการเมืองเพิ่มมากขึ้นอีก เมื่อการเลือกตั้งเพิ่มเติมเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2501 ปรากฏว่าได้ที่นั่ง 13 ที่นั่งจาก 21 ที่นั่ง²

หลังจากเกิดวิกฤตการณ์ไม่นาน จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เข้าพบประธานาธิบดีไอเซนฮาวในวันที่ 7 พฤษภาคม 2501 และได้เจรจากับเจ้าหน้าที่ระดับสูงของสหรัฐอเมริกา เช่น เกี่ยวกับการทหาร คือ มร. แมคเอนรอย (Mr. McElroy) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม มร. บรูกเนอร์ (Mr. Bruchner) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม มร. ครอลลด์ (Mr. Quarles) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทหารเรือ มร. เกจ (Mr. Gage) มร. สเปรก (Mr. Spragne) ผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม³

ทางด้านการเศรษฐกิจ เช่น มร. คิลเลน (Mr. Dillon) รองรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศฝ่ายเศรษฐกิจ เป็นต้น

1

Thuk Chaloemtiarana, Thailand : The Politics of Despotism (Social Science Association of Thailand, Thai Khack Institute, Thammasat University, 1979), p. 243.

2

Bernard B. Full, "The Pathet Lao : A Liberation Party," In Robert A. Scalapinoed, The Communist Revolution in Asia (Englewood, Cliff, H.J. : Prentice Hall, 1965), p. 185.

3

หนังสือสำนักงานผู้บัญชาการทหารสูงสุด, ลับ-เฉพาะ ที่ 5641/2501 ถึง นายกรัฐมนตรี เรื่อง การเจรจาขอความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา ลงวันที่ 18 สิงหาคม 2501 หน้า 5 ใน หจข. สบ. 5.1.1.2/11 เรื่องความร่วมมือช่วยเหลือต่างประเทศในโครงการต่าง ๆ ในประเทศไทย (2501-2509) และ หจข. ป7/2501/บ. 6.7 ปีที่ 4 เรื่อง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (คอนไปอเมริกา)

ความตื้นตระหนกในภัยคอมมิวนิสต์ในลาวอันนี้เองที่กระตุ้นให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ สิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นไคซ์คิเจนที่สุดคือ ข้อเสนอของทางฝ่ายสหรัฐอเมริกา ว่า รัฐบาลไทยควรที่จะพัฒนาเศรษฐกิจอย่างไร จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ บันทึกเอาไว้ว่า ¹

ในวันต่อมา (15 พฤษภาคม 2501) ข้าพเจ้าและ
 นายถนัด คอมันตร์ ได้ไปพบ มร.คิลเลน (Mr. Dillon)
 รองรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศฝ่ายเศรษฐกิจ
 ซึ่งไคซ์แจงให้ทราบถึงวิธีการในเรื่องการช่วยเหลือต่างประเทศ
 ของสหรัฐ ฯ และโดยเฉพาะการช่วยเหลือซึ่งสหรัฐ ฯ ใ้แก่
 ประเทศไทย นอกจากนี้ มร.คิลเลน ไคซ์แจงถึงวิธีการกู้ยืม
 เงิน ซึ่งฝ่ายสหรัฐ ฯ ได้กำหนดขึ้นใหม่ เรียกว่า Development
 Loan Fund หรือกองทุนเงินกู้เพื่อพัฒนาการ ซึ่งฝ่ายไทย
 อาจจะได้รับประโยชน์ โดยเฉพาะสำหรับการดำเนินการ
 ตามโครงการประกอบธุรกิจที่จะคืนทุนได้ (Self
 Liquidating Project) ในที่สุด มร.คิลเลน ได้กล่าว
 ถึง ความสำคัญของการลงทุนโดยเอกชนต่างประเทศซึ่ง
 อาจจะช่วยในการพัฒนาการเศรษฐกิจของประเทศที่ยังไม่พัฒนา
 เพิ่มเติมจากเงินช่วยเหลือซึ่งฝ่ายสหรัฐ ฯ สามารถจะช่วยให้

¹ หนังสือสำนักงานผู้บัญชาการทหารสูงสุด,ลับ-เฉพาะ ที่ 5641/2501 ถึง
 นายกรัฐมนตรี เรื่องการเจรจาขอความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา ลงวันที่ 18 สิงหาคม
 2501 หน้า 4. ใน หจช. สบ.5.1.1.2/11 เรื่อง ความร่วมมือช่วยเหลือต่างประเทศใน
 โครงการต่าง ๆ ในประเทศไทย (2501 - 2509)

ขอเสนอเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจนี้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เห็นชอบเป็นอย่างยิ่งถึงกับโทรเลขมายัง พล.อ.ถนอม กิตติขจร ให้กระทรวงอุตสาหกรรมส่งพระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรม พ.ศ. 2497 ไปให้ ทั้งนี้เพราะเจ้าหน้าที่อเมริกันสนใจ¹ หลังจากนั้นก็ได้มีการเจรจาต่อไปเกี่ยวกับความช่วยเหลือทางการเงินและวิธีการต่อต้านคอมมิวนิสต์

การวางแผนการปฏิวัติ 20 ตุลาคม 2501

เป็นสิ่งที่น่าสนใจมากกว่าสิ่งที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เจรจาก็คคือกับสหรัฐอเมริกา³ เรื่อง คือการทหาร การพัฒนาเศรษฐกิจ และการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ได้มาปรากฏอยู่ในคำประกาศของคณะปฏิวัติ 20 ตุลาคม 2501

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้นำเอาข้อเสนอของสหรัฐอเมริกาไปร่างเป็นแผนการปฏิวัติขึ้นมาที่ ซันนิงเดิล (Sunning Dale) ในกรุงลอนดอน² โดยมีคณะทำงานที่ถูกเรียกตัวไปช่วยกันวางแผน เช่น พล.อ.อ.บุญชู จันทร์เบกษา³ พล.อ.อ.เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร⁴ พ.อ.วิรัช เพชรโยธิน นายถนงค์ คอมันตร์ นายสุนทร หงษ์ลดการมย์ หลวงวิจิตรวาทการ นายสงวน จันทรสาขา⁵ นายพงษ์สวัสดิ์ สุริโยทัย⁶

¹ คำสัมภาษณ์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตอนกลับมาเมืองไทยครั้งแรก ในวันที่ 27 มิถุนายน 2501 ใน หจช. ป7/2501/บ.6.8 ปีที่ 6 เรื่องจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (ตอนไปอเมริกา)

² ชื่อเต็มคือ Hillhampton, Charters Road, Sunningdale, Berks Hire

³ คำไว้อาลัยของพลอากาศเอก บุญชู จันทร์เบกษา ใน คณะรัฐมนตรี, พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 16 สิงหาคม 2505, พิมพ์ไทย, 20 ตุลาคม 2501

⁴ พิมพ์ไทย, 2 ตุลาคม 2501

⁵ เดินทางมาตอนหลังในราวต้นเดือน ตุลาคม 2501, ใน เคลิเมนต์, 8 ตุลาคม 2501

⁶ ช่วยเหลือจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในอังกฤษตั้งแต่ตอนแรก ๆ เป็นผู้รับมอบหนังสือและเอกสารสำคัญ ๆ ของ ภาพบา ไปให้หลวงวิจิตรวาทการ

ในขณะที่อยู่ลอนดอนนี้ ได้ใช้บุคคลที่ใกล้ชิดมานี้ร่างแถลงการณ์สำคัญ ๆ เอาไว้เรียบร้อย พร้อมทั้งใช้โค้ดทันที เช่น กำหนดให้รัฐบาลลาออกก่อน ประกาศยึดอำนาจจากสภา ในนามของคณะทหาร และประชาชนด้วยความยินยอมของรัฐบาล ประกาศแต่งตั้งผู้รักษาสถานการณ์ ทั่วประเทศ ประกาศจัดตั้งรัฐบาลของคณะปฏิวัติ ประกาศตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ¹

แถลงการณ์สำคัญ ๆ ข้างต้นนี้ ได้ถูกนำมาประกาศใช้เป็นประกาศ ของคณะปฏิวัติฉบับต่าง ๆ เช่น ประกาศการยึดอำนาจของคณะปฏิวัติในประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 1² หรือประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 2 ระบุว่า การปฏิวัติครั้งนี้ได้รับความยินยอมสนับสนุน จากรัฐบาลชุดที่ลาออกไป หลักการสำคัญของการเจรจากับสหรัฐอเมริกา ได้ปรากฏอยู่ในประกาศ ของคณะปฏิวัติสำคัญ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 4 และฉบับที่ 11 ข้อความบางตอนในประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 4 คือ

ทางสถานการณ์ภายใน ลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นภัยยิ่งใหญ่ เป็นที่ประจักษ์แจ่มแจ้งอยู่ทั่วไปในเรื่องความแทรกซึมของลัทธิ คอมมิวนิสต์ ที่พยายามสร้างอิทธิพลเหนือจิตใจของประชาชน ชาวไทย การแทรกแซงของตัวแทนคอมมิวนิสต์มีอยู่ทุกกระบวน ในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ไซวิซิไลเซชันชาวนาเชล และแผนการที่ฉลาดหลายอย่าง ทุ่มเทเงินทองไปจำนวนมหาศาล ค่าเงินกู้ยืมทั้งในทางลับและเปิดเผย ทำความพยายามทุกวิถีทาง ที่จะให้เกิดความเสื่อมโทรมระส่ำระสายในประเทศ ชุกโคญ ราชบัลลังก์ กลมวงพระพุทธรักษา และทำลายสถาบันทุกอย่าง ที่ชาติไทยได้เคยรักษาด้วยความเสียสละอย่างยิ่งยวด³

¹ จดหมายจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงหลวงวิจิตรวาทการ ฉบับที่ 9 ลงวันที่ 4 ตุลาคม 2501, จดหมายเหล่านี้มีทั้งหมด 10 ฉบับ คือ 6 พฤศจิกายน 2495, 13 มิถุนายน 2499, 6 กรกฎาคม 2499, 7 สิงหาคม 2499, 24 กรกฎาคม 2501, 5 กันยายน 2501, 8 กันยายน 2501, 28 กันยายน 2501, 4 ตุลาคม 2501, 6 ตุลาคม 2501

² ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 75 ตอนที่ 81 วันที่ 20 ตุลาคม 2501
หน้า 1.

³ ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 75 ตอนที่ 81 วันที่ 20 ตุลาคม 2501
หน้า 5.

ข้อความสำคัญบางตอนของประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 11

. . . จุฬการแก้ไขและปรับปรุงเศรษฐกิจแห่งชาติให้ดีขึ้น
และเขาสูมาตรฐานที่พึงพอใจ โดยนำเอาหลักนิยมในระบอบ
ประชาธิปไตยมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของ
ประชาชนชาวไทย ทั้งในทางศีลธรรมและอุตสาหกรรม
สำหรับงานนี้จะได้อาศัยคณะกรรมการวางแผนการเศรษฐกิจ
แห่งชาติ . . .¹

จากข้อความที่ไต่ระบุไว้ในประกาศคณะปฏิวัติข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า
คณะปฏิวัติอธิบายเอาไว้ว่า สาเหตุสำคัญของการปฏิวัติก็คือ ภัยของคอมมิวนิสต์ นอกจากนี้ยัง
เสนอแนวทางการดำเนินงานของคณะปฏิวัติเอาไว้ว่า ในด้านการเศรษฐกิจของการนำเอา
หลักนิยมในระบอบประชาธิปไตยมาใช้ ซึ่งหมายถึงต้องการให้ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบเสรีนิยม
นั่นเอง

ประกาศคณะปฏิวัติฉบับนี้เขียนขึ้นที่อังกฤษ เพราะประกาศนี้
ประกาศเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 และ 22 ตุลาคม 2501 อันเป็นช่วงแรกของการปฏิวัติ

ความคล้ายคลึงกันของประกาศคณะปฏิวัติกับสิ่งที่จอมพลสฤษดิ์
ชนะรัชต์ เจริญจากกับเจ้าหน้าที่สหรัฐอเมริกา ไม่อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นความบังเอิญ แต่ได้แสดงให้เห็น
ให้เห็นความเกี่ยวพันกันระหว่างสหรัฐอเมริกากับจอมพลสฤษดิ์ ชนะรัชต์ และการปฏิวัติ
20 ตุลาคม 2501 เป็นอย่างยิ่ง เพราะปรากฏว่าหลังการปฏิวัติเพียง 2 วัน ได้มีเจ้าหน้าที่
ระดับสูงของอเมริกัน คือ มร.แมคเอนรอย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้เข้าพบ
จอมพลสฤษดิ์ ชนะรัชต์ ที่หอประชุมกองทัพบก การเข้าพบนี้มีความสำคัญมาก เพราะการเดินทาง
เข้ามาของรัฐมนตรีกลาโหมอเมริกันผู้ไม่เคยมีการแจ้งเอาไว้ ณ ที่ใดเลยว่ามีเมื่อใด และ
มาทำไม อีกทั้งยังเป็นเจ้าหน้าที่ต่างประเทศคนแรกที่เข้าพบจอมพลสฤษดิ์ ชนะรัชต์ อีกด้วย
หลักฐานที่ชัดเจนที่สุดของคำอธิบายเรื่องของ มร.แมคเอนรอย ที่รู้ได้จากรูปภาพต่อไปนี้

¹ ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 75 ตอนที่ 81 วันที่ 20 ตุลาคม 2501

นี่เป็นภาพแรกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะปฏิวัติหลังจากเดินทางกลับ
จากอังกฤษ และได้ยศอำนาจ ภาพที่ถ่ายร่วมกับ มร. นีล แมคเอนรอย รมต. กลาโหมสหรัฐ ฯ
และ มร. ยู อเล็กซ์ส จอห์นสัน ซึ่งเข้าพบที่หอประชุมกองทัพบก เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2501

ที่มา : สยามนิกร, 25 ตุลาคม 2501.

การเดินทางเข้ามาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า สหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับการปฏิวัติครั้งนี้มาก ไม่เพียงแต่จะส่งเจ้าหน้าที่ระดับสูงที่มานำพบกับหัวหน้าคณะปฏิวัติ รัฐบาลสหรัฐอเมริกา ยินดีมากที่สุดที่เห็นการปฏิวัติครั้งนี้ เพราะว่าเพียงแค่ปฏิวัติได้ 2 วันเท่านั้น รัฐบาลอเมริกาก็เชื่อมั่นว่าคณะปฏิวัติจะต่อต้านคอมมิวนิสต์และอยู่เคียงข้างกับโลกเสรี และเห็นได้ชัดจากจดหมายส่วนตัวที่ นายฟอสเตอร์ คัลเลส รัฐมนตรีต่างประเทศอเมริกา มีต่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ว่า¹

จากกฎวิฤติตามความเคลื่อนไหวในประเทศของท่าน ขุภาพเจ้าโคตรระหมักเป็นอันดีถึงเจตนาารมยอันแน่วแน ที่ท่านจะผูกพันประเทศไทยไว้กับโลกเสรี และให้การสนับสนุนของคูการ ซีโต พร้อมทั้งรักษาเอกราชของชาติไทยให้พ้นจากการรุกรานแทรกซึมบอบทำลายของฝ่ายคอมมิวนิสต์

ถึงตรงนี้ผู้เขียนอยากจะสรุปว่า การยึดอำนาจรัฐครั้งนี้ เป็นเรื่องของ การสมคบร่วมมือกันของกลุ่ม "นายทุน-ขุนศึก" กับ "จักรวรรดินิยมอเมริกา" อย่างแน่นอน

¹ Bangkok Post, December 23, 1958 อังโน แอมสุซ นูมนนท์, ความสัมพันธ์ระหว่างไทย - สหรัฐอเมริกา ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2525), หน้า 12.